הלכות גירושין פרק י' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

הלכות גירושין פרק י'

הקדמה לפרק י'

חידושים והסברים

* **[סטייה: דרך ארץ בשעת הלימוד ומושג החברותא]:** בשעת הלימוד אין צורך לדבר בדרך ארץ או בהכנעה מיוחדת (וכך סבר גם **הראב"ד**). היסוד לכך הוא שבכל פעם שלומדים, הרי זו בעצם "חברותא". אפילו כשלומדים משנה, המשנה עצמה היא כמו חברותא. ראיה לכך מהמשנה **בפרקי אבות**: "ואל תאמר קבלו דעתי לפי שהם רשאים ולא אתה". המשנה מדברת הרי אל התנאים עצמם (ולא רק אלינו), ומכאן שאפילו תנא אינו רשאי לומר "קבלו דעתי" באופן אוטומטי, אלא צריך להתווכח כחברותות (ר' יצחק).

* **הסדר והמבנה של פרק י':** בתשעת הפרקים הקודמים השתמש הרמב"ם פעמים רבות במושגים "גט בטל" ו"גט פסול" (וכבר בפרק ב' הקדים הרמב"ם ש"פסול" פירושו מדרבנן ו"בטל" פירושו מדאורייתא). כעת, בפרק י', בא הרמב"ם לבאר את הנפקא מינות המעשיות (את המעמד) של כל הפגמים הללו: מה הדין אם אישה נישאה על סמך גט כזה (ר' יואל אשר).

אולם הפרק כולל גם הלכות אחרות שאינן נראות קשורות ישירות לגיטין פסולים, כגון: אנשים שאסורים לישא את האישה (כמו שליח שאומר בפני נכתב), הלכות ייחוד עם גרושה ("חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"), ובסוף הפרק – איזו אישה מצוה לגרשה (ר' יצחק).

לפיכך, הנושא הכללי של הפרקים בנוי על סדר כרונולוגי של מעשה הגט: לאחר שלמדנו כיצד כותבים את הגט, כיצד שולחים אותו, ואת התנאים, אנו עוסקים כעת ב**"דיני אחר הגט"** (או אחר ה"לא-גט") – כל השאלות המתעוררות לבני הזוג לאחר שמעשה הגט נעשה, עד שהיא נעשית מותרת לשוק לגמרי. הפרק הבא, פרק י"א, כבר ידבר על מחזיר גרושתו (אף שסוף הפרק, את מי יש לגרש, עדיין קשה מעט להכניס תחת כותרת זו) (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

הלכה א'

1. לשון הרמב"ם

כל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינה מגורשת, הרי זה בטל מן התורה, ועדיין היא אשת איש גמורה. ואם נישאת תצא, והולד ממזר. ואם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה. חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, שאף על פי שאינו גט, נאסרה לכהונה מדבריהם, שנאמר ואשה גרושה מאישה, אמרו חכמים אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולא הותרה לכל נאסרה לכהונה, וזה הוא ריח הגט שפוסל בכהונה מדבריהם.

2. פשט ברמב"ם

ישנם שלושה סוגי גיטין שאינם כשרים: 1) גט בטל (אינו גט כלל מן התורה); 2) גט פסול (כשר מדאורייתא אך פסול מדרבנן); 3) ספק גט.

בהלכה א' פוסק הרמב"ם שבכל מקום שהוא כותב בחיבורו "גט בטל", "אינו גט" או "אינה מגורשת", כוונתו שהגט בטל מדאורייתא (בין לקולא ובין לחומרא). ממילא היא עדיין אשת איש גמורה; אם נישאה לאחר, הקידושין לא תפסו, היא חייבת לצאת ("תצא"), והוולד מהבעל השני ממזר. מאידך גיסא (לקולא), אם בעלה הראשון כהן, היא לא נאסרה עליו משום גרושה, והוא רשאי להחזירה.

מלבד יוצא מן הכלל אחד ("חוץ"): אם אדם מגרש את אשתו ואומר לה "הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם". אף שהגט בטל מדאורייתא (מפני שחסר בו "כריתות"), מכל מקום היא נאסרת לכהונה מדרבנן. חכמים למדו זאת מהפסוק "ואשה גרושה מאישה" – אפילו לא נתגרשה אלא מבעלה ("מאישה") ולא הותרה לכל, נפסלה לכהונה. זהו מושג "ריח הגט" הפוסל לכהונה מדרבנן (אין זה גט, אבל "מריח" ממנו גט).

3. חידושים והסברים

* **ההשוואה לפרק ב':** הרמב"ם קושר זאת יפה לפרק ב' – שניהם פותחים באותה לשון: "כל מקום שאמרנו בחיבור זה". שם נתן את הכלל, וכאן הוא מביא את ההלכה למעשה (ר' יואל אשר).

* **דיוק ב"ואם היה בעלה כהן":** לכאורה היא אינה אסורה על *שום* כהן בעולם, ולא רק על בעלה ("ואם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו")! (ר' יצחק). הנפקא מינה לגבי כהן אחר היא אם בעלה הראשון מת לאחר הגט הבטל – היא נחשבת אלמנה בלבד ולא גרושה, ורשאית להינשא לכהן אחר (ר' יואל אשר). הרמב"ם נקט "בעלה" רק לצורך הציור (שהרי כל זמן שהוא חי היא אסורה לכל אדם כאשת איש), אבל באמת הכוונה היא שאין עליה שם גרושה כלל כלפי שום אדם (ר' יצחק).

* **פירוש "לא נתגרשה אלא מאישה" (כשהגט בטל):** כשחכמים אומרים "אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולא הותרה לכל", אין הכוונה שהגט אכן פעל להפרידה מבעלה! הרי ידוע שגט

כזה בטל לגמרי מדאורייתא והיא עדיין אשת איש גמורה. אלא הפירוש הוא שזה היה ה*תנאי* שהבעל ניסה לעשות (הוא נתן שטר גט בלשון שהיא מגורשת ממנו אך אינה מותרת לכל). אף שהתנאי ביטל את הגט לגמרי, אמרו חכמים שמעשה כזה ("גרושה מאישה" לפי תנאו) משאיר "ריח הגט" לפסול לכהונה (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **מדוע "ריח הגט" הוא רק מדרבנן אם כתוב פסוק?** הרמב"ם מניח שהפסול של "ואשה גרושה מאישה" הוא רק מדרבנן ("מדבריהם"), אף שהגמרא מביאה על כך פסוק. הסברא פשוטה: מאחר שהתורה דורשת "ספר כריתות" – דבר הכורת לגמרי – גט המשאיר תנאי ("אי את מותרת לכל אדם") אינו כלום מדאורייתא (אינו גט). אם מדאורייתא אין זה גט כלל, לא שייך שהפסוק יאסור אותה באמת מדאורייתא כגרושה. לפיכך יש לומר שהפסוק אינו אלא אסמכתא, וחכמים החמירו כאן מדרבנן משום "ריח הגט" (ר' יצחק).

* **מחלוקת הרמב"ם והראב"ד לגבי פסולים אחרים:** מדוע החמירו חכמים ב"ריח הגט" דווקא בפסול זה (של "אי את מותרת לכל אדם") ולא בכל שאר הגיטין הבטלים מדאורייתא?

הראב"ד בהשגתו אכן חולק על כלל הרמב"ם שבכל "אינו גט" היא מותרת לכהונה, וכותב: "יש מקומות הרבה שאין מוכיח לפסלות הגט, ויאמרו הותרה גרושה לכהן". סברת הראב"ד מובנת הרבה יותר מסברת הרמב"ם: לשיטת הרמב"ם קשה להבין מדוע גט שבטל לגמרי יפסול לכהונה, והרמב"ם נאלץ להעמיד זאת כגזירת הכתוב או כאסמכתא מפסוק. הראב"ד לעומתו עושה חילוק ברור בסברא: אם הפסול שבגט הוא דבר "הניכר לכל" (ברור לכל אדם שאין זה גט כשר), אזי אינה נפסלת לכהונה. אבל אם זהו פסול שרק תלמידי חכמים יודעים שהגט בטל בגללו (כגון המקרה של "חוץ מפלוני", שאנשים פשוטים אינם קולטים שיש בו בעיה), גזרו חכמים שהיא פסולה לכהונה מדרבנן כסייג רגיל לתורה – "שמא יאמרו הותרה גרושה לכהן". לכאורה היו לראב"ד מקורות בגמרא שמשמעם שגט פסול פוסל לכהונה (ר' יצחק).

* **האם מחלוקת הרמב"ם והראב"ד היא בגדר "ריח הגט"?**

* *שאלה:* על לשון הרמב"ם "וזה הוא ריח הגט": האם כוונת הרמב"ם שרק מקרה יחיד זה בעולם נקרא "ריח הגט", והראב"ד סובר שיש מקרים נוספים של "ריח הגט"? (ר' יואל אשר).

* *תשובה:* המושג "ריח הגט" המופיע בגמרא מתייחס בוודאי רק למקרה המסוים של "גרושה מאישה", כדברי הרמב"ם. הראב"ד אינו חולק על פירוש "ריח הגט", אלא טוען שמלבד דין ריח הגט, יש מקרים נוספים שבהם יש לגזור מדרבנן משום מראית העין, שלא יאמרו הותרה גרושה לכהן (ר' יצחק).

* **חקירה במושג "ריח הגט":** בתחילה רצו להבין את פירוש "ריח הגט" כך: לכהן יש מעלה גבוהה (איסורי קדושה), וגרושה היא דרגה נמוכה יותר שאינה הולמת את כבוד הכהונה. ממילא, אישה שעברה את תהליך הגט – אפילו גט פסול – כבר נתבזתה ו"הוסרחה" בריח הגט, ודבר זה כשלעצמו עושה אותה פגומה לכהונה (ר' יואל אשר).

* *הקושיא על דרך זו:* סברא זו הייתה מתקבלת רק אילו הייתה זו הלכה כללית בכל הגיטין הפסולים. אבל לפי הרמב"ם היא נוגעת רק במקרה היחיד הזה (של "חוץ מפלוני") שבו יש דרשה מפסוק, והכל מודים שלא כל גט פסול בעולם פוסל לכהונה (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* *לפי הראב"ד:* לפי הראב"ד הרעיון עדיין יכול להתיישב, שהרי כשהפסול ברור לכל, יודעים שאינה גרושה ואינה נפגמת; ממילא "ריח הגט" אינו רק קטגוריה אלא גם סיבה (ר' יואל אשר). אולם יש לדייק שהראב"ד כלל אינו משתמש במילים "ריח הגט", אלא הולך פשוט בסברת גזירה של "שמא יאמרו" (ר' יצחק).

הלכה ב'

1. לשון הרמב"ם

וכל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד, ונפסלה בו מן הכהונה מדברי תורה, ולכתחילה לא תינשא ואם נישאת לא תצא והולד כשר, וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה, ואם אי אפשר לכתוב אחר והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו הרי זה משובח, במה דברים אמורים כשלא היו לה בנים אבל אם יש לה בנים לא יוציא מפני פיסול הגט שמא יוציא לעז על בניו.

2. פשט ברמב"ם

בהלכה ב' מדבר הרמב"ם על "גט פסול" (פסול מדרבנן): מאחר שמדאורייתא זהו גט טוב, היא נפסלת בו לכהונה מדאורייתא (לחומרא). לכתחילה אסור לה להינשא לבעל שני, משום שחכמים אסרו את הגט. אם בכל זאת נישאה, אינה צריכה לצאת מבעלה החדש ("לא תצא"), והילדים כשרים (שהרי ממזרות נובעת רק מאיסור דאורייתא). אולם הבעל הראשון צריך לכתוב ולתת לה גט כשר חדש בעודה יושבת עם הבעל השני ("והיא תחת בעלה"). אם אי אפשר לקבל גט חדש מהבעל הראשון (למשל, נעשה שוטה או נסע למרחקים; אם מת, הרי אין בעיה כלל), והבעל השני הוא "ותיק" (ירא שמים, מדקדק במצוות) ומגרש אותה מעצמו כדי שלא לחיות עמה באיסור דרבנן, הרי זה משובח. אבל זהו רק כשאין להם ילדים. אם יש להם ילדים, אל יגרשנה בגלל הפסול מדרבנן ("מפני פיסול הגט"), משום שהדבר יוציא לעז על הילדים שהם ממזרים.

3. חידושים והסברים

* **נתינת גט לאישה "והיא תחת בעלה":**

* *התמיהה:* הלכה זו מפליאה – הבעל הראשון נותן לה גט חדש בעודה יושבת תחת בעלה השני. הדבר נראה כ"תרתי דסתרי" ומשונה מאוד: אם קוראים לשני "בעלה" והיא נשארת עמו ("לא תצא"), כיצד יכול אדם אחר לתת גט לאשת איש? לכן היה מקום לומר שהכפייה לכתוב גט שני אינה גט אמיתי אלא מעין "משחק" או קנס, שהרי באמרם "לא תצא" כבר התירוה חכמים בעצם לשוק (ר' יואל אשר).

* *התירוץ:* אין זה קנס, ולא התירוה לשוק. מדרבנן הגט הראשון לא היה כשר, ממילא מדרבנן היא עדיין אשת הבעל הראשון וחיה כעת באיסור עם השני. כשם שאילו לא נישאה היה הבעל הראשון צריך לתת גט חדש, כך אינה נפטרת מחיוב זה רק משום שכבר נישאה. מה שאמרו חכמים "לא תצא" אינו אלא קולא בדיעבד (כדי שלא לעשות את ילדיה כממזרים בגלל חומרא דרבנן), אבל כדי לתקן את האיסור דרבנן חייב הבעל הראשון לתת לה גט כשר (ר' יצחק).

* **[סטייה: המילה "ותיק"]:** המילה "ותיק" פירושה אדם נבון, חרוץ וזריז, או ירא שמים ("מדקדק במצוות"), בדומה ל"ותיקין" בקריאת שמע ובתפילה עם הנץ החמה. אין מקור ברור למילה בתנ"ך, ובדרך מליצה ניתן להעיר שבתפילות (פיוטים לפי סדר אל"ף-בי"ת) משתמשים במילים "ועד וותיק" רק משום שקשה מאוד למצוא מילים באות ו' (מלבד שימוש בו' השימוש כמו "ויאמר"), אף שאין יודעים בבירור את שורש המילה (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **פירוש "מפני פיסול הגט":** בתחילה רצו לפרש שהבעל השני לא יוציא את אשתו, משום שבכך יראו אנשים את הגט הראשון כפסול (ר' יואל אשר). אולם בטרמינולוגיה של הרמב"ם המילה "פסול" פירושה תמיד "פסול מדרבנן". הרמב"ם אומר שהבעל לא יגרשנה *בגלל* פסול הגט (כלומר, בגלל שהגט הראשון היה פסול מדרבנן), משום שאנשים יחשבו שהגט הראשון היה בטל מדאורייתא ושהילדים ממזרים (ר' יצחק).

* **הסכנה שבחומרא שלא במקומה ("שמא יוציא לעז על בניו"):** הסברא מדוע "ותיק" אסור לו להחמיר כשיש ילדים היא שחסידות מביאה חקיינים. אם הבעל ינהג בחסידות יתרה ויגרשנה בגלל האיסור דרבנן, יבוא ירא שמים אחר ולא ירצה עוד להשתדך עם הילדים לחומרא – ולפי טעותו אף יהיה צודק. לכן אמרו חכמים שחומרא כזו אינה קיימת: ראוי לוותיק לגרש כשאין לו ילדים, אבל לעשות חומרא פרטית על חשבון עשיית הילדים לממזרים – בוודאי אין זו דרך (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

הלכה ג'

1. לשון הרמב"ם

וכל מקום שאמרנו בחיבור זה הרי זה ספק גירושין או שהיא ספק מגורשת לא תינשא, ואם נישאת תצא, והולד ספק ממזר מפני שהיא ספק ערוה. ובין שגירש את אשתו בגט פסול או שהיתה ספק מגורשת ורצה להחזירה, הרי זו מותרת לבעלה, ואינו צריך לחדש הנישואין ולברך שבע ברכות ולכתוב כתובה עד שתתגרש גירושין גמורין.

2. פשט ברמב"ם

בכל מקום שהרמב"ם קורא למקרה "ספק גירושין" או "ספק מגורשת", זהו ספק דאורייתא (המצב החמור ביותר). ממילא לכתחילה אסור לה להינשא לאחר, ואם בכל זאת נישאה, מחמירים מספק דאורייתא שעליה לצאת מבעלה החדש ("תצא"), והוולד ספק ממזר משום שזהו ספק דאורייתא (ספק ערווה).

אם הבעל הראשון (שאינו כהן) רוצה להחזירה לאחר "גט פסול" (מדרבנן) או "ספק גט", הוא רשאי, ואינו צריך לחדש את הנישואין, לברך שבע ברכות ולכתוב כתובה חדשה, עד שתתגרש בגט גמור.

3. חידושים והסברים

* **ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן: השב שמעתתא** פותח את ספרו בפלפול על מה שהיה בספקות כאלו אילו ספק דאורייתא היה לחומרא רק מדרבנן (ר' יואל אשר).

* **מה פירוש "אינו צריך לחדש הנישואין"? האם צריך קידושין חדשים?**

* *השאלה:* מדוע אומר הרמב"ם רק שאין צריך לחדש את ה"נישואין", ואינו מזכיר "קידושין"? הרי גט מפקיע גם את הקידושין! ויתרה מזו: בספק גט (ובגט פסול מדרבנן, שמדאורייתא הרי היא מגורשת), מדוע לא נחמיר שיצטרך לתת לה קידושין ונישואין חדשים? (ר' יואל אשר).

* *ביאור המגיד משנה:* **המגיד משנה** אומר בפירוש **שודאי צריך לקדשה שנית!** הן בספק גט והן ודאי בגט פסול (שמדאורייתא הרי היא מגורשת לגמרי). רק ב"גט בטל" אין צריך קידושין חדשים (ר' יצחק).

* *החילוק בין קידושין לנישואין:* הטעם שהרמב"ם מדבר רק על נישואין הוא משום שקידושין הם דין דאורייתא, ולכן צריך לחזור ולעשותם מספק (או משום שמדאורייתא גט פסול הוא כן גט). אבל דירה עם ארוסה בלא נישואין (חופה) היא רק איסור דרבנן ("בא על ארוסתו בבית חמיו" לוקה מכת מרדות). לפיכך, במקרה של גט פסול או ספק גט, לא חייבו חכמים לחזור ולעשות את הדברים שהם רק מדרבנן (כנישואין/חופה). ומכל מקום חידוש הוא שבספק מגורשת אין צריך את הדרבנן (נישואין וכו'), שכן אף שפוסקים לחומרא מדאורייתא (שהולד ספק ממזר), לא הוסיפו חכמים על החומרא לחייב נישואין חדשים מדרבנן (ר' יואל אשר).

* **פירוש לשון הרמב"ם "לחדש הנישואין":** בתחילה רצו לומר ש"לחדש הנישואין" פירושו דבר נפרד (לפחות לבעול לשם נישואין/חופה) (ר' יואל אשר). אבל כיון שהם כבר דרים בבית אחד, הפשט הוא ש"לחדש הנישואין" אינו דבר שלישי, אלא הרמב"ם מפרש את דבריו: מה פירוש לחדש את הנישואין? דהיינו "לברך שבע ברכות ולכתוב כתובה" (ר' יצחק).

* **מדוע אין עושים שבע ברכות וכתובה?**

1. *שבע ברכות:* **המגיד משנה** מביא שזה הולך לשיטת הרמב"ם בכלל הגדול שבהלכות ברכות ש"ספק ברכות להקל", ואפילו כאשר עושים מצוה מחמת ספק או תקנת חכמים, אין מברכים עליה (ספק דבריהם לא בעיא ברכה) (ר' יצחק).

2. *כתובה:* אפילו בגט כשר, כאשר אדם מחזיר את גרושתו, באמת אין צריך לכתוב כתובה חדשה, שכן יכול להחזירה "על דעת

כתובה ראשונה" (ר' יואל אשר), והכתובה עומדת בחזקתה (ר' יצחק).

הלכה ד'

1. לשון הרמב"ם

כל מי שנישאת בגט בטל... הרי זו צריכה גט מבעל שני מדבריהם כדי שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט. וצריכה גט מן הראשון להתירה לשאר העם. ונאסרה על שניהם לעולם, אף על פי שנבעלה בשגגה, כדי שלא יאמרו החזיר זה גרושתו אחר שנישאת. ואם עבר אחד משניהם והחזירה - יוציא. וכן הדין באשה שבאו לה עדים שמת בעלה ונישאת ואחר כך בא בעלה, בין שהיה בעלה פיקח בין שהיה חרש, בין שנישאת לפיקח בין שנישאת לחרש שאין קידושיו קידושין גמורין – תצא משניהם, וצריכה גט משניהם, ונאסרה על שניהם עולמית.

2. פשט ברמב"ם

אשה שקיבלה "גט בטל" (שאין בו ממש כלל) ונישאה לאיש שני בשוגג (בחשבה שהגט כשר), נוהגים בה למעשה כאילו נישואיה השניים היו אמיתיים כלפי הרבים:

1. היא צריכה גט מהבעל השני מדרבנן ("מדבריהם").

2. היא צריכה גט מהבעל הראשון כדי להיות מותרת לעלמא.

3. היא נאסרת לעולם על שני הבעלים (הן על הראשון והן על השני), אף שהבעילה עם השני היתה בשוגג.

4. אם אחד משני הבעלים עבר על איסור דרבנן זה והחזירה, עליו לגרשה ("יוציא").

אותו הדין חל באשה ששני עדים אמרו לה שבעלה מת, וסמכה על כך ונישאה לאחר, ואחר כך הגיע בעלה הראשון בחיים. אפילו אם הבעל הראשון או הבעל השני (או היא עצמה) היה חרש – שקידושיו הם רק מדרבנן ("אין קידושיו קידושין גמורין", שכן חרש אינו יכול לעשות קניינים מדאורייתא) – היא יוצאת משני הבעלים, צריכה גט משניהם, ואסורה על שניהם לעולם.

3. חידושים והסברים

* **מדוע היא צריכה גט מהבעל השני?** היה מקום לחשוב שכיון שהגט הראשון בטל, עדיין היא אשת איש, ואין קידושין תופסים באשת איש — ואם כן הבעל השני אינו כלום! אומר הרמב"ם שזהו רק קנס/גזירה מדרבנן, משום שהעולם סבור שהגט הראשון היה כשר והיא כעת אשתו של השני; ואם תצא ממנו בלא גט, יאמרו שאשת איש יוצאה בלא גט (דבר שיחליש את איסור אשת איש). אבל כדי להיות מותרת באמת לעלמא, היא צריכה גט מהבעל הראשון (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **החידוש מדוע היא נאסרת על הבעל הראשון אפילו "בשגגה":**

* *היסוד בדיני סוטה/זנות:* אשת איש שזינתה תחת בעלה נאסרת על בעלה מדאורייתא רק אם עשתה זאת **במזיד**. אבל אם נבעלה **באונס** או **בשוגג** (למשל, שחשבה שאינה אשת איש או שהדבר מותר), היא *אינה* נאסרת על בעלה מדאורייתא.

* *השאלה במקרה שלנו:* כאן, בגט בטל, הרי היא באמת אשת איש שנישאה לאחר **בשוגג** (שהרי חשבו שהגט כשר והקידושין החדשים כשרים; ואפילו אם ידעו את המציאות, היו שוגגים בהלכה). אם כן, מדאורייתא היתה צריכה להישאר מותרת לבעלה הראשון!

* *מדאורייתא אין כאן גם לאו של "מחזיר גרושתו":* בתורה (דברים כ"ד) כתוב שאם אדם מגרש את אשתו והיא נישאת לאחר, אסור לבעלה הראשון להחזירה עוד ("לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה... אחרי אשר הטמאה"). מדאורייתא ישנן שתי דרכים שבהן אשה נאסרת על בעלה הראשון: 1) אשת איש שזינתה במזיד; 2) גרושה אמיתית שהיו לה קידושין/נישואין עם בעל שני. במקרה שלנו אף אחת משתיהן אינה קיימת מדאורייתא: היא לא זינתה במזיד (שהרי היה זה שוגג), ואינה גרושה שנישאת (שהרי הגט היה בטל!).

* *התירוץ (גזירה דרבנן):* אף על פי כן גזרו חכמים שהיא נאסרת על הבעל הראשון מדרבנן, **"כדי שלא יאמרו החזיר זה גרושתו אחר שנישאת"** — שכן בני אדם אינם יודעים שהגט הראשון היה בטל, ויחשבו שמותר להחזיר גרושה לאחר שנישאה לאחר (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **טבעם של נישואין לעומת קידושין לענין "שמא יאמרו":** כל בעיית "שמא יאמרו" (שבני אדם יאמרו שאשת איש יוצאה בלא גט, או שהראשון מחזיר גרושתו משנישאת) נובעת מכך שה*נישואין* השניים נראים אמיתיים בעיני הרבים. הפסול שבגט הוא דבר שרק הדיינים יודעים, אבל הרבים רואים אותה כגרושה שהיו לה קידושין ונישואין שניים כשרים (ר' יואל אשר). ובהגדרה עמוקה יותר: נישואין הם דבר הנעשה בפרסום; "הנישואין הם הגשמיות של הרוחניות שהיא הקידושין" – פירושו שדרים יחד בפועל וכל אחד רואה זאת. ממילא, אף שהנישואין באמת בטלים מעיקרא, יש לנהוג לחומרא כאילו היו בהיתר, והיא נשארת לכודה לגמרי מכל הצדדים (ר' יצחק).

* **אפילו בדיעבד ("ואם עבר... והחזירה יוציא") - מה הדין אם יש להם ילדים?** כאן אומר הרמב"ם בסתם שאם החזירה עליו להוציאה ("יוציא"). אולם אפשר להעלות סברא שכאן מדובר *לפני* שהיו להם ילדים; אבל אם כבר היו להם ילדים לאחר שהחזירה, מסתבר שינקטו באותה הלכה כמו לעיל (שאינה צריכה לצאת), שכן חכמים תמיד נזהרים מאוד שלא להוציא לעז על הבנים (ר' יואל אשר). אך זו נשארת שאלה פתוחה, שכן הדבר אינו מפורש כאן ברמב"ם (ר' יצחק).

* **[הערת אגב: אשת איש שזינתה במזיד לעומת שוגג, וגדר "אומר מותר"]:**

* הרמב"ם מדבר כאן במקרה שלא ידעה שהגט בטל (בשוגג), ולכן האיסור לחזור לבעל הראשון הוא רק קנס/גזירה דרבנן משום "שמא יאמרו". אבל אילו ידעה שהגט בטל – למשל, סיפרו לה שהגט בטל והיא המשיכה לחיות עם הבעל השני אפילו יום אחד

במזיד – אזי אין צורך כלל להגיע לגזירה דרבנן, שכן היא נאסרת על הבעל הראשון *מדאורייתא* מדין אשת איש שזינתה ברצון! (ר' יצחק).

* *חקירה בענין "בגידה":* יש לעיין האם אשת איש שזינתה צריכה גדר של "בגידה". במקרה שבו התחילה לדור עם הבעל השני בהיתר (בחשבה שהיא מגורשת), ולאחר שאמרו לה שהגט בטל רק המשיכה לדור עמו – האם זו נקראת "בגידה" בבעל הראשון? אפשר שלא כל ביאת איסור אוסרת אותה לבעלה, אלא רק במקום שיש בגידה (ר' יואל אשר).

* *החילוק ב"אומר מותר" לעומת המהרי"ט:* אבל באמת כל ביאת איסור של אשת איש ברצון אוסרת אותה. בסוגיא קודמת אומר הרמב"ם ש"שוגג" הוא כמו "אונס" (ואינה נאסרת לבעלה). שם ישנם שני ציורים של שוגג: ציור אחד הוא שוגג במעשה (שחשבה שהאיש שבמיטה הוא בעלה), ציור הפוך ממעשה יעקב ולאה). ציור שני הוא "אומר מותר" (שחשבה שמותר). **תשובת מהרי"ט** חידשה דרשה מהפסוק "ומעלה בו מעל" שה"אומר מותר" *אינו* מועיל לפטור אשת איש שזינתה (כאשר היא יודעת את המציאות אלא שסבורה שמותר לזנות, אין זה נקרא שוגג).

אולם מהרמב"ם כאן רואים חילוק עצום ב"אומר מותר": כאן היה לה גט (אלא שהיה בטל), והיא חשבה שמותר לה להינשא לשני. זהו מקרה ברור של "אומר מותר", ובכל זאת מדאורייתא היא *מותרת* לבעל הראשון (ואסורה רק מדרבנן משום שמא יאמרו)! ממילא, אפילו לדעת המהרי"ט אין כלל כללי ש"אומר מותר" אינו מועיל; יש לחלק בין "אומר מותר" שבו היא סבורה סתם שמותר לזנות, לבין "אומר מותר" שבו היא נסמכת על גט שהתברר שהוא בטל (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **"בריא ברגליו" לעומת שני עדים:** כאשר שני עדים אומרים שהבעל מת ואחר כך נכנס הבעל עצמו, מדוע הוא נאמן יותר משני העדים (שהרי יש להם כח התורה של "על פי שנים עדים")? משום שהוא עומד כאן על רגליו ("הרי הוא בריא ברגליו") (ר' יצחק). הגדר הוא: כאשר האדם עצמו עומד לפנינו, כל מי שרואה אותו נעשה חלק מ"אנן סהדי" שהוא חי. "אנן סהדי" הוא בירור בלי שום ספק, שהוא חזק יותר מעדות שני עדים (ר' יואל אשר).

* **שני טעמים להלכת "תצא מזה ומזה": "שמא יאמרו" לעומת "קנס" (כדי שתדוק):**

* הקולות שעשו חז"ל בעדות אשה (שאשה עצמה, או עד אחד, נאמנים לומר "מת בעלי") מבוססות על כך שאנו סומכים על ש"אשה דייקא ומינסבא" – אשה חוקרת היטב לפני שהיא נישאת, מחמת הפחד מהעונש החמור ("תצא מזה ומזה") אם הבעל יחזור (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* יש חילוק יסודי בטעמים: כאן במשנה תורה אומר הרמב"ם שהטעם ל"תצא מזה ומזה" הוא משום "כדי שלא יאמרו" (שאשת איש יוצאה בלא גט וכו'). אבל **הלחם משנה** מביא מראשונים אחרים – וגם **מהרמב"ם עצמו בפירוש המשנה** – שהדין הוא *קנס*! אף שהיא היתה שוגגת ולא ידעה, קונסים אותה בכל זאת כדי שאשה תוודא היטב לפני שתינשא שגיטה כשר או שבעלה באמת מת.

שני הדברים קשורים זה בזה (לטובתן הכללית של הנשים, משום "שקדו חכמים על תקנת עגונות"): דווקא משום שההלכה קבעה עונש טראגי וחמור כל כך אם יתברר שהיתה טעות, נוצרה המציאות שאשה "דייקא ומינסבא", ודבר זה עצמו איפשר לחז"ל להקל בעגונות ולתת לה נאמנות מלכתחילה! נשאר ספק האם הרמב"ם במשנה תורה חזר בו מטעם הקנס (וסובר רק "שמא יאמרו"), או ששני הטעמים כרוכים כאן יחד (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **החידוש הגדול ב"נישאת לחרש":** במקרה שהבעל הראשון פיקח (קידושין דאורייתא) והוא חוזר בחיים, והבעל השני שנישאה לו הוא חרש, חידוש עצום הוא שהיא צריכה לצאת מהבעל הראשון ("תצא משניהם")! מדוע?

1. מדאורייתא הקידושין והנישואין של החרש אינם כלום (חרש אינו יכול לקדש).

2. מצד ביאת איסור (זינתה תחת בעלה) היא גם אינה אסורה על הבעל הראשון, שכן עשתה זאת בשוגג (בחשבה שהראשון מת).

אם כן, מדוע תיאסר על בעלה האמיתי, הראשון, בגלל בעל שני שהוא רק חרש מדרבנן? (ר' יואל אשר).

* *תירוץ:* כיון שחכמים תיקנו קידושין ונישואין לחרש ונתנו להם צורה מלאה של קידושין כראוי, ממילא נוצר ברבים אותו חשש של "שמא יאמרו". חז"ל לא רצו לעשות דרגות וחילוקים בין קידושין דאורייתא לקידושין דרבנן לענין הקנס/הגזירה (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

הלכה ה'

1. לשון הרמב"ם

הרי שנתקדשה האשה ואחר כך בא בעלה [או נמצא הגט בטל] – הרי זו מותרת לבעלה, ואינה צריכה גט משני, שאין קידושין תופסין בעריות. ואין חוששין שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נישאת אומרים תנאי היה בקידושין ולא נתקיים.

2. פשט ברמב"ם

אשה שקיבלה גט בטל (או שעדים אמרו שבעלה מת), ואיש שני נתן לה רק *קידושין* (אירוסין), אבל עדיין לא היו לה *נישואין* (עדיין לא דרה עמו), ואז חזר בעלה הראשון או שנמצא שהגט בטל: האשה מותרת לגמרי לחזור לבעלה הראשון. היא אפילו אינה צריכה גט מהבעל השני, שכן היא אשת איש ואין קידושין תופסין בעריות. ואין אנו חוששים ל"שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט", שכן כיון שעדיין לא היו לה נישואין, בני אדם עצמם יאמרו שמסתמא היה תנאי בקידושי הבעל השני שלא נתקיים (והקידושין בטלו).

3. חידושים והסברים

*** שני מהלכים מדוע קידושין לבדם אינם מביאים לידי "שמא יאמרו":**

1. **טעמו של הרמב"ם (תנאי שייך רק בקידושין, לא בנישואין):** מלשון הרמב"ם ("כיון שלא נישאת אומרים תנאי היה בקידושין") למדים יסוד חזק: בני אדם אינם מתייחסים לקידושין ברצינות כמו לנישואין, משום שאחר הקידושין קיימת תמיד דרך קלה וידועה לצאת מן הקידושין בלא גט, על ידי תנאי שלא נתקיים ("זה 'חזר'"). לפיכך, כשהבריות רואים שהיא חוזרת לבעלה הראשון בלא גט מן השני, לא יבואו לידי טעות בהלכה, אלא יתלו בתנאי. אבל ב*נישואין* לא שייך לומר שהיה תנאי! אדם אינו עושה נישואין על תנאי (שהרי כבר נשאו וגרו יחד), ממילא לאחר נישואין אין התלייה מועילה, וצריך לגזור משום "שמא יאמרו" (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

2. **סברא מצד מהות הקידושין (רק דבר הנראה לעיני בשר יוצר "שמא יאמרו"):** כל גזירות "שמא יאמרו" אינן אלא בדברים שהעולם רואה בעיני בשר. קידושין אינם אלא מעשה של נתינת פרוטה בפני שני עדים, שאין הציבור הרחב רואה בדרך כלל; נישואין, לעומת זאת, הם מציאות ניכרת של דירה משותפת שכל אחד רואה בעיניו, ורק להם יש הכוח ליצור "שמא יאמרו" ברבים (ר' יצחק).

*** מה עם החשש שיאמרו שהבעל הראשון הוא "מחזיר גרושתו מן האירוסין"?**

* *השאלה:* הרמב"ם מיישב רק מדוע לא יאמרו ש"אשת איש יוצאה בלא גט" מן השני (משום שיאמרו שהיה תנאי בקידושין השניים). אבל אם הבריות סברו שהגט מן הבעל הראשון היה גט כשר, מדוע איננו חוששים שכאשר היא חוזרת לראשון יאמרו שמותר להיות "מחזיר גרושתו משנתקדשה" (לאחר אירוסין)? או שמא מחזיר גרושתו אינו אלא משנישאת? (ר' יואל אשר).

* *תשובה:* אף על פי שמחזיר גרושתו אסור אפילו מן האירוסין (כפי שנלמד בפרק הבא), גם חשש זה נופל באותו תירוץ של הרמב"ם: כיון שהבריות יאמרו שהיה תנאי בקידושין של הבעל השני ולא נתקיים התנאי, הרי בעיני הבריות הקידושין השניים בטלים למפרע (כאילו לא היו מעולם), וממילא הבעל הראשון כלל אינו מחזיר גרושתו משנתקדשה! (ר' יצחק).

הלכה ו' – ז'

1. לשון הרמב"ם

[הלכה ו'] האשה שנישאת ואחר כך נמצא הגט בטל או בא בעלה אחר ששמעה שמת, אין הבעל הראשון ולא השני זכאין לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפר נדריה. וכל פירות שאכלו שניהם אחר שנישאת אין מוציאין אותן מידם. ואין לה כתובה ולא תנאי מתנאי כתובה ולא מזונות לא על זה ולא על זה, ואם נטלה מזה או מזה תחזיר. וכל מה שבלה או אבד מנכסיה אפילו מנכסי צאן ברזל אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה. והולד מן השני ממזר, ואם בא עליה הראשון קודם שיגרש השני הרי הולד ממזר מדבריהם.

[הלכה ז'] גירשה השני ונטלה ממנו כתובה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל, אין מוציאין מידה מה שנטלה לא מן המזונות ולא מן הכתובה.

2. פשט ברמב"ם

אשה שנישאה (נישואין) ואחר כך התברר שהגט הראשון בטל או שהבעל הראשון חי (והיא אסורה על שני הבעלים): אף אחד משני הבעלים אינו זוכה בזכויות הממוניות של בעל (מציאתה, מעשה ידיה), וגם לא בזכות להפר את נדריה. אבל פירות נכסי המלוג שלה שהבעלים כבר אכלו – אין מוציאים אותם מידם. גם היא מאבדת את כל זכויותיה: אין לה כתובה, לא תנאי כתובה (כגון פדיון שבויים וכדומה), ולא מזונות מאף אחד מהם. ואם נטלה מאחד מהם – עליה להחזיר. ואם משהו מנכסיה בלה או אבד – אפילו נכסי צאן ברזל, שבהם הבעל נושא בדרך כלל באחריות – אין אף אחד מהבעלים צריך לשלם. ולד מן הבעל השני הוא ממזר מדאורייתא; ואם הבעל הראשון בא עליה קודם שהשני גירשה, הוולד ממזר מדרבנן.

בהלכה ז' פוסק הרמב"ם: אם הבעל השני גירשה והיא כבר נטלה ממנו כתובה ומזונות, ורק *לאחר מכן* חזר הבעל הראשון או התברר שהגט הראשון בטל – אין מוציאים מידה מה שכבר נטלה (לא מן המזונות ולא מן הכתובה).

3. חידושים והסברים

* **הטעם שהבעלים מאבדים את זכויותיהם:** הדבר דומה לכלל הכללי שכאשר אדם נושא אשה האסורה עליו

(והדין הוא "יוציא"), אין תנאי כתובה וזכויות (ר' יואל אשר). בגמרא מובא הטעם המיוחד: התקנה שהבעל זוכה במציאתה ובמעשה ידיה נתקנה "משום איבה" (כדי שלא תהיה שנאה ביניהם). כאן, לעומת זאת, כיון שהיא אסורה על שניהם, חז"ל רוצים אדרבה שתהיה איבה, כדי שייפרדו ("תצא ויוציא") (ר' יצחק).

*** הקושיא בין "פירות שאכלו" לבין "נטלה מזה או מזה תחזיר", והבירור על ידי הלכה ז':**

* *תחילת הדיון בהלכה ו':* בלימוד הדין שאם נטלה מזונות או כתובה עליה להחזיר ("תחזיר"), רצו תחילה לומר שהדבר נאמר רק על הכתובה, שהרי מזונות שכבר אכלה אינה יכולה להקיא (ר' יואל אשר). אולם בגמרא מפורש שעליה לשלם גם עבור המזונות, משום שכל הממון שנטלה היה בטעות (ר' יצחק).

* *הקושיא:* על כך קשה: מדוע בפירות שאכלו הבעלים מנכסי המלוג שלה אנו אומרים שאין מוציאים מידם (מחמת מוחזקות), ואילו במזונות שהיא אכלה איננו אומרים שהיא מוחזקת, אלא עליה להחזיר הכול? באופן כללי נראה שהקנס חמור הרבה יותר עליה מאשר על הבעלים, שכן כשעושים דבר לטובתה אפשר למשוך הרבה, אך כשפועלים לטובת עצמך מקבלים עונש חמור (ר' יואל אשר).

* *התירוץ הראשון על פי הגמרא והירושלמי:* בגמרא ובמפרשים רואים שדין הפירות אינו מצד "מוחזקות" סתם, אלא יש בו סברא מיוחדת. ראשית, רואים שלא הכול בטל באופן אוטומטי למפרע, אלא כל פרט צריך טעם. בפירות אומרת הגמרא שהבעל יכול לטעון שאכלם "בדין". אף על פי שחז"ל תיקנו פירות כנגד פדיונה (שיפדה אותה אם תישבה), וכאן הרי הוא פטור מפדיונה, יכול הבעל לטעון טענה מוזרה: "אני אכן מקיים את תנאי הכתובה, ומה שאיני פודה אותה אינו אלא דבר צדדי, משום שאין לה כתובה". **הירושלמי** אומר שמה שהבעל אינו צריך להחזיר את הפירות הוא רק כשאכלם "בדין" – כלומר בשעה שעדיין סברו בטעות שהם בעל ואשה (לפני שבא הבעל הראשון או לפני שהתבטל הגט) (ר' יצחק).

* *הבירור המלא על סמך הלכה ז':* כשקוראים את הלכה ז', נופל כל הקושי של הלכה ו', וההנחה הקודמת מתבררת כטעות. באמת הדין שווה לשני הצדדים (הן לבעלים בפירות והן לאשה במזונות ובכתובה):

1. כל מה שנטלו "בהיתר" – כלומר "בטעות", בזמן שעדיין סברו באמת שהנישואין השניים כשרים – *אין* צריך להחזיר. לכן בהלכה ז', שבה נטלה מזונות וכתובה לפני שהתברר האמת, הדבר נשאר בידה (וכן הדין בפירות שאכלו הבעלים באותו זמן, כפי שאמר הירושלמי).

2. מה שנאמר בהלכה ו' "ואם נטלה מזה או מזה תחזיר", מדובר רק כשנטלה *באיסור* (שלא ביושר) – כלומר, *לאחר* שכבר נודע שהבעל הראשון חי או שהגט בטל, הלכה וחטפה מזונות או כתובה. במקרה כזה הדבר פשוט כגנב שחייב להחזיר את מה שנטל שלא כדין (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **ממזר מדבריהם:** הוולד מן הבעל הראשון (אם בא עליה לפני שהשני גירשה) אינו אלא ממזר מדרבנן, שהרי מן התורה היא אשתו שלו, וקידושי השני לא תפסו כלל. מה שהיא צריכה גט מן השני ואסורה על הראשון אינו אלא גזירה מדרבנן משום "שמא יאמרו", וממילא גם הוולד אינו אלא ממזר מדבריהם (ר' יואל אשר).

* **[סטייה מן הנושא: מעמדו של ממזר דרבנן]:** בנוגע למעמדו של ממזר דרבנן (הנידון בהלכות איסורי ביאה), יש שאלה האם ממזר דרבנן מותר לישא ספק ממזרת, או רק ממזרת דרבנן אחרת. על חידוד האם מותר לו לישא קראית, התשובה היא שקראית אסור לישא בכל מקרה (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

הלכה ח' – י' (דיני אשת אחיו, אחות אשתו ושאר עריות)

1. לשון הרמב"ם

וכן הדין באחיו שקידש אשה והלך ושמע בו שמת ויבם אשתו ואחר כך בא, תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. וכן אם קידש במדינה אשה והלכה למדינה אחרת ושמע שמתה ונשא אחותה ואחר כך נודע שלא מתה צריכות ממנו שתיהן גט וכל הדרכים האלו בהן. אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת ושמע שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קיימת אין אחותה צריכה ממנו גט ואשתו מותרת לו. וכן שאר העריות שנישאו בחזקת היתר ונמצאו ערוה אינן צריכות גט שאין קידושין תופסין בעריות. ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט שמא יאמרו תנאי היה באירוסין וכדת נשא אחותה, והואיל ויוצאה אחותה בגט אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה כדי שלא יאמרו נשא אחות גרושתו.

2. פשט ברמב"ם

אותו דין חל גם כאשר אדם קידש אשה ונסע, ושמעו שמת, ואחיו ייבם את אשתו, ואחר כך חזר האח הראשון (כך שהייבום היה באיסור אשת אחיו בחיי אחיו). עליה לצאת משני האחים, היא צריכה גט משניהם, וכל הדינים הקודמים ("כל הדרכים האלו בה") נוהגים גם כאן.

וכן אם אדם קידש (אירוסין) אשה, והיא נסעה, ושמע שמתה ונשא את אחותה (המותרת לאחר מות אשתו), ואחר כך התברר שהראשונה עדיין חיה – שתיהן צריכות ממנו גט, וכל החומרות הקודמות (כולל דיני הממונות) חלות עליהן.

אבל אם האשה הראשונה כבר הייתה נשואה (ולא רק ארוסה), ושמע שמתה ונשא את אחותה, ואחר כך התברר ששתו חיה – אין האחות צריכה גט (משום שאין קידושין תופסין באחות אשתו), ואשתו הראשונה נשארת מותרת לו. וכן הדין בכל שאר העריות שנישאו בחזקת היתר (למשל, סברו שהקרוב הגורם לאיסור כבר אינו בחיים) והתברר שהן ערוה – אינן צריכות גט, משום שאין קידושין תופסין בעריות.

הרמב"ם מבאר את החילוק: מדוע אחות ארוסתו כן צריכה גט? משום שהבריות יאמרו שהיה תנאי באירוסין הראשונים (שלא נתקיים), וממילא התבטלו האירוסין, והוא נשא את האחות כדת וכדין; אם תצא האחות עכשיו בלא גט, יוצא ששת איש יוצאה בלא גט. ומכיון שמחייבים אותו לתת גט לשנייה, נאסרת עליו הראשונה (הארוסה), כדי שלא יאמרו שנשא את אחות גרושתו.

3. חידושים והסברים

* **הפסיכולוגיה של "שמא יאמרו" באירוסין:** מעניין מהלך המחשבה של הבריות. באירוסין יש לבריות תירוצים בראש, והם בודים סיפור שמסתמא היה תנאי שהתבטל. אבל לפני שהבריות חושדים ששת איש יוצאה בלא גט, מדוע אינם יכולים פשוט לבחון מחדש את הסיפור שבדו בעצמם ולהבין שבאמת לא היה תנאי באירוסין? התשובה היא שאי אפשר למנוע מבני אדם את חששותיהם השטחיים – העובדה היא שבני אדם חושבים כך (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **הפתרון עצמו יוצר את הבעיה השנייה (קושיית הראב"ד):** **הראב"ד** שואל: מילא מדוע השנייה צריכה גט מובן, אבל מדוע נאסרת הראשונה? (ר' יצחק). החידוש בתירוץ הרמב"ם הוא: הרי אנו יודעים שהגט לשנייה אינו אלא מדרבנן (מדאורייתא אין קידושין תופסין), וממילא הראשונה אינה באמת אחות גרושתו. אבל "הפתרון החדש מביא בעיה חדשה" – מכיון שחז"ל תיקנו גט

לשנייה, הגט עצמו יוצר חשש חדש של "נשא אחות גרושתו", האוסר את הראשונה (ר' יואל אשר).

* **סברא מדוע בנשואה מקילים:** מסתבר מאוד שבנשואה (כשהראשונה כבר הייתה נשואה לגמרי) לא רצו לגזור, משום שרוצים להציל את הנישואין המקוריים, כדי שתוכל לחזור לבעלה (ר' יואל אשר).

* **כלל בקנסות חכמים ("שלא יאמרו" לבדו אינו מספיק):** סיכום ההלכות מעמיד יסוד: כל החומרות הגדולות (של תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה) אינן אלא במקרים מסוימים: (1) גט בטל, (2) סברו שהבעל מת (מת בעלה), ו-(3) אחות אשה או אשת אח מן האירוסין. בכל שאר העריות הולכים מעיקר הדין (אין קידושין תופסין, אין צורך בגט, ואפשר לחזור לראשון). מדוע אין אומרים בכל העריות את החשש של "שלא יאמרו" (שהבריות יאמרו שאשת איש יוצאה בלא גט)? מכאן רואים שהחשש של "שלא יאמרו" לבדו אינו מספיק כדי ליצור את הגזירה! הוא חייב להיות כרוך גם בעניין **הקנס** – שהייתה על האדם אחריות לוודא שהגט כשר או שהעדות על המיתה ברורה. רק במקום שיש יסוד של קנס יחד עם שלא יאמרו, שם הטילו חכמים את החומרות הקשות (ר' יצחק).

הלכה י"א (טעות בגט ובשובר)

1. לשון הרמב"ם

כתב הסופר וטעה ונתן גט לאיש ושובר לאשה, או שטעו הם ונטל הבעל הגט ונטלה היא השובר וכמדומה להן שנתגרשה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מתחת ידי האיש. אם לא נישאת הרי זו אינה מגורשת ונתגלה הדבר שעדיין לא נתגרשה ויתן לה הגט בפנינו ותהיה מגורשת משעת נתינתו. ואם נישאת ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר עדיין לא נתגרשה שהרי הגט בידי ולא הגיע לידה אין שומעין לו לאסרה על בעלה, אלא הרי זו בחזקת גרושה ונפל הגט מידה ומצאו זה והרי בא לאסרה על בעלה השני.

2. פשט ברמב"ם

אם אירעה טעות, והבעל נשאר עם הגט בידו והאשה עם השובר (הקבלה על הכתובה), ושניהם סברו שהתגרשה כראוי, ולאחר זמן יוצא הגט מתחת ידי הבעל:

אם עדיין לא נישאה לאחר – אינה מגורשת (שהרי התברר במציאות שלא הייתה נתינת גט); יתן לה עכשיו את הגט בפנינו, ותהיה מגורשת מעתה.

אבל אם כבר נישאה, ואחר כך מוציא הבעל הראשון את הגט וטוען שמעולם לא התגרשה, שהרי הגט נשאר אצלו – אין שומעים לו לאסרה על בעלה השני. אלא היא נשארת בחזקת גרושה, ואנו אומרים שהגט נפל מידה לאחר הגירושין, והבעל הראשון מצאו ועכשיו רוצה לקלקלה ולאסרה על בעלה השני.

3. חידושים והסברים

* **קושיא על לשון הרמב"ם "ונתן גט לאיש ושובר לאשה" לעומת המשנה:**

* *הקושיא:* המילים הראשונות של הרמב"ם הן שהסופר טעה ונתן את הגט לאיש ואת השובר לאשה. לכאורה אין בזה טעם – הרי אין זו טעות! בדרך כלל הסופר אכן צריך לתת את הגט לאיש (כדי שיתננו לאשה) ואת השובר לאשה (כדי שתתננו לאיש)! במשנה אכן כתוב בדיוק להיפך: "נתן גט לאשה ושובר לאיש" (שהסופר נתן להם את השטרות ההפוכים לפני שהחליפו ביניהם). מדוע הפך הרמב"ם את הדברים? (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* *התירוץ (לפי פירוש המשניות להרמב"ם):* על פי **הרמב"ם בפירוש המשניות**, מדובר כאן במקרה שבו הבעל אמר "כתבו ותנו" – הסופר עצמו היה **שליח הבעל** לסדר את הגט ולהוציאו לפועל! ממילא, כאשר הסופר ממלא את שליחותו כראוי, עליו למסור את הגט לידי האשה, ולהביא לבעל את השובר כראיה שמילא את שליחותו. טעותו של הסופר (בתור שליח) הייתה שנתן את הגט בחזרה לבעל ואת השובר לאשה, וממילא מעולם לא הייתה נתינת הגט (ר' יואל אשר).

* **הפרדוקס בניסוח הרמב"ם (מציאות לעומת נאמנות הלכתית):**

* *ההערה:* יש אירוניה חזקה בלשון הרמב"ם. הרמב"ם פותח את ההלכה בכותרת (הקדמה של העובדות): הוא מגלה לנו את הסוד שבאמת הסופר או הבעל אכן טעו, והבעל נטל את הגט ("כתב הסופר וטעה... או שטעו הם ונטל הבעל הגט"). לאחר מכן, בחציה השני של ההלכה ("ואם נישאת"), אומר הרמב"ם שאם נישאה והבעל בא עם הגט, אין מאמינים לו, אלא אומרים "נפל הגט מידה ומצאו זה"! אבל הרי הרמב"ם עצמו כבר גילה לנו בהקדמה שבאמת הייתה טעות והיא מעולם לא קיבלה את הגט! היה הרמב"ם צריך לעשות כותרת אחרת למקרה השני! (ר' יואל אשר).

* *היסוד:* העומק בזה הוא שהרמב"ם אינו כבול לטענות; הוא כותב את ההלכה מנקודת מבט עליונה (מלמעלה למטה, כמו אליהו הנביא המשקיף מלמעלה ויודע את המציאות האמיתית). הרמב"ם רשאי לדעת את האמת שהייתה טעות. אבל ההלכה עוסקת במה שבית דין פוסק כאשר שני האנשים עומדים לפניהם: משעה שהיא בחזקת גרושה ונישאה, אין הולכים אחר האמת הנסתרת, אלא ההלכה היא ש"אין שומעין לו" – כאשר הבעל מציג את הגט שבידו כראיה, והיא משיבה שנפל מידה והוא רוצה סתם לאוסרה על הבעל השני, חייב בית דין לקבל את גרסתה (אם הדבר קודם לנישואין השניים חוששין לדבריו, ואם לאחר הנישואין אין מאמינים לו). הדבר דומה לשאלה הידועה מה היה הדין אילו אליהו הנביא עצמו היה בא ואומר מה שראה מלמעלה, האם הדין היה משתנה (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **הסברא מדוע אין מאמינים לבעל (חזקת שונא) וההבדל בין "נישאת" ל"לא נישאת":**

* *המהלך:* ההלכה משתלבת היטב בהמשך הפרק כדין ב*נאמנות* הבעל לפסול גט. משום שלמדנו קודם את הדין החמור

של "תצא מזה ומזה", יש כאן הזדמנות טובה לבעל הראשון לקלקל לבעל השני. הבעל הראשון הרי ממילא אינו מעוניין בה – הרי הוא ניסה לתת לה גט, אלא שהיה ביש מזל והגט נפל ממנו. מה הוא רוצה עכשיו? הוא רוצה רק להזיק לבעל השני! כשם שהיבמות יש להן "חזקת שונאה" זו על זו, כך גם כאן, מחמת הדין של "תצא מזה ומזה", יש לבעל הראשון חזקה שהוא שונא הרוצה לקלקלה.

בזה מתבאר מדוע "אם לא נישאת" מאמינים לו (שהיא צריכה גט חדש): כי אם עדיין לא נישאה לאחר, הרי רשעותו לא תועיל כלום! הוא אינו יכול לעשותה "תצא מזה ומזה", ואין שום סיבה שיהיה רשע ויאמר שקר (ר' יואל אשר).

* *הערה בסברא:* אולם יש חולשה בסברא זו: אם הבעל הוא למדן ויודע את ההלכה שלאחר הנישואין אין מאמינים לו, הרי יכול הוא להחליט לבוא *לפני* שתינשא ולומר שקר כדי לכפותה לקבל גט נוסף ולענותה (ר' יואל אשר, ר' יצחק). לכן סברא זו היא יותר סברא אנושית, אבל עיקר הרעיון ההלכתי הוא שאדם יש לו זכות לאסור ולעשות בעיה לעצמו – שיצטרך לתת לה גט – אבל אין לו זכות לאסור אותה על אחר (ר' יצחק).

*** מתי יש בכלל לבעל כח לערער על גט?**

* *שאלה:* מה הדין אם הבעל בא לאחר שנישאה ומצביע על פסול אחר בגט (לא המעשה של מציאת הגט, אלא למשל הוא אומר שמסר מודעה לפני הגט, או פסול אחר)? מתי מאמינים לו ומתי לא? (ר' יואל אשר).

* *תשובה:* לבעל אין כלל שום זכות מיוחדת לערער על גט יותר מכל יהודי אחר! אם יש פסול ברור בגט (כגון שם שגוי או דבר שכל אחד רואה), כל אחד יכול להצביע עליו. אבל לבעל עצמו אין שום נאמנות לבוא ולערער. הסיבה היחידה שבהלכה שלנו יש בכלל הווא אמינא להאמין לו (ואכן מאמינים לו אם עדיין לא נישאה), היא רק משום שהוא עומד כאן עם ראיה חזקה – הוא מחזיק את הגט בידו! דבר זה עצמו מראה לכאורה שהיה כאן מעשה מוזר. באה ההלכה ואומרת שאפילו עם ראיה זו, כיון שכבר הוחזק שהיה גט, אין מאמינים לו כנגד טענתה שנפל מידה.

מה שלמדנו קודם שלבעל יש כח מיוחד לערער, הוא רק בהלכה של שליח המביא גט ממדינת הים (בפרק ז' או ח'), שם השליח צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" מחמת החשש "שמא יבוא הבעל ויערער". שם יש לבעל זכות מיוחדת לערער על הכתיבה והחתימה אם לא קיימו אותו. אבל כאן בהלכה שלנו אין מדובר בערעור ההוא; כאן הוא שתק על הכתיבה, ועכשיו הוא בא בטענה חדשה שמעולם לא מסר אותו (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

הלכה י"ב – י"ג (המוציא משום שם רע, נדרים, אילונית או רואה דם)

1. לשון הרמב"ם

המוציא את אשתו משום שם רע, או משום שהיא פרוצה בנדרים, אומרין לו: הודיעה שמפני זה אתה מוציאה כדי לייסרה, ודע אתה שאין אתה מחזיר אותה לעולם. ומפני מה המוציא את זו לא יחזירה לעולם? גזירה שמא תינשא לאחר ותעשה תשובה ותהיה צנועה תחתיו, ויאמר הראשון: אילו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי מגרשה, ונמצא כמגרש על תנאי ולא נתקיים. לפיכך אומרין לו: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם. ואם עבר והחזיר לא יוציא. וכן המגרש את אשתו מפני שהיא אילונית או מפני שהיא רואה דם בכל עת תשמיש הרי זה לא יחזיר לעולם. שמא תינשא לאחר ותלד האילונית ותתרפא הנידה ויאמר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרש ונמצא הגט בטל והבנים ממזרים. ואם עבר והחזיר לא יוציא.

2. פשט ברמב"ם

הלכה זו עוסקת בדינים הנוגעים לאחר גט כשר, כאשר אסור לבעל להחזיר את גרושתו מדרבנן (הלאוין דאורייתא של מחזיר גרושתו יבואו בפרק הבא).

בעל המגרש את אשתו משום שיצא עליה שם רע, או משום שהיא "פרוצה בנדרים" (נודרת נדרים רבים), אומרים לו בבית דין שני דברים נפרדים: ראשית, שיודיע לה שהוא מגרשה מחמת סיבה זו, כדי ליסרה ולהענישה (כדי לייסרה). שנית, אומרים לבעל: דע שלעולם לא תוכל להחזירה.

הטעם שגזרו חכמים שלעולם לא יחזירנה הוא: שמא תינשא לאחר, ואצלו תעשה תשובה ותתנהג בצניעות (או תפסיק עם הנדרים), ויאמר הבעל הראשון: "אילו הייתי יודע שאפשר לתקנה ושהיא יכולה להשתנות, לעולם לא הייתי מגרשה!" ממילא ייצא בדעתו כאילו גירשה על תנאי שלא נתקיים, והגט יתבטל למפרע (וילדיה מהבעל השני יהיו ממזרים). לכן אומרים לו לפני הגט: "גמור בלבך לגמרי לגרשה לנצח נצחים, כי היא לא תחזור אליך לעולם." אולם אם עבר והחזירה ("עבר והחזיר"), אין כופין אותו לגרשה ("לא יוציא").

אותו דין חל במי שמגרש את אשתו משום שהיא אילונית (אינה יכולה ללדת) או משום שהיא רואה דם בכל תשמיש (ואסורה עליו). לעולם לא יחזירנה, שמא תינשא לאחר ובדרך נס תלד או תתרפא, ויאמר הבעל הראשון "אילו הייתי יודע שאפשר לרפא זאת לא הייתי מגרש", והגט יתבטל והבנים יהיו ממזרים. אם עבר והחזירה, אינו צריך לגרשה.

3. חידושים והסברים

*** מה פירוש "פרוצה בנדרים"?** בהלכות כתובות למדנו שאם אשה מרבה בנדרים, הרי זו סיבה לגרשה (ר' יואל אשר). הדיוק שם בכתובות הוא שזהו אחד מן הדברים של "עוברת על דת", שבהם היא יוצאת בלא כתובה, וכוונתו דווקא כשהיא "נודרת ואינה מקיימת" (שבעוון זה הבנים מתים ח"ו). אין זה דין של "מקח טעות" (אי אפשי באשה נדרנית), שכן מקח טעות הוא נושא אחר לגמרי (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

*** ענין "כדי לייסרה" (אמירת מוסר בשעת הגירושין):**

* *רעיון מוסרי:* על הלשון "הודיעה שמפני זה אתה מוציאה כדי לייסרה" אפשר להביא את **רש"י** בתחילת ספר דברים, שכתב שמשה רבינו אמר תוכחה לכלל ישראל רק סמוך למיתתו, משום שקודם לכן הדבר מסובך ובני אדם אינם מקבלים. כך גם אצל בני זוג: כל ימי חייהם היתה לבעל טענה רצינית כלפיה (שם רע או נדרים), אך הוא נמנע מלומר לה זאת בפניה, משום שלא היתה מקבלת והדבר היה מביא רק למריבות. אבל עכשיו, שממילא הם מתגרשים – והיא כבר הגיעה לשפל המדרגה – עכשיו הוא הזמן הנכון לקיים את מצות "הוכח תוכיח את עמיתך". עליו לקיים עמה שיחה רצינית, לא כדי להרע לה, אלא "כדי לייסרה" – לומר לה מוסר כדי שתדע מפני מה הוא מגרשה, ואולי על ידי כך תעשה עכשיו תשובה (ר' יואל אשר).

* *פשט הלכתי:* ה"צריך להודיעה" אינו סתם הנהגה טובה של מוסר, אלא הקדמה וחלק מן ההלכה עצמה – רוצים שהבעל לא יוכל להשתמש בדבר כתירוץ נסתר לגירושין ולהטמינו בלבו; עליו להניחו בגלוי על השולחן, ואז אומרים לו מיד את החלק השני: "ודע שאין אתה מחזיר אותה לעולם" (ר' יצחק).

* **הקושיא על הגזירה "נמצא כמגרש על תנאי" והתירוץ:**

* *הקושיא:* בדרך כלל, אם אדם נותן גט סתם בלא לפרש שום תנאי בשעת הגט, אינו יכול לבוא אחר כך ולומר "על תנאי התכוונתי" (דברים שבלב אינם דברים, חוץ משכיב מרע)! אם כן, מדוע חוששים כאן שכאשר תעשה תשובה אצל הבעל השני, יוכל הבעל הראשון לומר "אילו הייתי יודע לא הייתי מגרשה", והגט יתבטל באמת למפרע ויעשה ממזרים? איזה כח יש לו לעשות תנאי למפרע שמעולם לא פירשו? (ר' יואל אשר).

* *התירוץ:* כאן *כן* פירש זאת! הרי כל הדבר נעשה בבית דין – הוא בא לבית דין לגרשה בלא לשלם כתובה, ובית הדין שואל אותו מדוע אינו נותן כתובה, והוא משיב בבירור שהוא מגרשה מפני שם רע או מפני נדריה, ובית הדין אף מורה לו ללכת ולהודיעה ש"מפני זה אתה מוציאה"! מאחר שסיבת הגט הוצגה בבית דין בבירור כל כך כיסוד כל הגט, הרי זו טענה אמיתית שאי אפשר להתעלם ממנה: אם יתברר שהיא יכולה להתנהג כראוי, באמת תהיה לו טענה לגיטימית שכל הגט היה בטעות, וכתנאי שבטל למפרע!

לפיכך הוצרכו חכמים לתקן תקנה *למחוק* ולנטרל את התנאי מראש: אוסרים עליו להחזירה עולמית, ואומרים לו קודם הגט "גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם". ברגע שהבעל יודע בבירור שאין דרך חזרה, אפילו אם תהיה הצנועה שבנשים או שיותר נדרה, הדבר מכריח אותו לקבל החלטה שלמה בלב שלם לגרשה כעונש סופי לעולם, בלא שום תנאי בלבו. ממילא אינו יכול עוד לבוא אחר כך בטענות של "אילו הייתי יודע" ולהוציא לעז על הגט (ר' יצחק). הדבר מלמד גם שאין להשתמש בגט כ"איום" כדי לכופה לעשות תשובה, שכן גט הוא דבר רציני וסופי (ר' יואל אשר).

* **קושיא: מדוע אין מצריכים אותו פשוט לבטל את כל התנאים?**

* *הקושיא:* אם כל החשש הוא שיאמר אחר כך שגירש על תנאי, מדוע הוצרכו חכמים לחדש איסור חדש ש"אין אתה מחזיר אותה לעולם" (שלכאורה אינו דבר אמיתי מעיקרו)? מדוע לא יורו לו פשוט לבטל בשעת הגט את כל התנאים, כשם שמחייבים כל בעל לבטל קודם הגט את כל המודעות? (ר' יואל אשר).

* *תירוץ א':* ההלכה היא יסוד רחב יותר. חכמים רצו לתקן תקנה חמורה שבעל לא יוכל להשתמש בגט כצעצוע או כאיום מחמת שם רע או נדרים. עליו לדעת שגט הוא דבר רציני, ואם הוא משתמש בטענת שם רע או נדר כדי לגרש – הוא מפסידה לעולם (ר' יואל אשר).

* *תירוץ ב':* סברא זו אינה מתיישבת עם הרמב"ם, שכן הרמב"ם כותב בבירור שהטעם הוא רק משום "קלקול" (שלא יאמר אילו הייתי יודע). התירוץ האמיתי הוא שביטול מודעה או ביטול תנאי אינו מועיל כאן, משום שכאן לא עשה תנאי, אלא זו עובדה במציאות – הוא מגרשה בפירוש מפני השם רע! ממילא, אם יתברר שהשם רע היה שקר, הגט בטל מצד **מקח טעות** (תנאי מובלע ומשתמע, שאין צורך אפילו לאומרו). כנגד טענת מקח טעות אין מועיל סתם ביטול תנאי; הדרך היחידה לסלק את הטענה היא ליצור מציאות חדשה שבה ממילא אסור לו להחזירה לעולם, וממילא הגט מוחלט ואינו תלוי בשום דבר (ר' יצחק).

* **האם זהו מקח טעות אמיתי ("אנן סהדי") או רק חשש מטענת הבעל?**

* *השאלה:* אם נאמר שבאילונית או ברואה דם יש "אנן סהדי" (אומדן דעת ברור) שהבעל מגרשה רק על דעת זה, מדוע אין הגט בטל מאליו כשהיא מתרפאה? מדוע לא תיקנו חכמים שכאשר היא מתרפאה אצל הבעל השני, יצטרך הבעל השני לקדשה מחדש, או שתיאסר ("תצא מזה ומזה")? מדוע כל החשש הוא רק "שמא... **ויאמר** אילו הייתי יודע" – רק אם הבעל הראשון אומר זאת בפירוש? (ר' יואל אשר).

* *התירוץ:* באמת אין הגט בטל מעיקרו, שהרי למעשה לא עשה תנאי בשעת הגט. כל הבעיה היא רק שהבעל יעלה אחר כך **טענה** ("ויאמר") ויוציא לעז על הגט. לפיכך, משמצאו חכמים דרך לסתום את פיו שלא יוכל לטעון את הטענה (על ידי שאסרו עליו להחזירה), הגט כשר לגמרי ואין צורך לחשוש כלל (ר' יצחק).

* **גדר "ואם עבר והחזיר לא יוציא":** איזה איסור עשה הבעל בכלל כשהוא מחזירה? הרי רק אמרו לו שאינו יכול להחזירה כדי שהגט יהיה אמיתי בלא שום תנאי! התשובה היא שחכמים אכן גזרו גזירה ואיסור מדרבנן (או שיש בזה בחינה של "מוצא שפתיך תשמור", משום שהזהירוהו והוא הסכים לכך). אבל מאחר שהגט היה כשר במאה אחוז, אם הוא מזלזל באזהרת בית הדין ומחזירה (בקידושין חדשים) – הדבר חל, ואינו צריך לגרשה ("לא יוציא") (ר' יצחק).

הלכה י"ד – י"ז (הגבלות על מי שהאשה מותרת לו לאחר הגט: שליח, עד, חכם והנטען)

1. לשון הרמב"ם

[הלכה י"ד-ט"ו] שליח שהביא גט מחוצה לארץ הרי זה לא ישאנה שאנו חוששין שמא עיניו נתן בה ולפיכך העיד לה. וכן עד אחד שהעיד לאשה שמת בעלה ונישאת על פיו הרי זה לא ישאנה. וכן החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה הרי זה לא ישאנה. וכן הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה הרי זה לא ישאנה. וכן גוי ועבד הבא על בת ישראל אף על פי שחזר הגוי ונתגייר והעבד ונשתחרר הרי זה לא ישאנה. וכולם אם עברו ונשאו אין מוציאין מידם. וכולם שהיו להם נשים ומתו נשיהם, או נתגרשו והיו הנשים הן שהרגילו את בעליהן לגרשן, הרי אלו מותרות להינשא להם לכתחילה. וכן אם הלכו נשים אלו ונשאו לאחרים ונתאלמנו או נתגרשו הרי אלו מותרות להינשא להן לכתחילה.

[הלכה ט"ז] וכל אחת מהן מותרת להינשא לבן העד שהעיד לה, או לבן חכם שאסרה על בעלה, או לבן הנטען עליה, או לשאר קרוביהן, שאין אדם חוטא כדי שייהנה אחר.

[הלכה י"ז] ומותרת האשה להינשא לאחד מעדי גירושיה או לאחד מעדי מיאונה או לאחד מן הדיינים שחלצה בפניהם, שאין חוששין אלא לעדות אחד. ולעולם יתרחק אדם מעדות מיאון וידבק בעדות חליצה.

2. פשט ברמב"ם

הלכות אלו הן "הגבלות בענין התירה לכל אדם" – הגבלות על מי שהאשה מותרת לו לאחר הגט. הרמב"ם מונה מקרים שבהם אדם אסור לכתחילה לישא אשה:

1. שליח המביא גט מחוצה לארץ (שצריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", ובדיבורו שלו הוא מתירה לשוק).

2. עד אחד שהעיד לאשה שמת בעלה (שבזה נתנו חכמים קולא מיוחדת להאמין לעד אחד משום עיגונא).

3. חכם שפסק על נדר האשה שאין לו היתר, ובכך אסרה על בעלה וכפה גט.

בשלושת המקרים הללו הטעם הוא: "שמא עיניו נתן בה" – אנו חוששים שמא חמד את האשה, ולכן העיד שקר או פסק כך.

4. מי שהוא "נטען" (שריננו עליו שהיה לו קשר אסור) על שפחה ואחר כך נשתחררה, או על נכרית ואחר כך נתגיירה; וכן גוי ועבד שבאו על בת ישראל ואחר כך נתגיירו או נשתחררו – אסורים לשאתה לכתחילה.

אולם בכל המקרים, אם עברו ונשאו, אין כופין אותם לגרש ("אין מוציאין מידם").

יוצאים מן הכלל שבהם מותר לכתחילה: (א) אם לשליח/לעד/לחכם היתה אשה בשעה שהתירה, ואחר כך מתה אשתו, או שנתגרשו אך האשה היא שהביאה אותו לכך ("הרגילו"); (ב) אם האשה שהתירה נישאה תחילה לאיש אחר ואחר כך נתאלמנה או נתגרשה; (ג) האשה מותרת לכתחילה להינשא לבנו (או לשאר קרוביו) של העד, החכם או הנטען, שאין אדם חוטא כדי שייהנה אחר; (ד) אשה מותרת להינשא לאחד משני העדים שחתמו על גיטה או שבפניהם מיאנה, או לאחד משלושת הדיינים שבחליצתה, שאין חוששין אלא כשההיתר תלוי באדם אחד. לבסוף מעיר הרמב"ם שלעולם יתרחק אדם מלהיות עד במיאון, וידבק בעדות חליצה.

3. חידושים והסברים

* **הכוח המעגלי של האיסור "לא ישאנה":** בשלושת המקרים הראשונים (שליח, עד אחד, חכם), מכיוון שחכמים נתנו לאדם אחד כוח עצום כזה (כנגד הכלל של "אין דבר שבערוה פחות משנים"), שעל פי דבריו בלבד נעשית אשת איש מותרת לעולם, הייתה סכנה גדולה שמי שמתאווה לאשה יבוא ויאמר שקר. לפיכך אסרו עליו חכמים לישא אותה. וזה פועל באופן מעגלי: עצם הידיעה שלעולם לא יוכל לישא אותה מסלקת את החשש שהוא משקר, וזה גופא מה שמעניק לו את הנאמנות מלכתחילה להתיר את האשה לאחרים! (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **החילוק בין שלושת המקרים הראשונים לבין המקרה של נטען על השפחה ועל הנכרית (וגוי ועבד):**

* *הקושיא:* מהו הטעם בנטען על השפחה ונשתחררה או נכרית ונתגיירה? בשלושת המקרים הראשונים כל הנאמנות וההיתר של האשה נתונים בידי אותו אדם (השליח, העד, החכם). אבל בשפחה שנשתחררה (יש לה גט שחרור) או בגויה שנתגיירה בבית דין – הרי היתרה כלל אינו בידיו (אלא אם כן נאמר שהוא עצמו העד המעיד שנשתחררה, אך זה אינו כתוב ברמב"ם)! מדוע אסור לו לישא אותה? (ר' יואל אשר).

* *מהלך א' (חשש על הגיור/השחרור) ודחייתו:* בתחילה רצו לתרץ שהטעם הוא כדי שלא יאמרו הבריות שהגיור או השחרור לא היו אמיתיים, אלא נעשו רק לשם איש (כדי להינשא לו). אף שלהלכה גיור לשם איש חל בדיעבד, הרי הוא חשוד, ואין רוצים שהבריות ירננו (ר' יצחק). אבל זה קשה: בגיור עוד אפשר להבין שצריך להיות לשם שמים ולא לשם איש, אבל בשפחה שמשתחררת – איזה חיסרון יש אם משחררים אותה כדי לישא אותה? הרי שחרור אינו צריך להיות "לשם שחרור"! (ר' יואל אשר).

* *מהלך ב' (קנס על העבירה):* אפשר לומר שזהו פשוט קנס על העבירה שעשה קודם לכן (שחי עם שפחה). הטעם הפסיכולוגי הוא: עד עכשיו היה לו "סוד אפל" שהתבייש בו והיה צריך לעשות עליו תשובה; אם נתיר לו כעת לישא אותה לכתחילה, ייעשה "נבל ברשות התורה" והכל יסתדר לו על הצד הטוב, לפיכך קונסים אותו (ר' יואל אשר).

* *מהלך ג' (שיטת רש"י – שלא להחזיק הקול):* טעם הקנס אינו ברור לגמרי (משום שלא ברור בדיוק על מה הקנס), ואכן המפרשים מתחבטים בזה. **רש"י** (ביבמות פרק ב' משנה ח', שם כל הדינים הללו מנויים במשנה אחת) אומר סברא אחרת: אין רוצים שישא אותה, משום שאז יאשרו את הקול והלעז הקודם (יאמרו: "ראית, אכן היה אמת שחי עמה באיסור כשהייתה שפחה") (ר' יצחק).

* **"אם עברו ונשאו אין מוציאין מידם":**

* *הקולא:* זוהי קולא באיסורים דרבנן הללו, שאפילו אין להם ילדים, אין מוציאין מידם (שלא כדינים אחרים מדרבנן שלמדנו לעיל, שמניחים אותם רק אם כבר יש ילד) (ר' יואל אשר).

* *קושיא על הנאמנות והתירוץ:* בהלכות שבהן האיסור הוא משום נאמנות (כגון שליח או עד), אם ההלכה היא שבדיעבד "אין מוציאין מידם", הרי אדם החפץ באשת איש יכול לנצל את השיטה – יאמר בשקר שבעלה מת, ואחר כך יעבור וישא אותה, ולא יפרידו ביניהם! (ר' יואל אשר). התירוץ הוא שעצם קיומו של הגדר שלכתחילה אין מניחים לו לישא אותה, כבר די בו כדי להרתיע בני אדם מלהעיד עדות שקר או מלתת עצות רעות – בדומה למטפל המייעץ לאשה להתגרש כדי לישא אותה בעצמו, שהגדר שלכתחילה אסור לו מסייע שבני אדם לא ייתנו עצות כאלה (ר' יצחק).

* *דיוק ב"ונשאו":* הראשונים מדייקים במילה "ונשאו" – שרק אם כבר היו לו נישואין (כשהוא כבר חי עמה) אין מוציאין, אבל אם רק נתן קידושין (אירוסין), כופין אותו לתת גט. נשאר ספק אם אכן אפשר לדייק כך ברמב"ם (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **היוצאים מן הכלל שבהם מותר לכתחילה:**

* *"היו להם נשים":* משום שהייתה לו אשה בשעת מעשה, הדבר מסיר את החשד שעשה זאת כדי לישא אותה. ולשאלה שמא רצה לשאת אשה שנייה, התשובה היא שחז"ל אינם חוששים עד כדי כך (ר' יואל אשר).

* *הלשון "הרגילו" [ודיגרסיה השקפתית]:* אם סתם גירש את אשתו הראשונה, אין זו ראיה, שהרי ייתכן שאכן גירש אותה לכבוד זה שרצה לשאת את האשה השנייה. רק אם האשה הייתה האשמה והיא "גרמה" לגט, הוא נקי מחשד.

הלשון "הרגילו" (שמקורה במשנה) פירושה שרבו ביניהם והיא הביאה אותו לכך (ר' יצחק). אף שעל פי הלכה אין אשה יכולה לכפות על איש לתת גט, ההסבר הוא שלאיש יש כוח הכפייה ("מוסר אביך"), ואילו לאשה יש כוח "תורת אמך" – לחזור ולשנן ולהיות "מרגילה". היא יכולה להרגיל את האיש על ידי שמדברת על כך אלף פעמים עד שהדבר נעשה עובדה והוא נותן גט (ר' יואל אשר).

* *כשנישאה תחילה לאחר:* זה שנישאה תחילה לאדם אחר קוטע את הקשר ומראה שהשליח לא התכוון לקחת אותה לעצמו. חז"ל מניחים שבני אדם הם פשוטים ואינם משחקים שחמט מסובך ורב־ממדי, שיתיר אותה מתוך חשבון שתינשא לאחר, תתגרש, ואחר כך תבוא אליו (ר' יואל אשר).

* **הפסיכולוגיה של החטא ("אין אדם חוטא כדי שייהנה אחר"):** היה אפשר לחשוב שאב שיש לו בן רווק מבוגר ישקר כדי להתיר אשה לבנו. אומר הרמב"ם שלא:

1. *טבע החטא:* מעשים טובים עושים בשביל אחר, אבל לחטוא חוטא אדם רק בשביל עצמו. "אדם חוטא בגופו, בכרסו, לא בראשו" – כל מציאותה של עבירה היא שתאוותו והנאתו של האדם עצמו חזקות אצלו מן האיסור. ללכת ולתכנן בשכלו תוכנית לחטוא כדי לעזור לאחר (אפילו לבנו שלו) זוהי מדרגה של "עבירה לשמה" שבני אדם אינם עומדים בה (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

2. *אינו רוצה להכשיל את בנו:* עוד סברא הגיונית חזקה: אם האב משקר, הרי הוא היחיד היודע את האמת שהאשה היא באמת אשת איש! לגבי עצמו אפשר לומר שתאוותו מתגברת עליו, אבל ודאי שלא ירצה להכניס בכוונה את בנו שלו לחיות באיסור עם אשת איש! (ר' יואל אשר).

* **הטעם שאין חוששין בשני עדים:** כאשר לאדם אחד יש שליטה מלאה על החלות (כגון שליח או עד אחד), חוששים לתאוותיו ולחשבונותיו. אבל כשיש שני עדים, החשד בטל. **הירושלמי** מבטא זאת: "אין שנים מצויין לחטוא בשביל אחד" – כשם שאדם אחד אינו חוטא בשביל אחר, כך גם העד השני לא ילך לחטוא (ולשקר) כדי שהעד הראשון יוכל לישא את האשה (ר' יצחק).

* **"יתרחק אדם מעדות מיאון וידבק בעדות חליצה":**

* *טעם החילוק:* לפי הגמרא הטעם הוא שבמיאון היא עדיין ילדה קטנה; כעת אינה אוהבת את בעלה, אבל ייתכן מאוד שכשתגדל תתחרט על המיאון. לפיכך אין חזקה שהמיאון הוא טובה בשבילה. אבל בחליצה תמיד טובה היא ליבמה להיעשות מותרת לשוק, ואין שייך בזה עניין של חרטה (ר' יואל אשר).

* *קשיים בהלכה ("והלכה שאינה ברורה"):*

1. אם שני אנשים כבר שמעו את הילדה ממאנת, הרי יש חיוב להעיד ("אם לא יגיד")! התשובה היא ש"יתרחק" פירושו לכתחילה: שלא יהיה מאותם אנשים המסתובבים סביב ילדות קטנות, מייעצים להן למאן, ומחפשים את ה"מצוה" הזאת. אם היא באה לבית דין, בית הדין צריך לקבל זאת, אבל אין לחפש זאת (ר' יואל אשר).

2. אם כל ישראל יהיו כשרים ויראי שמים ויקיימו את ההלכה של "לעולם יתרחק", הרי לעולם לא יוכלו לעשות מיאון, שהרי לא יהיו עדים! אף שאפשר להשוות זאת למושג שלא כל אחד צריך לעשות את כל המצוות ומניחים זאת לאחר, עדיין קשה מי יהיה אותו אחר (ר' יצחק).

3. יש גם תמיהה על סדר הדברים של הרמב"ם: מה פתאום נכנסת כאן ההנהגה בעניין מיאון וחליצה באמצע הלכות גירושין, בשעה שעיקר דיני מיאון יבואו מאוחר יותר? הדבר נשאר בלתי ברור (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

הלכה י"ח – י"ט (המגרש את אשתו וחזר ובעלה, והמחלוקת עם הגאונים)

1. לשון הרמב"ם

[הלכה י"ח] המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים קודם שתינשא לאחר, בין שגירשה מן הנישואין בין מן האירוסין,

הואיל ואשתו היתה הרי זו בחזקת שהחזירה ולשם קידושין בעל לא לשם זנות. ואפילו ראו אותו שנתן לה מעות, שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו באשתו בעילת זנות, והרי בידו לעשותה בעילת מצוה. לפיכך הרי זו בחזקת מקודשת קידושי ודאי וצריכה ממנו גט שני. נתייחד עמה בפני עדים, אם היתה מגורשת מן הנישואין חוששין לה שמא נבעלה, והוא שיהיו שני העדים כאחד והן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה, לפיכך צריכה גט מספק והרי היא ספק מקודשת. ואם היתה מתגרשת מן האירוסין אין חוששין לה, שהרי אין לבו גס בה.

[הלכה י"ט] הורו מקצת הגאונים שכל אשה שתיבעל בפני עדים צריכה גט, שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם, עד שהורו שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה. ויש מהן שהורה שודאי שחרר, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה, ואין ראוי לסמוך עליהן. שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד, או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי היא אשתו ובאשתו הוא שחזקתו שאינו עושה בעילתו בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או שיפרש שעל תנאי הוא בועל. אבל בשאר נשים הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש שהוא לשם קידושין. ואין צריך לומר בשפחה או גויה שאינה בת קידושין שאין חוששין להן כלל, והרי הבן מהן בחזקת גוי ועבד עד שייודע בודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה.

2. פשט ברמב"ם

אם איש גירש את אשתו (בין שהייתה ארוסה בין שהייתה נשואה) וקודם שנישאה לאחר חזר ובא עליה בפני עדים, אנו אומרים שודאי החזיר אותה לשם קידושין ולא לשם זנות. אפילו אם ראו שנתן לה מעות (דבר הנראה כדרך זנות), יש חזקה מוצקה שאין אדם עושה בעילתו עם אשתו לשעבר בעילת זנות כשיש בידו לעשותה בעילת מצוה (קידושין). לפיכך היא ודאי מקודשת וצריכה גט שני.

אם העדים ראו רק ייחוד (כגון במשנה: "לן עמה בפונדק"), אך אין יודעים בוודאות שהייתה בעילה: אם היא מגורשת מן הנישואין, שכבר רגילים וקרובים זה לזה ("לבו גס בה"), חוששים שמא בעלו. ומכיוון שבקידושין הכלל הוא ש"הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה" (אם שני עדים רואים את הייחוד כאחד), היא נעשית ספק מקודשת וצריכה גט מספק. אבל אם היא מגורשת מן האירוסין, שאינו קרוב אליה כל כך ("אין לבו גס בה"), אין חוששים שמא בעלו, והייחוד אינו מועיל כלום.

בהלכה י"ט מביא הרמב"ם שמקצת הגאונים לקחו את החזקה של "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות" והרחיבו אותה לכל פנויה (שאם איש בא על סתם פנויה בפני עדים, צריכה גט), ואפילו לשפחה (שאם איש מת בלא בנים מאשתו אבל יש לו בן משפחתו, חוששים – או אפילו ודאי לדעת אחד מן הגאונים – ששחרר אותה קודם לכן וקידש אותה בביאה, וממילא הבן כשר ופוטר את האשה מן היבום). הרמב"ם דוחה את כל הדברים הללו כרחוקים מאוד מדרכי ההוראה: החזקה נאמרה רק באשתו שלו (כשגירש אותה, או כשקידש על תנאי ובעל סתם, שבזה הוא מוחל על התנאי). אבל בכל שאר הנשים החזקה היא בדיוק להפך – שהבעילה היא לשם זנות, אלא אם כן פירש בפירוש שהיא לשם קידושין. וכל שכן בשפחה או גויה שאינה בת קידושין, שהבן נשאר בחזקת גוי ועבד עד שייוודע בוודאות שאמו נשתחררה או נתגיירה.

3. חידושים והסברים

* **מה פירוש "בעלה בפני עדים"?** "בעלה בפני עדים" אין פירושו כמובן שהעדים ראו את מעשה הביאה ממש. אלא, כמו בכל קידושי ביאה, פירושו שהם התייחדו לשם ביאה (למשל, הוא אמר בפני העדים שהוא הולך כעת לבעול, או בכל אופן שבו "עדי ביאה" פועלים תמיד בהלכה, היכן שידוע בבירור שהייתה ביאה) (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **מדוע אין הבדל בין ארוסה לנשואה בוודאי ביאה?** אמנם בארוסה אין קרבה כזו ("לבו גס בה") כמו בנשואה, והיה אפשר לחשוב שלא התכוון לנישואין או לקידושין. אף על פי כן, "הואיל ואשתו היתה": ברגע שהיא כבר הייתה פעם אשתו, ואנו יודעים שהייתה בעילה, החזקה פועלת במלואה (ר' יצחק).

* **תפקידם של העדים:** על יסוד הגמרא בפרק הזורק, העדים אינם רק ראיה המגלה לנו שהמעשה אירע. הם נדרשים משום שקידושין מעיקרם אינם יכולים לחול בלא עדים. בלא עדים אין זה כלל קידושין (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **כוחה של החזקה ("קידושי ודאי"):** החזקה ("אין אדם עושה בעילתו באשתו בעילת זנות") אינה יוצרת רק ספק, אלא ודאי גמור ("קידושי ודאי"). הסברא היא: מדוע יעשה אדם רשעות ואיסור, כאשר בידו לעשות בקלות קידושין חדשים ולקיים מצוה? (ר' יצחק).

* **ב"נתייחד עמה": מדוע צריך "הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה", ומהו הספק?**

* *תפקידו של "הן הן עדי ייחוד":* אם קידושין חייבים עדים, והעדים ראו כאן רק ייחוד סתם (למשל, הם ערכו סעודה בשדה או ישנו בפונדק) ולא ביאה, כיצד יכולים בכלל לחול קידושין בלא עדי ביאה? על כך מביא הרמב"ם את הכלל "הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה": בהלכות קידושין אין צורך לעולם בשתי עדויות נפרדות, אחת על הייחוד ואחת על הביאה. העדות על הייחוד משמשת בעצמה כעדות על הביאה (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* *הקושיא בעניין כוונת העדים והבעל:* לעשיית קידושין צריך הרי עדי קידושין. כאן עומדים שני אנשים בחוץ ומביטים בבני הזוג. העדים חושבים שהם מביטים במי שעושה עוולה (ייחוד עם גרושה), ואינם מבינים כלל שהם צופים בקידושין! ומן הצד השני, הבעל רואה שני אנשים מביטים בו במבט שופט וביקורתי, ואנו אומרים שהוא "צדיק" כזה שהוא מקבל אותם כעדי קידושין?! ואם

החזקה פועלת כאן, מדוע אינה עושה זאת לוודאי כמו במקרה הראשון? (ר' יואל אשר).

* *התירוץ (ההבדל בין הספק לוודאי):* יש להבחין בין שני דברים. הספק כאן **אינו** במה שהבעל התכוון, אם לשם קידושין או לשם זנות. אם אכן הייתה ביאה בפני עדים, ודאי הוא מכוח החזקה שהתכוון לשם קידושין, והעדים שראו את הייחוד הם ממילא עדי קידושין ("הן הן עדי ביאה"). כל הספק ב"נתייחד עמה" הוא רק ספק במציאות: **האם הייתה בכלל ביאה או לא?** בקידושי ביאה רגילים אנו יודעים שזהו ייחוד של ביאה (כי הוא אומר להם שהוא הולך לבעול וכדומה). כאן, לעומת זאת, הוא לא אמר דבר, והם רק ישנו יחד בפונדק. החזקה ("אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות") פועלת רק *לאחר* שאנו יודעים שהייתה בעילה. אך כאשר אנו יודעים רק על ייחוד, עצם השאלה אם הייתה בעילה אינה אלא סברא וחשש מצד "לבו גס בה" (במן הנישואין). ממילא אין זה יכול ליצור אלא "ספק מקודשת", והיא צריכה גט מספק (ר' יצחק).

* **שורש המחלוקת בין הרמב"ם לגאונים (חקירה ביסוד החזקה):**

בגמרא הלשון סתמי: "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". הרמב"ם, לעומת זאת, כבר בהלכה י"ח הכניס את דיוקו: "אין אדם עושה בעילתו **באשתו** בעילת זנות". המחלוקת תלויה בחקירה מהו יסוד החזקה:

* **שיטת הגאונים (חזקת כשרות):** הגאונים ראו את החזקה מבחינה עיונית כ"חזקת כשרות" כללית החלה על כל אדם בכל מצב: יהודי כשר אינו רוצה לעשות עבירה של זנות. ממילא, אם יש בידו אפשרות מעשית לעשות זאת בהיתר (כמו בפנויה, על ידי קידושין מהירים, או בשפחה, שבידו לשחררה ולגיירה), אנו מניחים שעשה כן.

* **שיטת הרמב"ם (קביעות ודרך אישות):** הרמב"ם סובר שאין זו "חזקת כשרות" להימנעות מעבירות, אלא מציאות טבעית של יחסים בין בני אדם ("דרך אישות"). הגירושין מבטלים את מעמדה כאשתו רק מבחינה משפטית. אך למעשה, כאשר הם ממשיכים לנהוג בדרך אישות, והיא חוזרת לביתו ולמיטתו, הרי "לבו גס בה" והיא למעשה אשתו. הם רוצים לקבע מחדש את הקשר ולהמשיך את קביעותם הישנה כבני זוג. אבל אדם ההולך אל פנויה זרה (או אל שפחה) אין לו שום כוונה לקבוע עמה קביעות של אישות. זוהי פשוט זנות (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **ראיה מתחילת הלכות אישות:** לפי הגאונים היה נעקר כל היסוד שבו פותח הרמב"ם את הלכות אישות: קודם מתן תורה היה אדם פוגש אשה בשוק ודר עמה בלא קידושין, והתורה ציוותה לעשות קידושין של ממש. אם כל מי שדר עם אשה בדרך נחשב כמי שעשה קידושין, מתבטל כל ההבדל בין זנות לנישואין (ר' יואל אשר).

* **לשון הרמב"ם ("שעלה על דעתם") ו"התפתחותה" של טעות:** כשהרמב"ם משתמש בלשון "בדבר זה שעלה על דעתם", זוהי דרכו העדינה לומר שהם בדו מלבם סברא שהיא טעות גמורה (ר' יצחק). הרמב"ם מתאר כאן את התפתחותה של טעות ועד היכן היא יכולה להגיע:

1. תחילה הרחיבו את החזקה מגרושתו לכל פנויה.
2. אחר כך הוסיפו ("והגדילו והוסיפו") שאפילו בשפחה, שבה קידושין אינם תופסים כלל, יש לחשוש שגם אותה שחרר כדי שלא לעשות בעילת זנות.
3. ולבסוף הגיע אחד עד כדי כך שאמר שזהו **ודאי** שהוא שחררה! (ר' יואל אשר).

* **[הערת אגב: המעשה ההיסטורי בבוסתנאי ראש הגולה]:**

מאחורי פסק הגאונים בעניין בן השפחה עומד רקע היסטורי ידוע מתקופת הגאונים.

באותה תקופה היה ראש גולה (ה"מלך" של היהודים, מקורב למלכות) ושמו **בוסתנאי**. המלך הישמעאלי, עומר בן אל-ח'טאב, כבש את פרס ושבה את בת מלך פרס (נסיכה בשם **איזדאדואר**). כפי שהיה נהוג בין מלכים, נתן אותה במתנה לבוסתנאי שתהיה לו לשפחה. לבוסתנאי נולד בן (או בנים) מן השפחה המיוחסת איזדאדואר. לאחר מות בוסתנאי באו בניו האחרים (האחים למחצה, היורשים הכשרים) לבית הדין, וביקשו למכור את בן השפחה כעבד. על פי דין, בנה של שפחה הוא עבד השייך ליורשים.

התעורר דין תורה גדול ופוליטי בישיבות הגאונים בעניין מעמדו של הבן. כמה מן הגאונים טענו: כיון שבוסתנאי היה אדם גדול, ראש הגולה, כיצד אפשר לומר שחי בזנות עם שפחה? על כרחך שקודם לכן שחררה וגיירה, מכוח החזקה "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"! גאונים אחרים התנגדו לכך בתוקף, כפי שטוען כאן הרמב"ם (ר' יצחק).

לפי רקע זה אין הכרח לומר שהגאונים סברו שיש חזקה כללית לכל אדם. אפשר לומר שדווקא באדם גדול וחשוב כזה, הנשיא ומנהיג היהודים ("כל שכן נשיא"), הייתה להם חזקה שלא יחיה בזנות עם שפחה בלא לשחררה קודם לכן (ר' יואל אשר).

* **פירוש "רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה" (חומרא לעומת פוליטיקה):**

* *מהלך א' (נגד חומרות שאין להן יסוד):* על הגאון המקל לכתחילה, האומר שוודאי שחרר את השפחה ושהאיש רשאי להמשיך לדור עמה בלא קידושין, אין צורך לומר "רחוק מדרכי ההוראה", שהרי הוא פשוט עושה עוולה. הלשון "רחוק מדרכי ההוראה" מוסבת על מי שרוצה להיות "מחמיר גדול", ולהחמיר שכל המזנה עם פנויה צריך גט לחומרא. על כך אומר הרמב"ם (וגם בתשובתו) שהוספת חומרות כאלה בלא יסוד רחוקה מדרכי ההוראה (ר' יואל אשר).

* *מהלך ב' (דרכי ההוראה לעומת פוליטיקה):* כשמתבוננים במעשה ההיסטורי בבוסתנאי, רואים שפסק הגאונים להכשיר את הבן לא יצא מלימוד עיוני גרידא. הוא היה מעורב בשיקולים פוליטיים לכבוד משפחת ראש הגולה. הרמב"ם סובר שאילו היו שואלים את אותו חכם בבית המדרש לבדו מהו הדין, היה מודה

שהבן עבד. זוהי כוונת הרמב"ם בלשונו החריפה: הפסק לא היה "דרכי ההוראה" אלא "דרכי פוליטיקה" (ר' יצחק).

* **הלכה למעשה: השולחן ערוך** פוסק בעיקר כרמב"ם, אך **הרמ"א** מביא "יש אומרים" כשיטה האחרת. ממילא נשאר כאן מקום לגמישות בהלכה כאשר נצרך לפעמים היתר חשוב (ר' יצחק).

* **[הערת אגב: ההבדל בין "ריש גלותא" (גדול הדור / מנהיג פוליטי) לבין "תלמיד חכם"]:**

בוסתנאי לא היה גאון (ראש ישיבה), אלא "ריש גלותא", כלומר מנהיג פוליטי (כמו ראש ממשלה).

* בזמנים קדומים ידעו בבירור את ההבדל בין "המלך / המנהיג הפוליטי" לבין "הצדיק / התלמיד חכם". אין זה כמו היום, שאנשים התבלבלו וחושבים שמי שהוא מנהיג או רבי של קהילה גדולה נעשה ממילא תלמיד חכם וצדיק.

* יש טעות נפוצה במאמר חז"ל "מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד". הרבים חושבים שהכוונה לתלמיד חכם שהוא גם עשיר, וזוהי טעות גמורה. "גדולה" פירושה כוח פוליטי (נשיאות). רבי יהודה הנשיא היה יוצא מן הכלל, משום שהיה גם הנשיא (המנהיג הפוליטי) וגם ראש הישיבה.

* ראיה לכך מן הגמרא האומרת שאם תלמיד חכם אינו מוצא בת תלמיד חכם, ישא "בת גדולי הדור". נמצא ש"גדול הדור" (מנהיג הקהילה) בחזקתו *אינו* תלמיד חכם! יש לכבדו כגדול הדור (מנהיג), אך לא כתלמיד חכם.

* ראשי הגולה היו בדרך כלל פשוטי עם. ואף שרב נחמן היה חתנו של ריש גלותא, לא עשה הדבר את הריש גלותא לתלמיד חכם. לפעמים יכלו האמוראים למחות כנגדם (כמו בלולב הגזול) ולפעמים לא, וראשי הגולה גם נהגו למנות דיינים. במעשה בבוסתנאי נשאלה השאלה ההלכתית מן הרבנים שבישיבה, לא מן הריש גלותא (ר' יצחק).

הלכה כ' (קול קידושין וקול גירושין)

1. לשון הרמב"ם

מי שהוחזקה אשת איש בין מן הנישואין בין מן האירוסין, ויצא שמה בעיר מגורשת, אפילו רוב העיר או כולן מעבירין קול שנתגרשה, אין חוששין לה והרי זו בחזקתה. אבל אם יצא שמה בעיר מקודשת, והוחזק הקול בבית דין שהרי היא מקודשת בספק כמו שביארנו, ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקידושין, אין חוששין לה שקול אסרה וקול התירה.

2. פשט ברמב"ם

אשה שיש לה חזקה של ממש שהיא אשת איש (בין מן הנישואין בין מן האירוסין), ויצא קול (שמועה) בעיר שנתגרשה, אפילו רוב העיר או כל העיר מדברים על כך, אין מתחשבים בכך ("אין חוששין לה"), והיא נשארת בחזקתה כאשת איש.

אבל ייתכן שכל היסוד שבגללו אנו מחזיקים אותה כמקודשת הוא רק קול שיצא בעיר שהיא מקודשת. אפילו אם הקול אושר בבית דין ("הוחזק הקול בבית דין"), אין הוא עושה אותה אלא "מקודשת בספק" (כמבואר בהלכות אישות פרק ט'). אם אחר כך יוצא קול שני שנתגרשה מאותם קידושין, היא מותרת להינשא לאחר, משום שקול אסרה וקול התירה.

3. חידושים והסברים

* **קול גירושין לעומת חזקת אשת איש:** הכלל הוא שיש מושג של "קול קידושין", שיכול לאסור פנויה מספק. אך אין מושג של "קול גירושין" להוציא אשה מוודאי חזקת אשת איש. כאשר יש חזקה של ממש וחזקה שהיא אשת איש (למשל, הכל יודעים שנישאה באולם פלוני ביום פלוני), שמועה בלבד אינה יכולה להתירה, ויש צורך בשני עדים שנתגרשה.

המילים "אין חוששין לה" ברישא אין פירושן שאין לחשוש שהיא אשת איש. אדרבה, אין משגיחים בקול שהיא גרושה, והיא נשארת בחזקת אשת איש (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **משמעות "הוחזק הקול בבית דין" (מדוע זהו רק ספק?):**

* *השאלה:* אם הקול "הוחזק בבית דין", מדוע מכנה זאת הרמב"ם רק "מקודשת בספק"? בדרך כלל, כאשר קול הוחזק בבית דין, הולכים אחר הקול! (ר' יואל אשר).

* *ההסבר:* כמבואר בהלכות אישות פרק ט', כיון שסוף סוף אין "עדות ברורה" על הקידושין עצמם, נשאר הדבר רק ספק מקודשת (ר' יצחק).

ההבדל במושג "הוחזק בבית דין" הוא כך. לפעמים פירושו שבית הדין חקר את הדבר וביררו את האמת. אך כאן פירושו של "הוחזק הקול בבית דין" הוא רק שבית הדין חקר, רשם ואישר ש*אכן מסתובב קול כזה* בעיר. על הקידושין עצמם לא בירר בית הדין דבר.

כיון שאין זה אלא קול, וכל איסור אשת איש שלה תלוי רק במה שאנשים מדברים, יכול קול שני של גירושין לבוא ולהתירה ("קול אסרה וקול התירה") (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

הלכה כ"א (דעתו לגרשה, וגירושי אשה ראשונה ושניה)

1. לשון הרמב"ם

לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה. ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר... ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה, אבל שניה אם שנאה ישלחה.

2. פשט ברמב"ם

אסור לאדם לשאת אשה כשבדעתו לגרשה. וכן, אם כבר נשא אותה בכוונה ראויה ואחר כך החליט לגרשה, אסור לו להחזיקה תחתיו כדי שתמשיך לשמשו בשעה שהוא מתכנן לתת לה גט.

עוד פוסק הרמב"ם: לא יגרש אדם את אשתו הראשונה אלא אם כן מצא בה "ערות דבר" (דבר מגונה). ואין ראוי לו למהר לשלח את

אשתו הראשונה, אלא יש לנסות לתקן את היחסים ביניהם. אבל אשה שניה, אם שנאה, רשאי לשלחה מיד.

3. חידושים והסברים

* **טעם האיסור "ודעתו לגרשה" – רמאות וניצול ("אל תחרש על רעך רעה"):** הרמב"ם מביא כאן שתי הלכות נפרדות משתי סוגיות בגמרא (הן בשעת הנישואין והן לאחר הנישואין). היסוד של שתיהן הוא הפסוק שהגמרא מביאה: "אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". יש עוולה גדולה בניצול הזולת: האשה סבורה שהוא אוהב אותה, והיא משמשת אותו כאשה נאמנה, בשעה שהוא כבר חושב כיצד להיפטר ממנה, ורוצה רק "לחטוף" בינתיים את הרווחים ואת השירותים שהיא עושה עבורו. אף שהפסוק מדבר על חבר סתם, הרי זה קל וחומר לאשתו שלו (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **[סטייה מהנושא: חנופה וניצול חברים בכלל]:** דבר זה מצוי מאוד בין בני אדם, שמעמידים פנים של חברים כדי לנצל את הזולת (למשל, כדי לסחוט ממנו תרומה גדולה), ומתכננים להשליך אותו לאחר מכן. מי שרוצה תרומה – יבקש אותה ישירות, ומי שרוצה לכבד את חברו – יכבד אותו באמת (ר' יואל אשר). אולם שם הבעיה היא של "חנופה", שהיא נושא שונה במקצת מהנדון כאן (ר' יצחק).

* **כשהאשה יודעת על כך (כסף משנה, ו"מאן הויא ליומא"):** כל האיסור הוא רק כשהוא מרמה אותה ואינו מגלה לה. אבל אם הוא אומר לה בבירור לפני הנישואין שהוא מתכנן לגרשה (כפי שמצינו בגמרא אצל רב ששאל "מאן הויא ליומא" – מי רוצה להינשא ליום אחד ולמחר לקבל גט), אין כאן שום שאלה. כך אכן כתוב בבירור ב**כסף משנה** על הרמב"ם: אם אומרים לאשה בבירור שיגרשוה אחר כך – מותר (ר' יצחק).

* **בני זוג שכבר החליטו להתגרש (ותשמיש בדעתו לגרשה):** על סמך דברי הכסף משנה עולה חידוש למעשה: בני זוג שכבר החליטו בבירור שהם מתגרשים (או שהם עדיין מנסים לראות אם הדבר יכול להצליח, או אפילו שכבר יש ביניהם הסכם להתגרש בהמשך), מותר להם עדיין לגור ולחיות יחד בינתיים, שהרי אף אחד אינו מרמה את חברו (ר' יצחק, ר' יואל אשר). לגבי השאלה האם אין איסור נפרד של "תשמיש בדעתו לגרשה" (או כשיש מריבה) אפילו כששניהם יודעים (ר' יואל אשר) – ייתכן שגם איסור זה תלוי בשאלה אם הוא מרמה אותה, ואם היא יודעת ומסכימה – מותר (ר' יצחק).

* **הקושיא מדוע "ערות דבר" נאמר רק באשתו ראשונה, והתירוץ על פי המשך הרמב"ם:**

* *הקושיא:* אם המקור לכך שאסור לגרש הוא מהפסוק "כי מצא בה ערות דבר", מדוע אומרת הגמרא שזה נאמר רק באשתו ראשונה (שעליה אמרו חז"ל שהמזבח מוריד דמעות, והפסוק אומר "אשת נעורים כי תמאס")? מן הפסוק עצמו היה צריך להיות זה דין כללי בכל אשה! (ר' יואל אשר).

* *התירוץ:* לפי סדר הרמב"ם, זהו המשך ישיר של הדין הקודם באותה הלכה ("אל תחרש על רעך רעה"). באשתו ראשונה, כיוון שהיא נתנה את עצמה לגמרי עבורו לראשונה ("היא הייתה הראשונה שלו"), יש התחייבות עמוקה הרבה יותר בין אדם לחברו. ממילא, רק משום שהוא שונא אותה אסור לו להשליך אותה; רק אם יש בה "ערות דבר" (שאין פירושו דווקא עריות ממש, אלא שם רע או התנהגות המעידה שבגדה בהתחייבות שביניהם), אז מותר לו לגרשה. אבל אשה שנייה היא כבר יותר קשר עסקי ("עסקה"), שאין בו אותה התחייבות עמוקה של אשת נעורים, ולכן "אם שנאה ישלחה" (ר' יצחק).

* **ראיה משיטת הרמ"א – רק בעל כרחה:** ראיה לדרך זו היא מדברי **הרמ"א** בשולחן ערוך. השולחן ערוך פוסק כרמב"ם שאסור לגרש אשתו ראשונה בלא ערות דבר, והרמ"א מוסיף שזה רק כשהוא מגרשה בעל כרחה (שלא מרצונה). הדבר מתיישב היטב: כיוון שהאיסור הוא מצד בגידה בה, הרי שאם שניהם מסכימים להתגרש – אין כאן דין זה כלל (ר' יצחק).

* **ההשלכה על ימינו, כשהאשה תובעת את הגט ("מאיס עלי"):** בגלל ההלכה של "אין ראוי לו למהר", כשבעל בא לבית הדין לגרש את אשתו הראשונה, בית הדין ידחה אותו וינסה לעשות שלום (ר' יואל אשר). בזמננו, שרוב הגיטין באים מצד האשה הטוענת שהיא שונאת את הבעל ("מאיס עלי"), אותה הלכה חייבת לחול גם להפך, מצד האשה – שבנישואין ראשונים, עצם השנאה אינה סיבה מספקת להתגרש מיד, וגם האשה אינה צריכה למהר, ובית הדין אינו צריך למהר להיענות לה (ר' יצחק).

הלכה כ"ב (גירושי אשה רעה ופרוצה)

1. לשון הרמב"ם

אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה שנאמר ערש לץ ויצא מדון... ואשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה, שאין זה מוציא רשעה מביתו וזה מכניסה לתוך ביתו.

2. פשט ברמב"ם

אשה שיש לה מידות רעות ואינה נוהגת בצניעות כבנות ישראל הכשרות – מצוה לגרשה (אפילו אשה ראשונה), כמו שאומר הפסוק "גרש לץ ויצא מדון". ואשה שהתגרשה בגלל פריצות – אין ראוי לאדם כשר לשאת אותה, שהרי אין זה הגיוני שאחד מגרש את הרשעה מביתו והשני מכניס אותה לתוך ביתו.

3. חידושים והסברים

* **ביאור "רעה בדעותיה" ו"ויצא מדון":** "דעות" בלשון הרמב"ם פירושו תמיד "מידות" (ולא השקפות). לפי הפסוק "גרש לץ ויצא מדון", "רעה בדעותיה" פירושו אשה שמחרחרת מריבות כל הזמן; הגט הוא האמצעי להפסיק את המריבות (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **[סטייה מהנושא: גדר הלכות צניעות לפי הסביבה]:** אברך אחד שאל על הלכות צניעות, וכשענו לו שהדבר תלוי לאיזו קהילה ומשפחה הוא משתייך, הוא סבר שעושים הכל מתוך "פוליטיקה". אבל מלשון הרמב"ם "צנועה כבנות ישראל הכשרות" רואים שגדר הצניעות הוא אכן כיצד נשים כשרות מישראל בסביבתך מתלבשות, ולא דווקא שיעור מסוים הכתוב בספר (ר' יואל אשר). הדבר נתמך גם מדברי הרמב"ם לעיל (בהלכות אישות), שלעניין כתובה וגירושין הולכים אחר מנהג המדינה ומנהג העיר, ואין לבעל טענות על אשה הנוהגת לפי מנהג עירה (אף שהרמב"ם עצמו בהלכות דעות סובר שאין לגור בעיר שמנהגיה רעים, משום שהאדם מושפע מסביבתו) (ר' יצחק).

* **סתירה למושג התשובה, ורש"י על הפסוק "והיתה לאיש אחר":** הרי למדנו לעיל שבני אדם עושים תשובה פעמים רבות, ומדוע אומר הרמב"ם שאדם כשר לא ישא אותה? התשובה היא שכאן מדובר כשעדיין לא עשתה תשובה, ואסור לאדם כשר לקחת סיכונים ולומר "אזכה שאצלי היא תעשה תשובה" – עליה לעשות תשובה תחילה (ר' יואל אשר, ר' יצחק). על כך אומרת הגמרא (גיטין צ' ע"ב, מובא **ברש"י** בחומש דברים כ"ד, ב') על הפסוק "והיתה לאיש אחר" – שהבעל השני נקרא "אחר" משום שהוא סוג אחר של אדם (אדם שפל): הראשון הוציא מרשעת מביתו, והשני מכניסה (ר' יצחק).

* **[סטייה מהנושא: האם אשה כשרה רשאית להינשא לאיש רע כדי לתקנו – מעשה דינה ועשו]:** מה הדין בהיפך: האם "אין ראוי לאשה כשרה" להינשא לאיש שאינו מתנהג כראוי? במדרש הידוע (פרשת וישלח) מובא שיעקב אבינו נענש משום שהסתיר את דינה מעשו, כי היא הייתה יכולה להחזירו בתשובה. אפשר להציע חידוש שאולי המדרש מתיישב עם ההלכה: רק לגבי איש אומרים שאין זה תפקידו לתקן אשה רעה, אבל לאשה יש כוח לתקן איש (ר' יואל אשר).

אולם אותו מדרש על דינה הוא מדרש פלאי שאין ללמוד ממנו הדרכה למעשה (ואדרבה, לפי ההלכה ודאי היו אומרים לאשה שלא להינשא לאיש רע). אפשר להוסיף שתי הערות: ראשית, בימי חז"ל והרמב"ם הבעל היה "בעל הכוח" בבית, וזו מציאות שונה מזו של ימינו; שנית, במדרש התביעה היא על יעקב אבינו (מדוע לא נתן אותה), ואולי העניין שם הוא שעל ידי שעשו היה נעשה מחותן של יעקב היה עושה תשובה, וזהו נושא אחר לגמרי (ר' יצחק).

הלכה כ"ג (מי שנתחרשה אשתו או נשתטת)

1. לשון הרמב"ם

מי שנתחרשה אשתו הרי זה מגרשה בגט ותהיה גרושה. אבל אם נשתטת אינו מוציאה עד שתבריא. ודבר זה תקנת חכמים הוא כדי שלא תהיה הפקר לפרוצים שהרי אינה יכולה לשמור את עצמה. לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה. ואין מחייבין אותו בשאר כסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים בבית אחד. ואינו חייב לרפאתה. ואם גירשה הרי זו מגורשת ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור ולהיטפל בה.

2. פשט ברמב"ם

מי שאשתו נעשתה חרשת, יכול לתת לה גט והיא מגורשת. אבל אם נעשתה שוטה, אסור לו לגרשה עד שתבריא. זוהי תקנת חכמים כדי שלא תהיה הפקר לפרוצים, שהרי אינה יכולה לשמור על עצמה. כיוון שאסור לו לגרשה, הוא מניח אותה, נושא אשה אחרת, ונותן לה לאכול ולשתות מכספה שלה (מנכסי המלוג שלה). אין מחייבים אותו בשאר, כסות ועונה, משום שאין כוח בבן דעת לגור עם שוטים בבית אחד, וגם אינו חייב לשלם עבור ריפויה. אם עבר ונתן לה גט, היא מגורשת (שהרי מן התורה הגט תופס), הוא מוציא אותה מביתו, ואינו חייב לחזור ולהיטפל בה עוד.

3. חידושים והסברים

* **החילוק בין קידושין לגירושין בחרשת (אין צורך בדעת האשה):** בקידושין, חרש או חרשת אינם יכולים לעשות קנין מן התורה (כמו כל חרש, שוטה וקטן), ורק חכמים תיקנו קידושין דרבנן כדי שלא תהיה הפקר ולא תישאר לבדה. אבל בגירושין אפשר לגרש חרשת אפילו מן התורה. הטעם הוא משום שגט אינו דורש ביסודו "דעת האשה", שהרי אפשר לגרש אשה בעל כרחה (נדרש רק שלא תהיה במצב של "משלחה וחוזרת") (ר' יואל אשר, ר' יצחק).

* **גירושי שוטה – מדאורייתא או מדרבנן (פסק הלכה כרבי יצחק):** לפי מה שזוכרים מהחדר (במסכת גיטין), מן התורה נדרש שלא תהיה "משלחה וחוזרת", ומשמע שהשוטה אינה יכולה להתגרש מדאורייתא. אבל כאן ברמב"ם רואים בבירור ("ודבר זה תקנת חכמים הוא... ואם גירשה הרי זו מגורשת") שמדאורייתא גט לשוטה תקף לגמרי, ורק מדרבנן אסרו זאת.

זוהי מחלוקת בגמרא, והרמב"ם פוסק את המסקנא כ**רבי יצחק**: דבר תורה שוטה מתגרשת, משום שאפשר לגרש אשה בעל כרחה בדיוק כמו פקחת, ואין צורך בדעתה. רק חכמים תיקנו שהבעל יחזיק בה ולא יפקיר אותה, כדי שלא תהיה הפקר לכל פרוצי העיר, כיוון שאינה יכולה לשמור על עצמה (ר' יצחק).

* **"אין כח בבן דעת לדור עם השוטים" – פטורי הבעל:** כיוון שחכמים אינם מניחים לו לתת גט, מאידך גם אי אפשר לכפותו לגור עמה בדירה אחת (כמו "אין אדם דר עם נחש בכפיפה"). לכן הוא פטור משאר, כסות ועונה, ואפילו המזונות שהוא נותן לה ("מאכילה ומשקה") אינו צריך לתת מכיסו, אלא "משלה" – מנכסי המלוג שלה. על השאלה בדרך צחות האם לשוטה יש כוח לגור עם בן דעת – התשובה היא שהשוטה כלל אינו יודע אם יש לו כוח או לא; אבל לבר דעת הדבר גובה כוח רב מאוד, ו"אי אפשר" לחייבו בדבר כזה (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* **מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בריפוי שוטה:** הרמב"ם פוסק "ואינו חייב לרפאתה". **הראב"ד** בהשגתו חולק ואומר שאם אפשר

לרפאה מן השטות עצמה, הבעל חייב לרפאותה, משום ש"כמה יש משתטות מכח חולי וכשחוזרים מתרפאות".

* *ביאור דברי הראב"ד:* הראב"ד מדבר על מצב כמו דיכאון לאחר לידה, או כל חולי וחולשה גופנית שמביאים באופן זמני לשטות או לדמיונות ויש להם רפואה, ובהמשך הן חוזרות לבריאותן (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* *ביאור דברי הרמב"ם:* כדי ליישב את הרמב"ם אפשר לחלק: הרמב"ם לכאורה אינו מדבר על רפואה לשטות עצמה (שהרי לשטות אין רפואה קלה כזו), אלא על ריפויה ממחלה אחרת סתם בשעה שהיא שוטה – ועל כך אומר הרמב"ם שהוא פטור (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

* *השוואה לפקחת:* זהו ניגוד למה שאמר הרמב"ם לעיל לגבי פקחת: שם אסור לבעל להניח ולגרש את אשתו אפילו אם ריפויה עולה הרבה כסף, משום שאין זה דרך ארץ. אבל כאן, בשוטה, כיוון ש"אין כח בבן דעת לדור עם השוטים" ואי אפשר לכפותו לחיות עמה, הוא פטור לגמרי מריפויה (ר' יצחק).

* **[סטייה מהנושא: מוסר השכל על לימוד התורה, והחילוק בין "שוטה", "בור" ו"עם הארץ"]:**

* *כוח התורה ללמד תלמידים:* מן המילים "אין כח בבן דעת לדור עם השוטים" אפשר להוציא מוסר השכל: בנישואין אין דורשים מבר דעת לגור עם שוטה. אבל בלימוד התורה דורשים מתלמיד חכם להרבות תורה וללמד תלמידים בורים – שביחס אליו הם כשוטים. המלמד אינו יכול לצעוק "אין לי כוח" ולהסתובב רק עם בעלי דעת ברמתו, אלא עליו לשבת עם התלמידים עד שיפסיקו להיות שוטים. מכאן רואים את הכוח הגדול והחשיבות של התורה (ר' יואל אשר).

* *הגדרות שוטה, בור ועם הארץ:* אולם יש לדקדק שתלמידים שאינם יודעים אינם "שוטים" חס ושלום, אלא "בורים". ההגדרות המדויקות (שה**רמב"ם מביא בפירוש המשניות על מסכת אבות**, אף שלא כהלכה פסוקה) הן:

1. **שוטה:** טיפש פעיל, מי שמשתגע ועושה שטויות.
2. **בור:** מי שאינו יודע כלום לגמרי – עדיין אינו יודע דבר (לא תורה ולא דרך ארץ), אבל אינו אדם רע ואינו טיפש פעיל.
3. **עם הארץ:** מי שיש בו דרך ארץ, אלא שאינו יודע תורה (ר' יצחק, ר' יואל אשר).

תמלול מלא

הלכות גירושין להרמב"ם – פרק י'

הקדמה: דרך ארץ בלימוד ומושג החברותא

ר' יצחק: [[#1]] כן, זה עובד.

ר' יואל אשר: אבל אתה בכל זאת שואל אם צריך שזה יהיה בדרך ארץ?

ר' יצחק: לא. זו מחלוקת גדולה. הראב"ד סבר שאין צורך לדבר בדרך ארץ, ונראה לי שהם דברים פשוטים שאין צורך.

ר' יואל אשר: בסדר. לא, אם ממילא שותפים, אבל אם אתה מלמד ואתה...

ר' יצחק: אז זה קל וחומר שאין צורך בדרך ארץ. בסדר. תמיד כשלומדים זו בעצם חברותא. אפילו כשלומדים עם משנה, גם המשנה היא עוד חברותא. זו שיטתי שהסברנו באריכות בשיעור בשבוע שעבר, לפני שבועיים, ודי, מי שרוצה יותר יכול לעיין שם.

כתוב בתורה, כתובה משנה: **"ואל תאמר קבלו דעתי לפי שהם רשאים ולא אתה"**. מי אמר כך? משנה בפרקי אבות, והמשנה אמרה זאת על התנאים, נכון? לא עלינו. הרי פירוש הדבר שגם התנאים אינם רשאים לומר קבלו דעתי. משנה מפורשת, ומי שאומר אחרת, כן, הולך נגד משנה. כן. בכל אופן, תלמד, תלמד, תלמד כבר. אני רוצה כבר להתחיל. בבקשה, תלמד, פרק י'. בסדר.

מבוא לפרק י': דיני אחר הגט

ר' יואל אשר: אנו לומדים הלכות גירושין להרמב"ם, פרק י'. כן. ואנו רוצים להודות לתורמי השיעור, ולידידנו ר' יואל ווערצבערגער על תרומתו ביד רחבה. כן.

אנו לומדים כאן, הפרק הזה יהיה פרק מעניין, כי הוא כמו, אפשר לקרוא לו כמין הוספה. כבר למדנו כמה פעמים בעשרה הפרקים האחרונים, בתשעה הפרקים האחרונים, שהגט בטל או שהגט פסול. והרמב"ם אף אמר לנו כבר בפרק ב' כהקדמה, שבכל פעם שאומר בחיבור זה פסול – הכוונה פסול מדרבנן, ובכל פעם שאומר בטל – הכוונה בטל מדאורייתא.

עכשיו הרמב"ם עושה מכל מה שהוזכר קודם – מה באמת מעמדם? אמרנו גט בטל או גט פסול, והרי זה מעורר שורה שלמה של שאלות. כלומר, מה קורה אם היא לא ידעה שהגט בטל והיא הלכה ונישאה שוב? ובזה ייכנסו תרחישים שונים – מה קורה אחרי הגט הפסול או הגט הבטל, וכל ההלכות היוצאות מזה. וסוף הפרק הוא יותר כללי: איזו אשה, את מי ראוי לגרש.

ר' יצחק: וזה פחות או יותר. כן, נכון, זה נראה קצת יותר, כלומר זה עיקר הפרק, אבל נראה שאחר כך בהמשך הפרק הרמב"ם מדבר על עוד דברים שקורים. למשל אנשים שאסורים לישא אשה, משום שהם היו אלה שאמרו בפני נכתב, או דברים מעין אלה, ואת מי ראוי לגרש, ונושא החזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. נכון.

ייתכן שכאילו צריך לקרוא לפרק לא כפי שקראתי לו כאן "דיני גיטין פסולים" כמו שאתה אומר, אלא אולי יותר כמו... עד עכשיו הרמב"ם הולך במובן מסוים לפי סדר המעשה, נכון? כתבו את

הגט, אחר כך שלחו אותו, למדנו כל מיני הלכות של שליחתו, ותנאים שאפשר להתנות, וכן הלאה. ועכשיו, כאילו אחרי הגט, מה קורה אחר כך? אפשר לומר פרק של מה קורה אחר כך, מה ההלכה לפי כל ההלכות הקודמות, אם הוא פסול וכדומה? ואגב, גם מה שכשר צריך לדעת, אבל אז כבר יודעים. ואחר כך הפרק הבא יהיה המשך של זה – אסור לחזור ולהינשא לו. הכל הולך בערך לפי הסדר הזה.

ר' יואל אשר: כלומר זה סדר כרונולוגי. אנו עומדים עכשיו אחרי הגט.

ר' יצחק: מה נוגע עכשיו לבני הזוג? ייתכן, כך נראה, שאחרי, או אחרי ה"לא-גט".

ר' יואל אשר: או מה עוד נוגע לה כדי שתהיה באמת מותרת לכולי עלמא.

ר' יצחק: כן, אפשר לומר אחרי ה"לא-גט", או אחרי מי שאמר בפני נכתב – האם הוא עצמו יכול לישא אותה? או אחרי הגט, היא התייחדה עם מישהו – האם אומרים אין אדם עושה בעילתו...

ר' יואל אשר: משהו כזה. הכותרת כאן היא דיני אחר הגט, כי הסוגיא הגדולה שאם התייחד עם גרושתו אולי קידש אותה שוב, כל מחלוקת הגאונים עם הרמב"ם, נכון, כל זה הוא עניין של דיני אחר הגט.

ר' יצחק: נכון, אבל אני עדיין לא יודע איך לקרוא לפרק כך שיהיה בו ה"אחר הגט". טוב, אפילו "את מי לגרש" – גם כן איני יודע איך אפשר להכניס את זה ב"אחר הגט". אבל כן, כך אני חושב שזה הגיוני, שאם לא – שאר הפרק לא מתאים, לא נכנס כאן. נכון. כן.

הלכה א'

דין "גט בטל"

ר' יואל אשר: טוב, אומר הרמב"ם כך: **"כל מקום שאמרנו בחיבור זה"**, וזה מתחבר יפה מאוד עם פרק ב', כי גם שם נאמר: **"כל מקום שאמרנו בחיבור זה"**. שם הוא אומר: היכן שאומר בחיבור זה גט בטל, הכוונה מן התורה. וכאן הוא אומר שוב, הוא פותח את הנושא כשהוא בא לדון בו למעשה – כיצד נוהגים באמת אחרי גט בטל או גט פסול. אבל גם הוא פותח בלשון: בכל פעם שאנו אומרים בחיבור זה **"שהגט בטל"**, או אם משתמשים בלשון **"או אינו גט או אינה מגורשת"**, הכוונה היא ש**"הרי זה בטל מן התורה"**. בין לקולא בין לחומרא – בטל לגמרי.

מה דינה אם הגט בטל? **"ועדיין היא אשת איש גמורה"**, היא עדיין אשת איש, אשת איש גמורה מדאורייתא. ממילא, **"ואם נישאת"**, אם הלכה ונישאה על סמך הגט הבטל, היא חשבה שאינה אשת איש או מה, **"תצא"** – צריכה לצאת מהבעל החדש, הקידושין לא תפסו, היא עדיין באמת אשת איש. ואם היה לה ילד עם הבעל השני, **"והולד ממזר"** – הילד ממזר, כמו תמיד כשאשת איש...

ר' יצחק: חיה עם איש אחר.

ר' יואל אשר: **"ואם היה בעלה כהן"**, אם הבעל, הכוונה לבעל הראשון, הראשון...

ר' יצחק: הבעל ש...

ר' יואל אשר: נתן לה את הגט הבטל הוא כהן, הוא יכול להמשיך ולהחזירה, ו**"לא נאסרה עליו משום גרושה"**. היא לא נאסרה משום גרושה, כי הרי זה לא היה גט. הגט הרי בטל, היא לא נאסרה...

ר' יצחק: משום גרושה מן התורה. לכאורה על כל אחד, אם מעוררים שאלה ומדייקים, לכאורה היא אינה אסורה על אף אחד, לא רק על בעלה, אלא על כל אחד. הוא אומר שהוא יכול לחזור אל...

ר' יואל אשר: על כל אחד – כוונתך לומר שאם הבעל ימות אחר כך, היא תהיה רק אלמנה, היא לא תהיה גרושה אלמנה.

ר' יצחק: כן, כן, כי ממילא היא אשת איש. אלא שלכן הוא אומר "בעלה", אבל באמת כוונתו לכל אחד. היא אינה גרושה, כי אינו גט. כן?

היוצא מן הכלל: "ריח הגט"

ר' יואל אשר: טוב. כן, ממשיך הרמב"ם: **"חוץ"**, אומר הרמב"ם, בהלכה זו יש אבל תנאי, יש יוצא דופן. **"מן המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מגורשת ממני"**, אבל **"ואי את מותרת לכל אדם"** – אינך נעשית מותרת לכל אדם. בשונה מלשון הגט "הרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם", מישהו עושה תנאי כזה שאינו מועיל.

ר' יצחק: זה מה שלמדנו בהלכות קודם.

ר' יואל אשר: זה לא מתיישב עם כריתות, שיהיה דבר הכורת. ולמדנו שזה אינו גט. מכיוון שעושים גט שפסול מדאורייתא – אינו גט. אבל אם מישהו עשה גט כזה, גט כזה שהוא בעצם, אנו יודעים שזה גט בטל, אם כן לפי זה היתה צריכה להישאר מותרת לכהונה כמו שלמדנו זה עתה. אבל במקרה זה, כשהגט אינו גט מחמת הסיבה של "אי את מותרת", אז: **"שאף על פי שאינו גט, נאסרה לכהונה מדבריהם"**, מדברי רבנן.

[[#2]] **"שנאמר"** – כשהתורה אומרת לנו את הדבר שכהן אסור לישא גרושה, כתוב הלשון: **"ואשה גרושה מאישה. אמרו חכמים"** – החכמים הוסיפו כאן דרשה כך: **"אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולא הותרה לכל נאסרה לכהונה"**, שאפילו אשה שבעצם לא נעשתה גרושה המותרת לשוק...

ר' יצחק: כי הרי היא...

ר' יואל אשר: הרי הבעל עשה את ה...

ר' יצחק: את הגט... נכון.

ר' יואל אשר: הפירוש שהוא מפרש...

ר' יצחק: אבל הוא ניסה.

ר' יואל אשר: הוא נתן גט, הוא עשה את הגט "מאישה", אבל זה לא נעשה "הותרה לכל".

ר' יצחק: אנו יודעים שהגט נעשה בטל. "לא הותרה לכל" אין פירושו משום שנעשה בטל, "לא הותרה לכל" פירושו ש...

ר' יואל אשר: הוא עשה תנאי כזה.

ר' יצחק: דווקא כל העניין לא הועיל, אבל זה תנאי, זה מה שהפסוק אומר. הפסוק אומר שאפילו אשה שגירשוה רק מאישה ולא מכל אדם – נשארת אסורה לכהן.

ר' יואל אשר: נכון. [[#3]] אבל זה רק אסור מדרבנן, כלומר...

ר' יצחק: החכמים לא למדו שזה...

ר' יואל אשר: כך סבר הרמב"ם. היו שסברו אחרת, אבל הרמב"ם הניח שהטעם של ריח הגט, בוא נראה, הרמב"ם מוסיף: **"וזה הוא ריח הגט שפוסל בכהונה מדבריהם"**. יש דין מדרבנן שלא רק גט פוסל, אלא גם דבר שנקרא ריח הגט. ריח הגט פירושו דבר שאינו גט אמיתי, אבל יש בו ריח של גט. כן, הרי היה שטר וכתבו בו מילים, אלא מה? היה כתוב שם "הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם", והגט נעשה בטל. אבל ריח הגט היה בו, ועל כך אומרים החכמים שגם זה פוסל מכהונה. אומר הרמב"ם: זו הדרשה, זה מה שלומדים מהפסוק "ואשה גרושה מאישה". ממילא במקרה זה הדין יהיה שונה מהמקרה הרגיל שבו "לא נאסרה משום גרושה".

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בעניין "ריח הגט" ושאר פסולים

ר' יצחק: טוב מאוד. נכון. הרמב"ם הניח שמה שכתוב בגמרא כאילו לימוד – יש לכאורה לימוד – הרמב"ם הניח שזה מדרבנן. מדוע? לכאורה ההיגיון פשוט מאוד, כי הרמב"ם הרי, כפי שלמדנו כבר כמה פעמים, כיצד ידע הרמב"ם שדבר אסור מדאורייתא? היתה לו הרשימה, אה, מה שאני אומר לא מתאים, אני לא מדבר על זה.

בקיצור, בפסולי קנין התכוונתי לגבי הגט. הגט פסול מדאורייתא באמת, מדוע? כי הרמב"ם הרי אמר, כתוב באמת בתורה "ספר כריתות". אם כן, אם כך היה, לכאורה זו הסברא: קשה להאמין שאם הוא אינו גט מדאורייתא, במה הגט הזה שונה משאר פסולים? הניח הרמב"ם שזה נקרא ריח הגט. מדוע דווקא בפסול זה החמירו החכמים ולא בכל שאר הפסולים? איני יודע.

והראב"ד באמת חולק. הראב"ד אומר על ההלכה, על מה שהרמב"ם אומר שבכל "אינו גט" אינה אסורה משום גרושה, אומר הראב"ד: לא, **"יש מקומות הרבה שאין מוכיח לפסלות הגט, ויאמרו הותרה גרושה לכהן"**. יש הרבה מאוד דברים אחרים – הראב"ד חשב אולי אחרת – שכאשר זה דבר ברור לכל שזהו גט פסול, שאינו גט, צריך להיות מותר. אבל יש הרבה פסולים שרק הרבנים יודעים, שאינם דבר פשוט, ממילא צריך עדיין שיהיה אסור מדרבנן משום גרושה, שיהיה אסור לכהן. בוא נשאל...

ר' יואל אשר: יש עוד דברים שנקראים ריח הגט שפוסל מדבריהם? או כשהרמב"ם אומר "וזה הוא" – זה פירוש ריח הגט?

ר' יצחק: כן.

ר' יואל אשר: הראב"ד... יש עוד מקרים? לפי הראב"ד נראה שיש עוד מקרים.

ר' יצחק: יש מה שנקרא ריח הגט. הראב"ד טוען שיש עוד מקרים, אבל מה שכתוב בגמרא "ריח הגט" מדבר בוודאי כמו הרמב"ם.

ר' יואל אשר: דווקא המקרה הספציפי של "ואשה גרושה מאישה". כך אני חושב. אני חושב שזו המחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד, יש איזו...

ר' יצחק: הלכה שנקראת ריח הגט? לא, לא, המחלוקת קשורה למה ש... לא, לא, אני חושב שהראב"ד אינו אומר שיש עוד ריח הגט, הראב"ד אומר שיש דברים אחרים שאפשר לחשוב שיש לגזור גם עליהם.

ר' יצחק: הראב"ד טוען שיש סברא אחרת. זה מה שאני אומר – דבר שהפסול שבו אינו ניכר לכל, כלומר, זו הרי סברא טובה יותר. כי ברמב"ם הרי אמרנו שזה קשה. אני אומר, סברת הראב"ד הגיונית הרבה יותר מזו של הרמב"ם, כמו תמיד. כי הרמב"ם – עוד מעט מישהו יגיד לי שאני אפיקורס משום שאני אומר שסברת הראב"ד הגיונית יותר, מה אעשה.

הרמב"ם אומר, הרי זה לא הולך לפי איזה כלל, גזירת הכתוב, לכן הוא מביא לכאורה את הפסוק, אף שאינו פסוק ממש אלא אסמכתא. מה הוא אמר? שהפסול ממילא פסול. אומר הראב"ד: יש לי סברא טובה יותר. כשמדובר בפסול ברור, שכל אחד יכול לראות שאין זה גט כשר, איני יודע מה, צריך לחשוב מה, אז אני מסכים. אבל דבר שרק תלמידי חכמים יודעים בכלל שהוא אינו גט – הרי האנשים יאמרו הותרה גרושה לכהן.

סברתו סברא טובה מאוד. ובכלל הוא רואה את הדין, כי אנשים לא קולטים ש"הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני" הוא בעיה כזאת. אבל יש עוד דברים. והראב"ד לכאורה היו לו מקורות בגמרא שמהם משמע שגט פסול פוסל לכהונה, אפילו גט פסול הוא...

ר' יואל אשר: [[#2]] אה, אני הבנתי ש"ריח הגט" פירושו שהעניין הוא שמי ש... גרושה היא במדרגה נמוכה יותר, אין זה כבוד לכהונה, ולכן קוראים לזה איסורי קדושה. לפי מעלתו הגבוהה של כהן – גרושה לא. אם כן מי שעברה גט הרי גם כן נתבזתה, זה פירוש ריח הגט. לא, לא, לא. היא נעשתה מוסרחת בריח הגט, ממילא נפגמה לכהונה.

ר' יצחק: כך היה אפשר,

ר' יואל אשר: זה היה הגיוני אילו זו היתה הלכה כללית בגיטין פסולים, אבל אם זה נוגע רק למקרה האחד הזה, וגם על המקרה האחד הזה יש איזו

ר' יצחק: דרשה מהפסוק – בוודאי כל אחד מודה שלא כל גט פסול שבעולם הוא כך.

ר' יואל אשר: נכון. אבל לפי הראב"ד זה כן מתיישב, כי כשהדבר ברור – כל אחד יודע שהיא אינה גרושה. לזה התכוונתי. לפי

הראב"ד "ריח הגט" הוא אולי יותר מסתם קטגוריה. "ריח הגט" הוא גם כמו טעם החבוי בפירוש.

ר' יצחק: לא, הראב"ד אינו אומר

ר' יואל אשר: המילה ריח הגט, לא,

ר' יצחק: הראב"ד אומר שזה פשוט על

ר' יואל אשר: כשיש ה"שמא יאמרו". כן. כמו שנראה בהמשך שחכמים גזרו שמא יאמרו,

ר' יצחק: סייג רגיל לתורה, כמו כל סייג לתורה. כך זה נראה יותר בראב"ד.

ר' יואל אשר: בסדר. בסדר. רגע, זה כבר טוב מאוד. אומר הרמב"ם,

הלכה ב': דיני גט פסול (פסול מדברי סופרים)

ר' יצחק: בוא נעשה את זה באופן כללי. יש בערך שלושה סוגי גיטין שאינם טובים. גט פשוט הוא גט כשר:

1. יש גט בטל שאינו גט כלל מן התורה – בזה עסקנו עכשיו.
2. אחר כך יש פסול.
3. אחר כך יש ספק.

עכשיו נלמד את השניים הבאים.

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **וכל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול,** כשהלשון היה "פסול", **הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד.** הרי

ר' יצחק: הוא רק פסול מדברי סופרים,

ר' יואל אשר: מדרבנן. אבל לא מן התורה, ולכן צריך להניח לחומרא. אם כן, מה יהיה נוגע? אומר הרמב"ם כך: **ונפסלה בו מן הכהונה מדברי תורה.** מכיוון שלחומרא צריך להניח שהיה זה גט – מדאורייתא מעיקר הדין הרי זה היה גט – אי אפשר לומר שאינה נקראת גרושה ותהיה מותרת לכהן. מן התורה הרי זה היה גט! לחומרא צריך להניח שהיה זה גט.

ולכתחילה לא תינשא, משום שהחכמים אסרו. **ואם נישאת,** אם כבר נישאה, **לא תצא,** אינה צריכה לצאת מבעלה הנוכחי. והרמב"ם יסביר בהמשך מדוע לא עשו החכמים את הקנס חמור כל כך. פעמים רבות היו הולכים עד הסוף.

והולד כשר, והילד כשר, אם נולד לה ילד אין הוא ממזר, משום שרק איסור דאורייתא, איסור נישואין מדאורייתא, עושה ממזרות.

מתן גט חדש לאישה "והיא תחת בעלה"

מחייבים: **וכותבין לה גט אחר כשר,** כדי שלא יבואו מכשולות, כופים אותה... הרי היא עכשיו אישה שמן התורה מותרת לשוק, ומדרבנן אסורה לשוק.

ר' יצחק: היא כבר גרה עם בעל אחר.

ר' יואל אשר: מה? צריך לתקן אותה. **וכותבין לה גט,** מה?

ר' יצחק: היא כבר גרה עם בעל אחר.

ר' יואל אשר: אה, **וכותבין לה גט אחר כשר,** אפילו כשהיא כבר יושבת עם בעלה, בסדר, היא יושבת עם בעלה, ומחייבים אותם עכשיו שהבעל הקודם יכתוב גט.

ר' יצחק: הבעל הקודם כותב גט חדש,

ר' יואל אשר: ונותנין לה, נותנים לה אותו משום שהיא תחת בעלה. בדרך כלל זה היה תרתי דסתרי, אתה קורא לו "בעלה" ואתה מחייב לכתוב גט. אבל זה רק מעין...

ר' יצחק: אין בזה בעיה. זה לא קנס.

ר' יואל אשר: גט שלא יצאו בו ידי חובה מדרבנן. בדיוק, הגט... זה דבר מוזר מאוד, כי הרי אין זה מצב שבו זהו גט כשר. אדם אינו יכול לתת גט כשהאישה שלה הוא נותן את הגט יושבת אצל בעלה.

ר' יצחק: למה לא? אדרבה, **והיא תחת בעלה** פירושו שאין מחייבים אותה שתצא, אלא רק מחייבים את הבעל לתת עוד גט.

ר' יואל אשר: זהו זה. ה"עוד גט" הוא דבר מעניין, כן, אבל אין זה מצב שבו הגט היה גט כשר. אי אפשר לתת גט לאשת איש, שהיא אשת איש כשרה.

ר' יצחק: הוא נותן גט. לפי שיטתו, על הצד שהוא נותן גט, היא אינה אשת איש, והיא חיה באיסור.

ר' יואל אשר: אני חושב שזה... נשמע לי קצת יותר כמו קנס.

ר' יצחק: זה לא באמת קנס.

ר' יואל אשר: למה זה קנס? חייבו, כי זה הרי רק משחק של גט, זה הרי לא גט אמיתי.

ר' יצחק: "תצא מבעלה" קשור לכך שהגט הקודם לא היה כשר. הקודם כן היה כשר, מדרבנן הוא לא היה כשר, ולכן צריך לתת לו עוד גט, כמו בכל פעם. מה צריך לעשות כשהיא לא נישאה? לתת עוד גט, נכון? ומה? מיד כשנישאה היא נפטרת מלקבל עוד גט?

ר' יואל אשר: אני לא יודע, בכך שאמרת "לא תצא" כבר בעצם התרת אותה לשוק.

ר' יצחק: לא, לא התרתי לשוק. אמרת שבדיעבד היא נישאה למישהו, מה אני הולך לעשות? אעשה את ילדיה ממזרים משום שהחכמים עשו חומרא מדרבנן? לא עד כדי כך.

המילה "ותיק" וההלכה כשאי אפשר לכתוב גט שני

ר' יואל אשר: אוקיי, בוא נראה הלאה. אומר הרמב"ם: **ואם אי אפשר לכתוב אחר,** אם הבעל הקודם אינו יכול לכתוב גט חדש, אני לא יודע, נאמר שהבעל הקודם... אני לא יודע מה קרה, יצא מדעתו.

ר' יצחק: הוא מת. זו עוד דרגה,

ר' יואל אשר: הוא לא נמצא. מת?

ר' יצחק: אה,

ר' יואל אשר: מת זו לא בעיה. לכאורה לא הייתה בזה בעיה. אז נאמר שהוא לא נמצא, הוא נסע. **והיה הבעל ותיק,** הבעל החדש הוא יהודי חכם, אדם שקדן. מה פירוש ותיק? ותיק פירושו ירא שמים. ירא שמים. מדקדק במצוות.

ר' יצחק: כמו הוותיקין... מניין ותיקין, שקמים עם שחר, מה שלא יהיה, הם אומרים קריאת שמע עם הנץ החמה.

ר' יואל אשר: אפשר שזה יותר כמו אנשים זריזים. מדקדק במצוות פירושו כמו... אם הוא זריז והוא

ר' יצחק: עושה את שלו עכשיו, מה פירוש ירא שמים?

ר' יואל אשר: מדקדק במצוות, אוקיי, כך אתה אומר. מלשון?

ר' יצחק: אני לא יודע. אתה כן יודע מה פירוש ותיק? מה כתוב בתהילים "ותיק"? ותיק? אני לא יודע.

ר' יואל אשר: אין בתהילים מילה "ותיק", אני זוכר שבתפילה יש.

ר' יצחק: בלשון הקודש אין מילה כזו.

ר' יואל אשר: אבל משתמשים ב"ותיק" רק כשצריכים ו', כשקשה מאוד למצוא ו'. או שמרמים ואומרים "ויאמר", ו' השימוש, או שמשתמשים ב"ותיק". כן. "ועד וותיק" הוא ראיה.

ר' יצחק: אף אחד לא יודע מה זה אומר,

ר' יואל אשר: שתי המילים האלה לא אומרות כלום.

ההלכה של "שמא יוציא לעז על בניו"

[[#3]] אוקיי, אוקיי, אם הבעל, הבעל הנוכחי, מדקדק במצוות, **וגירש מעצמו,** הלך וגירש את אשתו,

ר' יצחק: מכיוון שמדרבנן כן.

ר' יואל אשר: מכיוון שמדרבנן אסור לו לגור עם האישה, **הרי זה משובח,** עשה דבר טוב. **במה דברים אמורים כשלא היו לה בנים,** אם אין לו ילדים ממנה. אם אין לו ילדים ממנה, מכיוון שהיא אסורה מדרבנן, יכול הוא להחמיר. **אבל אם יש לה בנים,** אם יש לו ילדים, אז הוא כן צריך להישאר איתה. אז לא אומרים את ההלכה שאם הוא ירא שמים יגרש אותה. **לא יוציא,** דווקא לא יוציא את אשתו. מדוע? **מפני פיסול הגט,** משום שבכך זה יישמע, אנשים יראו זאת כאילו בכך הוא פוסל את הגט.

ר' יצחק: לא "יראו", אלא **לא יוציא מפני פיסול הגט שמא** – הגט פסול, פסול פירושו מדרבנן. כן, כן, **לא יוציא מפני פיסול הגט,**

ר' יואל אשר: שלא יוציא משום שהגט פסול. מדוע? **שמא יוציא לעז על בניו,** משום שביציאה זה יישמע כאילו הוא אומר בכך

ר' יצחק: שילדיו ממזרים. זה לא "יישמע", זה ודאי יהיה,

ר' יואל אשר: אני לא מתכוון "יראו", בכך אנשים יראו זאת כמקרה שבו הגט היה פסול.

ר' יצחק: לא, בעולמו של הרמב"ם פסול פירושו פסול מדרבנן.

ר' יואל אשר: פסול אין פירושו... אה, נכון, נכון, פסול מדרבנן. שלא יוציא מפני הבעיה שקיימת, שזה אסור מדרבנן. זו באמת חומרא טובה מדרבנן,

ר' יצחק: ירא שמים הגון שחושש לגור עם אישה שאינה מגורשת מדרבנן, אבל לעשות את ילדיך ממזרים זו הרי לא דרך.

ר' יואל אשר: יהיו עוד אנשים יראי שמים. יראת שמים מביאה חיקויים. ירא השמים הבא כבר לא

ר' יצחק: ישתדך עם ילדיו.

ר' יואל אשר: גם הוא יתפוס לחומרא.

ר' יצחק: זה אפילו יהיה גם צודק. אין חומרא כזו.

ר' יואל אשר: הוא יכול לשאול את בית הדין או אני לא יודע מה, הוא הרי לא צריך לגרש משום ש... המוציא לעז לעולם אינו...

ר' יצחק: לא, זה מעניין, כי פירוש הדבר שעד כדי כך מבינים חכמים שראוי שהלה, אם הוא ותיק, יגרש, אבל לא שינהגו בילדיו כממזרים. זו כבר ודאי לא דרך. משהו כזה, כך אני יודע.

אוקיי. שזו ההלכה של גט פסול, כן? כשזה רק פסול מדרבנן. כן. עכשיו, מה קורה כשזה ספק? ספק הוא הגרוע ביותר, נכון? כן.

הלכה ג': דיני ספק גירושין

ר' יואל אשר: וכל מקום. בכל מקום בספר הזה שבו נאמר **הרי זה ספק גירושין: וכל מקום שאמרנו בחיבור זה הרי זה ספק גירושין או שהיא ספק מגורשת,** אז ההלכה היא **לא תינשא,** אסור לה להינשא, משום שאין זה רק מדרבנן, זהו ספק דאורייתא. **ואם נישאת,** אם נישאה, מחמירים גם בספיקא דאורייתא הזה ש**תצא,** שהיא צריכה לצאת מבעלה. **והולד,** מה דינו של הילד?

ספק מגורשת והחזרת האישה

ר' יואל אשר: אז ההלכה היא: **"לא תינשא"**, אסור לה להינשא, משום שאין זה רק מדרבנן, זהו ספק דאורייתא. **"ואם נישאת"**, אם נישאה, מחמירים גם בספיקא דאורייתא ש**"תצא"**, שהיא צריכה לצאת מבעלה. **"והולד"**, מה דינו של הילד? הילד המסכן תקוע, והוא נקרא: **"ספק ממזר"**. לא אומרים שהוא ממזר ודאי, הוא רק ספק דאורייתא, ולכן הוא ספק ממזר, **"מפני שהיא ספק ערוה"**.

וכאן השב שמעתתא מתחיל את חיבורו הפלפולי היפה, שאילו ספק היה רק דרבנן, כן,

ר' יצחק: אני לא יודע. אתה תלמיד חכם, אתה יודע את כל הדברים האלה. אני בקושי יודע מה כתוב כאן על הדפים בשורה. כן. וזו לפחות ההלכה של ספק. ספק, בקיצור, פשוט מאוד. זה לא רק שאסור לכתחילה

ר' יואל אשר: להינשא כמו בפסול. לא מתייחסים לזה כאילו זה ממש חמישים אחוז פסול, משהו כמו,

ר' יצחק: נאמר. זה פירוש ספק, ספק פירושו לא יודעים. לא יודעים אם היא נישאה או לא. בקיצור, היא צריכה עוד גט, אבל בוודאות,

ר' יואל אשר: היא לא יכולה להמשיך לחיות בלי זה.

ר' יצחק: לא. עכשיו בא עוד משהו, אני צריך לעשות כאן עוד חץ, בתרשים. איך מחזירים אישה שהייתה ספק מגורשת. נאמר שהוא רוצה אותה בחזרה עכשיו, כן?

ר' יואל אשר: כן. אומר הרמב"ם: **"ובין שגירש את אשתו בגט פסול, או שהיתה ספק מגורשת"**, בשני המקרים, בין שזה רק גט פסול מדרבנן ובין שזה ספק, **"ורצה להחזירה"**, הוא רוצה להחזיר, הבעל רוצה להחזיר אותה. **"הרי זו מותרת לבעלה"**, מותר לבעל להחזיר אותה, **"ואינו צריך לחדש הנישואין"**, אין צורך לעשות חדשים, הרמב"ם קורא לזה "לחדש הנישואין", אולי לבעול לשם נישואין,

ר' יצחק: לשם... תראה מה הוא אומר.

דיון: מה פירוש "לחדש הנישואין" והאם צריך קידושין חדשים?

ר' יואל אשר: אבל "לחדש הנישואין", אוקיי. **"ולברך שבע ברכות"**? "לחדש הנישואין" פירושו לעשות קידושין? קידושין... מדוע אינו אומר קידושין?

ר' יצחק: אני לא יודע. אולי הוא מתכוון גם לקידושין. ודאי גם קידושין, גט מבטל קידושין, לא רק נישואין. כך אני חושב לכאורה. **"ולברך"**... כן?

ר' יואל אשר: נכון. **"ולברך שבע ברכות ולכתוב כתובה"**, אין מחייבים לעשות את כל המצוות כמו שעושים באישה חדשה, **"עד שתתגרש גירושין גמורין"**.

ר' יצחק: כשזה רק ספק, אז לא צריך לעשות את כל הדברים האלה.

ר' יואל אשר: מעניין, מדוע אין כאן אותו דין כמו בספק? מדוע אין מחלקים כאן בין דרבנן לספק? מכיוון שהיא ספק גרושה, שיהיה עכשיו את מצוות הקידושין, הנישואין וכל הסט. נכון, הוא אינו מחלק. או לפחות הקידושין, אולי משום כך הוא כן לא אמר את הקידושין? משום כך אולי הוא אומר רק על הנישואין ושבע ברכות שהם דרבנן?

ר' יצחק: נישואין הם דרבנן? נישואין הם... אני לא יודע מה זה.

ר' יואל אשר: חופה,

ר' יצחק: מה שזה לא יהיה. זה דרבנן? זה נישואין, נישואין הם נישואין. הדברים האחרים הם תקנות, מסכימים לגבי השבע ברכות.

ר' יואל אשר: אבל להיות עם אישה בלי נישואין אין בזה איסור. האיסור בזה הוא דרבנן.

ר' יצחק: המגיד משנה הקדוש אומר שוודאי **"לקדש שנית"** הוא צריך שוב.

ר' יואל אשר: אה, אז זה מה שאני אומר, כי...

ר' יצחק: אפילו גט פסול, קודם כל גט פסול ודאי.

ר' יואל אשר: נישואין, לא, אני אומר שאפילו אם נישואין הם דין דאורייתא, אין איסור דאורייתא לגור עם אישה בלי נישואין. "בא על ארוסתו בבית חמיו" הוא כמו... מה שלא יהיה, מקבל, אני חושב, מכת מרדות. כן? כך אמר הרמב"ם. האיסור בזה הוא דרבנן. אז הרמב"ם תופס כאן שדבר שהוא בגדר דרבנן או ספק, הדבר הזה, להינשא שוב, שהוא דרבנן, החכמים לא חייבו. אבל את הדין דאורייתא צריך,

ר' יצחק: קידושין באמת צריך... הרב המגיד מסביר דבר פשוט. אה. הברכות הרי, לרמב"ם הרי יש כלל גדול בהלכות ברכות שספק ברכות להקל, וממילא הרמב"ם סובר מכללי ש... הרמב"ם לא כרב, הראב"ד צריך לחלוק על ההלכה אז, אבל הרמב"ם סובר שבכל פעם שעושים מצווה דאורייתא בספק מדרבנן, שחכמים מצווים לעשות ספק, אין צריך לברך. **"ספק דבריהם לא בעיא ברכה"**. וכתובה הרי למדנו,

ר' יואל אשר: שתמיד, אפילו אם היה זה גט טוב, לא היה צריך לעשות כתובה, משום שאפשר לעשות על דעת כתובה ראשונה.

ר' יצחק: לא, זו חזקה.

ר' יואל אשר: אה, טוב מאוד. אז "לחדש הנישואין" פירושו בסך הכל, נאמר, לבעול לשם חופה.

ר' יצחק: אני חושב שזה מה שזה אומר, **"לברך שבע ברכות ולכתוב כתובה"**. אין זה דבר נוסף, כך אני חושב.

ר' יואל אשר: אני לא מאמין ש"לחדש הנישואין"... הרי הם גרים ב...

ר' יצחק: הרי הם גרים בבית אחד. בזה אני לא מסכים, ש"לחדש הנישואין" הוא דבר שלישי. "לחדש הנישואין" דהיינו לברך שבע ברכות ולכתוב כתובה, זה מה שהרמב"ם מתכוון לומר. ואת זה לא צריך, אפילו כשזה ספק, או אפילו גט פסול. גט פסול פירושו שמדאורייתא היא כן מגורשת. ומה יש לראות? משום שדרבנן, אותם חכמים שסוברים... שמתירים שהוא רשאי להחזיר, מדוע? לפי זה שהוא לא כהן, נכון? אם הוא כהן אסור לו להחזיר, אבל אם הוא לא כהן מותר לו להחזיר אותה. מדוע? כי, למה לא? אני חושב שבעצם החידוש הוא שהוא אינו עושה... שאינו צריך לעשות שבע ברכות. אבל קידושין הוא ודאי צריך לעשות. כך אומר המגיד משנה, שברור שהוא צריך לעשות קידושין. הרמב"ם אינו אומר, קצת מוזר, אבל נראה שזה פשוט החשבון.

ר' יואל אשר: כן.

ר' יצחק: בגט בטל הוא לא יצטרך לעשות גם קידושין.

ר' יואל אשר: זה מעניין, כי אפשר היה לשמוע שבספק מגורשת יחייבו גם את דיני הדרבנן, משום שהרי אמרו שספק מגורשת נפסקת כך, שפוסקים לחומרא. ו"פוסקים לחומרא" פירושו הולד ספק ממזר. הולד ספק ממזר, פוסקים לחומרא, ועל החומרא הזו החכמים לא הוסיפו. אוקיי,

ר' יצחק: טוב מאוד. כן, כך. ו... טוב מאוד. אוקיי.

ההלכות של אישה שנישאה בגט בטל

ר' יואל אשר: אלו ההלכות הבסיסיות של שלושת סוגי הגיטין הפסולים, הגיטין שאינם טובים.

ר' יצחק: ומה קורה אחר כך? הלאה, כשהיא כבר נישאה באחד מהדברים האלה, בעצם, בעיקר בבטל,

ר' יואל אשר: נכון? **"כל מי שנישאת בגט בטל"**, כל אישה שהלכה ונישאה לבעל אחר לאחר שקיבלה גט בטל, הרמב"ם כבר אמר בעצם, בקיצור, **"תצא, והולד ממזר"**. כאן הוא אומר הלאה. עכשיו הוא הולך לברר מה קורה לגבי קבלת גט חדש מהבעל החדש.

ר' יצחק: מה קורה, חידוש חדש,

ר' יואל אשר: הלכה. אומר הרמב"ם, ש**"הרי זו צריכה גט מבעל שני מדבריהם"**. בדרך כלל, כולנו היינו חושבים שהבעל השני מעולם לא היה נשוי באמת, משום שהגט הקודם הרי היה גט בטל. אנו הרי יודעים את היסוד שקידושין אינם תופסים במקרה כזה. היא לא הייתה מקודשת. אז מדוע תצטרך גט?

ר' יצחק: אומר הרמב"ם **"מדבריהם"**,

ר' יואל אשר: זהו דין דרבנן שהיא צריכה גט. **"כדי שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט"**. בעיני אנשים הרי זה נראה שהאישה היא אישה גרושה, ומישהו נשא אותה, ואם היא תלך בלי גט, יחשבו, זה יחליש את איסור אשת איש.

שוב, אומר הרמב"ם, **"וצריכה גט מן הראשון להתירה לשאר העם"**. זה הרי פשוט. מהבעל השני היא יוצאת משום שלא היו אלה קידושין אמיתיים, והיא מקבלת עוד בנוסף גט מדרבנן, אבל לא זה מה שמתיר אותה. אבל היא הרי עדיין אסורה בגלל הבעל הראשון. צריך הבעל הראשון לתת לה גט להתירה לשאר העם.

אסורה על שני הבעלים אפילו בשוגג

ר' יצחק: אהה, שהבעל הראשון יחזיר אותה? גם זה היא לא יכולה.

ר' יואל אשר: אה, גם הבעל הראשון אינו יכול להחזיר אותה. **"ונאסרה על שניהם לעולם"**. היא נאסרה על שניהם, גם על בעלה וגם על הבועל, הבעל השני, זה שנשא אותה. אומר הרמב"ם, **"אף על פי שנבעלה בשגגה"**, אפילו עם הבעל השני שאליו נישאה, הבעילה הייתה בשוגג, משום שחשבה שהיא כשרה, חשבה שזה גט טוב, חשבה שהקידושין החדשים היו קידושין טובים.

ר' יצחק: עכשיו מדברים אפילו,

ר' יואל אשר: אולי זה מקרה אחר. לאו דווקא. אתה מבין על מה שאני אומר, אי אפשר, לא,

ר' יצחק: ייתכן שהיא כן יודעת.

ר' יואל אשר: אז זהו גט בטל, אבל היא לא הייתה שוגגת כלל. לא, לא, הרמב"ם מדבר באופן כללי, מדוע – משום שהיה גט בטל, וממילא בגלל זה השני קידש אותה. כן, ייתכן שהם ריקים, שאינם יודעים הלכה.

ובכן, הרמב"ם – הרי כבר למדנו קודם בהלכה שאם אשת איש זינתה תחת בעלה, אם אשת איש נבעלה לאיש אחר בעודה נשואה לבעלה, אם עשתה זאת במזיד, היא נאסרת מן התורה על הבעל. אבל אם היה זה בשוגג או באונס – מישהו אנס אותה, או שהיה זה בשוגג, שחשבה שאינה אשת איש, או שחשבה שהבעילה מותרת – שם ראינו שהעיקר, נכון, שאז היא אינה נאסרת על בעלה.

אם כן, הרי יש כאן מקרה דומה. כאן היא עדיין אשת איש לבעלה הראשון. היא נבעלה, היה לה איש אחר בעודה אשת איש באמת, משום שחשבה שאינה אשת איש. אבל הרי בעילותיה היו בשוגג, שהרי חשבה שהיה גט כשר וקידושין כשרים, ולכן היה צריך שתישאר מותרת לבעלה.

אבל היא נאסרת, אומר הרמב"ם, נאסרת מדרבנן **"כדי שלא יאמרו"**. יש כאן גזירה דרבנן, שלא יאמרו **"החזיר זה גרושתו אחר שנישאת"**. הרי יש דין בתורה שנלמד עליו בהמשך ביתר הרחבה, בפרק הבא, פרק י"ב, אני חושב, או י"א–י"ב. ובכן, התורה אומרת – מיד אחרי הפסוק של עיקר מצוות גט, **"וכתב לה ספר כריתות ושלחה מביתו"**, הפסוק הבא אומר כך: אם אחר כך נישאה לאיש חדש, אזי **"לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה"**, בעלה הקודם אינו יכול לקחתה, **"אחרי אשר הוטמאה"**, היא כבר נטמאה לבעלה הקודם.

אומר הרמב"ם: כאן הרי היא לא הייתה גרושה. ולכן כשנבעלה לאיש אחר, אין זה כמחזיר גרושתו משנבעלה, שזה עושה איסור דאורייתא. נמצא שיש לנו כבר שתי נשים שיכולות להיאסר מדאורייתא על בעלן:

1. או אשה שהיא אשת איש ועשתה במזיד,

2. או גרושה שנישאה לאיש אחר, לא בזנות, אלא שחיה עם איש, נישאה לאיש, קיבלה קידושין וחיה עם איש, היו לה נישואין עם איש – היא נאסרת על הבעל המקורי.

כאן הרי לא היה אותו דבר, שהרי היא לא הייתה באמת גרושה.

טעם "שמא יאמרו" בגט בטל: פרסום הנישואין

ר' יואל אשר: היא עצמה חשבה...

ר' יצחק: שהיא גרושה. בני אדם חשבו בעיקר שהיא נשואה, נכון? זו הבעיה.

ר' יואל אשר: שהיא גרושה שנישאה שוב, ואם עכשיו היא חוזרת לבעל, הבעל הראשון יהיה...

ר' יצחק: מחזיר גרושתו. מה שאני אומר כאן הוא בעיקר על הנישואין, שהרי הנישואין בעצם בטלים, הבעיה היא שזה נראה...

ר' יואל אשר: כאילו נישאה.

ר' יצחק: כן, אני מסכים לזה.

ר' יואל אשר: שני הדברים. בעיני כל אחד. כן.

ר' יצחק: אני אומר זאת לגבי מה שהיא צריכה גט משניהם – גם הגט מהבעל השני שהיא צריכה, וגם הראשון הוא משום שזה נראה כקידושין; מיד נראה שהכל מדבר רק על נישואין. בקיצור, כיון שהיא חיה בפועל עם הבעל השני, צריך לנהוג כאילו הייתה באמת בהיתר, אף שאין זה כך. ממילא היא תקועה, מכל הצדדים היא תקועה, ואינה יכולה להינשא לא לראשון ולא לשני. וזה אפילו בדיעבד.

שיחה: אשת איש שזנתה במזיד לעומת שוגג, וגדר "אומר מותר"

אני אומר לגבי מה שכתוב שהיא נתפסת, מה שכתוב שבשוגג – אני אומר שייתכן מקרה שבו זה היה במזיד, ואולי אז זה פשוט.

ר' יואל אשר: לא, במזיד היא צריכה להיאסר מדין אשת איש שזנתה.

ר' יצחק: נכון. הרמב"ם אומר אף על פי שבשעת המעשה היא לא ידעה...

ר' יואל אשר: אם היא כן ידעה...

ר' יצחק: אם חיה יום אחד אחר כך – נאמר שחיה יום אחד עם הבעל אחרי שסיפרו לה שזה גט בטל – מובן שכאן אין צורך להגיע לגזירה, היא תהיה אסורה ממילא. אני אומר שיש מקרה במעשה זה שהוא לכאורה דאורייתא. הוא אומר רק שאפילו ש... לכאורה כאן הוא אומר חידוש מעניין, אני חושב אולי.

ר' יואל אשר: צריך לדעת את הפרטים, כי ייתכן שכל עניין אשת איש שזנתה הוא מין בגידה. אם לא הייתה בגידה, איני יודע; אתה אומר היכי תמצי מעניין, שהיא חיה איתו...

ר' יצחק: אמרו לה ו...

ר' יואל אשר: היא המשיכה לחיות איתו – ייתכן שגם זה ייקרא בגידה, אבל זה סוג אחר של דבר, צריך לעיין יותר בביאת איסור. לא כל ביאת איסור אוסרת אותה לבעל כמו אשת איש שזנתה.

ר' יצחק: לא, כל ביאת איסור של אשת איש. כל שהיא ברצון. מה שלמדנו שם הוא שהרמב"ם אמר שם ששוגג הוא כמו אונס, ואז התקשינו קצת מהו פירוש שוגג. ייתכן ששם נמצא סוג חדש של שוגג. שם אמרנו ש...

ר' יואל אשר: ייתכן...

ר' יצחק: ביסודו של דבר, ייתכן שחשבה שזה בעלה. הפוך מיעקב ולאה, טעות בדיוק כך. היא חשבה שזה הבעל. וראינו שם גם שבאומר מותר הייתה שאלה אם זה כך. היא חשבה שמותר, ואתה זוכר שהייתה תשובת מהרי"ט, שאומר שאומר מותר אינו מועיל, שהרי המהרי"ט חידש דרשה מ**"ומעלה בו מעל"** – שאומר מותר אינו מועיל. היא חושבת שמותר לזנות – אין זה מותר. כאן כן, משום שכאן יש גט. כאן היה לה גט.

ר' יואל אשר: כאן מסכימים אפילו עם המהרי"ט.

ר' יצחק: מבין? כן, בוודאי יש אומר מותר שנקרא שוגג, שהרי זה ממש אומר מותר. אין כלל שאומר מותר אינו מועיל. צריך לחלק בין אומר מותר כזה לאומר מותר כזה. נכון? כן. גם כאן אתה רואה שהרבנן מחמירים מאוד, כן?

נישואין כגשמיות של רוחניות הקידושין

ר' יואל אשר: אבל זה מעניין, שני ה"כדי שלא יאמרו" מעשיים מאוד, והם מתבוננים איך הרחוב רואה את הדבר. שהרי בגט בטל המציאות היא תמיד שהרחוב רואה אותה כגרושה, והרחוב רואה זאת כאילו היו קידושין כשרים. וזה מביא את שני ה"כדי שלא יאמרו".

ר' יצחק: הנישואין, הנישואין השניים נראים אמיתיים, וממילא חושבים שהיא גרושה. לא...

ר' יואל אשר: הנישואין השניים היו אמיתיים. ייתכן שכך: גט היה עניין שהדיינים ידעו עליו.

ר' יצחק: נישואין היו דבר שנעשה בפרסום. גם רק בגלל קידושין אין בעיה. כל העניין הוא נישואין. נישואין פירושם שרואים, הרי זהו פירוש נישואין. כל החילוק: נישואין הם הגשמיות של הרוחניות שבקידושין, כן, מבין, זהו פירוש נישואין. כן, אבל בוא נסיים את הנושא, כן.

בדיעבד אם החזירה: "ואם עבר אחד משניהם והחזירה"

ר' יואל אשר: נמשיך. [[#2]] **"ואם עבר אחד משניהם והחזירה"** – לא שמע לדברי חכמים...

ר' יצחק: כן?

ר' יואל אשר: לא שמע לדברי חכמים – **"יוציא"**. כאן לא אומרים, כאן לא מדברים על מקרה שהיו להם ילדים. אם היו להם ילדים, מסתבר שאולי ישתמשו באותה הלכה קודמת, שחכמים תמיד נזהרים שלא להוציא לעז.

ר' יצחק: זה לא כתוב כאן, מה עוד יש לומר כאן. איני יודע.

הלכה: אשה שבאו לה עדים שמת בעלה ונישאת ואחר כך בא בעלה

ר' יואל אשר: "וכן הדין באשה שבאו לה עדים שמת בעלה" – יש עוד מקרה, מקרה דומה של חיים עם איש אחר בשוגג, כן? אשה שמת בעלה. באים עדים ואומרים מת בעלה, **"ונישאת"** – הלכה ונישאה על סמך שני העדים. **"ואחר כך בא בעלה"** – הבעל מגיע, והוא נאמן יותר משני עדים.

ר' יצחק: כן? הוא בריא ברגליו. הדא הוא דכתיב בריא ברגליו.

ר' יואל אשר: הוא האדם עצמו.

ר' יצחק: כן? זה נקרא בריא ברגליו.

ר' יואל אשר: כל מי שסביבו נעשה מיד כמאה סהדי, ולכן זה חזק יותר משני העדים. כן. **"בין שהיה בעלה פיקח בין שהיה חרש"**.

ר' יצחק: כאן רואים בבירור שאין זה ספק. הדא הוא דכתיב בריא ברגליו. כן.

ר' יואל אשר: אבל מה פירוש, איך נכנס כאן... אה, אפילו אם המקורי היה רק קידושין דרבנן. **"בין שנישאת לפיקח בין שנישאת לחרש"**, או שהיא זו שהיא חרשת, **"שאין קידושיו קידושין גמורין"**, כפי שכבר למדנו שחרש או חרשת אינם יכולים לעשות קניינים. כן. אבל ההלכה היא: **"תצא משניהם"**. היא צריכה לצאת משניהם – מהבעל הקודם ומהבעל שנישאה לו

מתוך שחשבו שמת בעלה. **"וצריכה גט משניהם ונאסרה על שניהם עולמית"** – נאסרה על שניהם.

ר' יצחק: אותה טרגדיה מתרחשת, זה עצוב מאוד, מוטב שלא לעשות.

ר' יואל אשר: גם משום אותו "כדי שלא יאמרו", כן? כן.

שיחה: טעם "שמא יאמרו" לעומת קנס ("אשה דייקא ומינסבא")

[[#3]] אני חושב שבמקרה זה מתווסף עוד משהו מעניין, שזה עצמו נותן לה... אוקיי, לא, עניין הנאמנות. אוקיי, רגע.

ר' יצחק: מה זה נותן לה?

ר' יואל אשר: זה לא נוגע, אבל שם כתוב, חושבים על שניים, מדוע אשה מקבלת נאמנות.

ר' יצחק: כלומר, כן, אבל זו שאלה אחרת, שהרי שם יש החידוש שאומרים שהיא נאמנת לומר מת בעלי וכדומה, ויש כל מיני קולות שמקילים. מדוע? משום ש**אשה דייקא ומינסבא**, כיון שיש עליה סנקציה חריפה כזו. טוב מאוד, בגלל זה זה כן קשור למה שאתה אומר. שהרי זה מתאים לכאורה למה שלמדנו עכשיו. קודם אמר הרמב"ם שהטעם לכל ה"תצא מזה ומזה" הוא משום שלא יאמרו. אבל יש טעם אחר, יש כאן עוד טעם.

ר' יואל אשר: העיקר כאן הוא הטעם שלא יאמרו. הדרבנן שם הוא מחמת מה שאמר הרמב"ם. זהו הרמב"ם.

ר' יצחק: זאת אמר הרמב"ם. אבל במקומות אחרים – הלחם משנה מביא במקרה הקודם ראשונים אחרים, וכך משמע, בוודאי בנושא של מת בעלה משמע, שזה יותר קנס. האשה, לפני שהיא נישאת, צריכה לוודא היטב שהגט כשר, או לוודא שמת בעלה. ואם לא – אף שאפשר לומר שבעצם, מסכנה, היא לא הייתה צריכה לדעת, מה היא יודעת? כלומר, היא כן הייתה צריכה לדעת. ובכן, והוא מביא כאן שהרמב"ם עצמו בפירוש המשנה אמר שזה קנס.

אם כן, ייתכן שזה שניהם, שיש כאן עוד טעם. במה שאתה מזכיר בעניין הנאמנות טמון עוד טעם. מדוע? הרי זו סנקציה חריפה מאוד, מה שאומרים שהיא נעשית ממש תקועה, וצרות מכל הצדדים, והרי זו טרגדיה, הרי היא לא ידעה. התירוץ הוא שמה שההלכה קובעת הוא כדי שהיא כן תדע.

ר' יואל אשר: לטובת הכלל של הנשים.

ר' יצחק: כן, אפשר גם להסתכל לאחור: מה שעשו את ההלכה חריפה כל כך, זה מה שמאפשר לקבל [את עדותה], שהיא תוודא ש...

ר' יואל אשר: נכון, נכון. ואתה מסתכל על זה יותר כמו שהרי יש **"משום עיגונא אקילו בה רבנן"**...

ר' יצחק: כן, כן, יש שם גם דבר מסוג זה, אבל אני אומר רק שזה לכאורה עוד טעם. הרמב"ם לא אמר אותו, אז ייתכן שהרמב"ם אינו סובר את הטעם הזה, איני יודע.

החידוש ב"נישאת לחרש"

ר' יואל אשר: אבל החידוש הגדול כאן הוא, שאפילו כשהבעל השני היה חרש...

ר' יצחק: שהוא רק קידושין דרבנן...

ר' יואל אשר: היא יוצאת מבעלה הראשון. מדוע שלא נאמר? לא, כאן.

ר' יצחק: אה, בין שהיה בעלה... אם כן...

ר' יואל אשר: "בין שנישאת לחרש" פירושו הבעל השני, כן?

ר' יצחק: הראשון הוא שניהם, "בין שהיה בעלה, בין שנישאת". נכון, בין שנישאת.

ר' יואל אשר: כן. ובכן, כשהבעל הראשון הוא מדאורייתא, הוא חי, כן? אהה. החרש הרי לא היה קידושין, כן?

ר' יצחק: חרש אינו יכול לקדש.

ר' יואל אשר: הרי זה רק נישואין דרבנן. כלומר, לא הייתה ביאת איסור.

ר' יצחק: כלומר, אין זה כמו זנתה תחת בעלה, שהרי היה זה בשוגג.

ר' יואל אשר: אהה. אני יודע, כן, אוקיי.

ר' יצחק: נו?

ר' יואל אשר: כי כשהרבנן תיקנו קידושין אצל חרש, הם נתנו לזה צורה של קידושין כראוי, וממילא אולי בגלל זה נעשה...

ר' יצחק: גם שמא יאמרו. לכאורה.

ר' יואל אשר: כוונתי לומר, נעשה כבר גם השמא יאמרו, משום ש... אני חושב כך. כן.

ר' יצחק: אוקיי. לא נכון? אינך מסכים?

ר' יואל אשר: כן, זה מעניין.

ר' יצחק: כן. מה אתה רוצה לעשות? שנעשה דרגות לכל דבר? די, כל העניין שיש דברים דרבנן כבר מספיק. בדיוק. אף שכאן זו חומרא גדולה, אבל כן.

הלכה: נתקדשה האשה ואחר כך בא בעלה (קידושין ללא נישואין)

ר' יצחק: עכשיו...

ר' יואל אשר: מה הדין אם היה לה גט פסול או בטל...

ר' יצחק: אבל היא עדיין לא...

ר' יואל אשר: חיה עם איש, אבל איש נתן לה קידושין? אומר הרמב"ם:

ר' יצחק: "הרי שנתקדשה האשה ואחר כך בא בעלה"...

ר' יואל אשר: אחר כך הבעל חזר הביתה, או אחר כך נודע שהיה גט בטל.

ר' יצחק: "או נמצא הגט בטל"... מגלים שהוא בטל.

ר' יואל אשר: **"הרי זו מותרת לבעלה"**, היא מותרת לבעלה. אהה. הקידושין לא עשו שום פגם. טוב מאוד. **"ואינה צריכה גט משני"**, היא גם אינה צריכה גט מהשני, **"שאין קידושין תופסין בעריות"**, קידושין אינם תופסים, לא חלו קידושין.

ר' יצחק: אי, מה עם החשש? **"ואין חוששין שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט"**...

ר' יואל אשר: אהה. אין החשש הזה. אומר הרמב"ם חידוש מעניין. מדוע? משום ש**"כיון שלא נישאת"**, הרי היא עדיין לא נישאה, בני אדם יראו: אכן היו קידושין, אבל הרי היא עדיין לא נישאה, ועכשיו רואים אותה פתאום עם איש אחר – בני אדם יאמרו: אה, **"תנאי היה בקידושין"**, אהה. היה תנאי בקידושין, **"ולא נתקיים"**.

ר' יצחק: טוב מאוד.

שיחה: מדוע קידושין לבדם אינם מביאים "שמא יאמרו"

ר' יואל אשר: הוא לא נתקיים, זה נכשל, ובגלל זה היא הייתה רשאית לחזור לבעלה הקודם. אהה. כך יחשבו בני אדם. בני אדם יחשבו שבאמת מחזיר גרושתו הוא משנישאת, נכון?

ר' יצחק: כן, אבל זה עוד דבר.

ר' יואל אשר: מחזיר גרושתו משנתקדשה – מהו דין מחזיר גרושתו מן הקידושין?

ר' יצחק: נלמד זאת בפרק הבא. אבל הנקודה כאן היא משהו אחר. הנקודה כאן היא שכל ה"שמא יאמרו" הם רק בדברים שאפשר לראות בעיני בשר. נישואין הם דבר שרואים בעיני בשר.

ר' יואל אשר: קידושין הרי אינם דבר שרואים. אי, רואים כן?

ר' יצחק: כן, עוד תירוץ כפי שאמרתי, אבל כך אני מפרש אולי כאן: אחרי קידושין הרי יש דרך יפה לצאת מהקידושין. נכון, הרי תמיד ייתכנו תנאים. בנישואין לא שייכים תנאים, כך נראה כאן. בנישואין לא שייך לומר שהיה תנאי בנישואין. הוא נשא אותה, הוא עשה תנאי?

החילוק בין קידושין לנישואין לעניין "שמא יאמרו"

ר' יואל אשר: בוא נראה בפרק הבא.

ר' יצחק: אבל הנקודה כאן היא משהו אחר. הנקודה כאן היא שכל ה"שמא יאמרו" הוא רק כשזה דבר שאפשר לראות בעיני בשר. נישואין הם דבר שרואים בעיני בשר. קידושין הרי אינם דבר שרואים. אי, רואים כן, כפי שאמרת,

ר' יואל אשר: אבל כאן רואים שאחרי קידושין יש הרי דרך יפה לצאת, נכון?

ר' יצחק: הרי תמיד יכולים להיות תנאים. בנישואין לא שייך תנאי, כך נראה כאן. בנישואין לא שייך לומר שהיה תנאי. התחתנו – לא שייך שעשו תנאי. אבל בקידושין תמיד אפשר, אנשים תמיד אומרים, אנשים לא מתייחסים לקידושין כל כך ברצינות – זו בעצם הנקודה. מובן? זה לא רציני.

כלומר, כשרואים שהיו קידושין ואחר כך היא יוצאה בלא גט, זו לא קושיא בעיני אנשים. על זה יש הרבה תירוצים שאנשים יכולים לתרץ לעצמם. משהו מהסוג הזה.

הלכה ו': הזכויות הממוניות ודין הילדים

[[#2]] טוב, עכשיו, מה ההלכה במקרה הזה לגבי כל שאר הזכויות שיש לבעל?

ר' יואל אשר: כן. **האשה שנישאת** – אשה שהתחתנה – **ואחר כך**, פירוש,

ר' יצחק: כן, במקרה הזה, לא הנתארסה, אלא הנשואה, הקודמת, נכון?

ר' יואל אשר: נכון. **האשה שנישאת ואחר כך נמצא הגט בטל** – או הדוגמא השנייה – **בא בעלה אחר ששמעה שמת**, ועכשיו פתאום היא אשת איש שכבר קשורה גם לבעל שני. אז מה קורה עם הזכויות, הזכויות הממוניות – זו עכשיו השאלה. כבר למדנו "תצא מזה ומזה" וכדומה, אבל מה קורה עם הכסף?

אומר הרמב"ם: **אין הבעל הראשון** – וגם לא – **ולא השני זכאין** – הם אינם זכאים, אין להם את הזכות – **לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפר נדריה**. כפי שכבר למדנו שלבעל יש זכויות באשה, שהוא זוכה במציאתה, במעשה ידיה, והוא יכול להפר את נדריה, אבל כיון שהיא צריכה לצאת משניהם – היא אסורה על שניהם – אין את הזכות. כפי שלמדנו תמיד, כשאדם נשא אשה האסורה עליו, אין תנאי כתובה.

ר' יצחק: אה, בגלל...

ר' יואל אשר: בגלל זה. כי אדרבה, "יוציא".

ר' יצחק: כן, אבל כאן מדברים על תנאי כתובה, על זכויותיו, שניהם. כן, לא לגמרי בדרך של "יוציא". אפשר להיכנס לפרטים בכל דבר.

דין פירות נכסי מלוג שאכלו הבעלים

ר' יואל אשר: [[#3]] אבל **וכל פירות שאכלו שניהם אחר שנישאת** – הפירות שהיא אכלה כשהייתה נשואה לבעל השני, היא חשבה שהיא...

ר' יצחק: אכלו שניהם – הם אכלו, כן? הבעלים.

ר' יואל אשר: לא מדובר כאן... אה,

ר' יצחק: שני הבעלים אכלו.

ר' יואל אשר: נכסי מלוג, נכון? אחד מהם אכל. כן, יש לה נכסי מלוג והבעל החדש אכל מהם, ועכשיו אומרים לו: "יקירי, מעולם לא היית נשוי." אומרת היא: "בוא נוציא את הפירות שהוא אכל כשהם כביכול היו נשואים, הם לא באמת היו נשואים." או לגבי הבעל הראשון: הבעל הראשון חוזר עכשיו הביתה ומיהר לחטוף פירות.

ר' יצחק: אומרים לו,

ר' יואל אשר: "לא, לא, לא, תחזיר את הפירות." ברגע שהם מחזיקים בזה,

ר' יצחק: רחמנא לא נכנס לזה.

ר' יואל אשר: זה כבר עניין של חזקה. כן, חזקה. לשניהם אין את הכוח להוציא: **אין מוציאין אותן מידם.**

כתובה, תנאי כתובה ומזונות

[[#4]] **ואין לה כתובה** – גם היא לא מקבלת. הבעלים אינם זוכים, וגם היא אינה זוכה. היא לא מקבלת את הכתובה. **ולא תנאי מתנאי כתובה** – היא גם לא מקבלת שום... למשל, אם הוא התחייב...

ר' יצחק: תנאי כתובה פירושו כל שאר...

ר' יואל אשר: כל שאר הזכויות, לפדותה וכדומה, כל הדברים שהבעל צריך לדאוג להם עבורה. **ולא מזונות לא על זה ולא על זה** – אף אחד מהם לא צריך לשלם עבור האשה. **ואם נטלה מזה או מזה** – אם היא הלכה ולקחה מזונות או לקחה כתובה מאחד הבעלים...

דיון: מדוע עליה להחזיר מזונות בעוד שהבעלים מחזיקים בפירות?

ר' יצחק: היא קיבלה בזמן שהם עוד חשבו, נכון? אפילו. לכאורה כך הפירוש.

ר' יואל אשר: לא, מזונות אי אפשר לתבוע בחזרה עבור מזונות שהיא אכלה. לא, עבור משהו שהיא...

ר' יצחק: אם נטלה מזה או מזה תחזיר. אני לא יודע, כתוב כאן שכן.

ר' יואל אשר: תחזיר אין פירושו שהיא עכשיו תקיא את האוכל שלה, אלא שהיא צריכה עכשיו לשלם על זה? **תחזיר** פירושו אם היא חטפה כתובה,

ר' יצחק: כנראה זה הפירוש. [[#5]] טוב, אני לא יודע. אתה אומר דבר.

ר' יואל אשר: מה אתה חושב, שצריך עכשיו לעשות...

ר' יצחק: חשבון כמה היא אכלה? כן, ודאי, כי הרי כל העניין היה בטעות. כך זה נראה.

ר' יואל אשר: אני יודע. אולי הוא כנראה...

ר' יצחק: הולך לכתובה כדי לחסוך מזונות. למה בעצם? מה, מזונות זה לא?

ר' יואל אשר: היא אכלה מזונות, היא אכלה מזונות כי חשבו שהם נשואים.

ר' יצחק: אז זה היה בטעות, והיא לקחה כסף מהשני. זה לא הכסף שלך. וזהו. מה הבעיה? למה זה לא יכול להיות?

ר' יואל אשר: למה שלא נעשה גם על זה לפחות את החזקה?

ר' יצחק: אה, אני לא יודע. החזקה לא עוזרת. צריך לדעת למה את הפירות לא לוקחים בחזרה. אני לא יודע למה. אני לא יודע למה הוא מחזיק בפירות,

ר' יואל אשר: לא מחזירים את זה.

ר' יצחק: כן. הגמרא מסבירה, לגמרא יש הסבר לזה. למה? יש איזה טעם.

ר' יואל אשר: רק לגבי מזונות? הגמרא אומרת בבירור לגבי מזונות?

ר' יצחק: כל הדברים האלה כתובים: **אין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות, ונטלה מזה ומזה תחזיר.** כן, כך כתוב בגמרא.

הגמרא מסבירה: למה הוא לא מקבל מציאתה ומעשה ידיה? כי הרי כל זה רק כדי שלא תהיה איבה, וכאן דווקא רוצים שתהיה איבה. ממילא...

ר' יואל אשר: "תצא ויוציא", משהו בלשון כזה.

ר' יצחק: זה לגבי הכתובה עצמה, היא מנכה מהמזונות ומשאר דברים, וכן הלאה. ממילא אין לו מעשה ידיה, ואין לו את כל הדברים האלה.

אבל למה הוא נשאר עם הפירות? יש איזו סברא למה הוא נשאר עם הפירות שכבר אכל: כי הוא אומר שהוא כן אכל כדין. כך כתוב בגמרא. אני לא מבין, לא בגלל שהוא מוחזק, אלא פשוט כי הוא יכול לטעון שאכל כדין. למה? כן, כי למה לא? בכל דבר נראה כאן שאין הפשט שהכל מתבטל. על כל דבר צריך איזו סברא או סיבה למה.

עכשיו, מבחינה טכנית, הגמרא אומרת כך: מבחינה טכנית למדנו פירות כנגד פדיונה, והרי הוא יהיה פטור מפדיונה כי הוא אומר שאין לה תנאי כתובה. על זה הגמרא אומרת דבר משונה, שהוא יכול לומר לה: "לא, אני דווקא, אני כן סובר שיש לי תנאי כתובה; זה שאני לא פודה, זה בגלל שאין לך כתובה." אני לא קולט למה, אני לא מבין מה הוא אומר, אני פשוט לא מבין.

והוא אומר שהירושלמי אומר שזה נאמר רק כשהוא באמת אכל כדין. כלומר, לפני שגילו שהגט היה בטל, או לפני שהבעל הראשון בא.

ר' יואל אשר: אה, ו"תחזיר" הוא כשהיא לקחה שלא כדין?

ר' יצחק: לא, "תחזיר" מזונות הוא תמיד. הוא אומר שהפירות שהבעל לא צריך להחזיר הם רק כשאכל את הפירות כדין. כך הוא אומר. "כדין" פירושו שהוא חשב בטעות. אבל מה שהיא צריכה להחזיר – היא מפסידה הרבה יותר ממנו. אני לא יודע למה.

"וכל מה", הדבר הבא כן נשאר קצת אצלה.

ר' יואל אשר: נראה שכשעושים את זה לטובתה אפשר להוציא הרבה, אתה יודע. כשעושים לטובת עצמו אפשר לקבל סטירה די טובה.

ר' יצחק: יש למדנות בכל הדברים, זה...

נכסי צאן ברזל ודין ממזרות

ר' יואל אשר: וכל מה שבלה או אבד מנכסיה – כל דבר שהתקלקל מנכסיה, או שאבד מנכסיה – **אפילו מנכסי צאן ברזל,** שבדרך כלל הבעל צריך להשלים אותם; בנכסי צאן ברזל הרי הדין הוא שהבעל לוקח אחריות, והוא צריך להחזיר את השווי שהיה

בשעה שנישאה. אבל כאן, **אין מוציאין אותן** – אי אפשר להוציא מהבעל את השווי – **לא מזה ולא מזה**, לא משני הבעלים.

והולד – אם יש לה ילד **מן השני**, הילד הוא **ממזר. ואם בא עליה הראשון קודם שיגרש השני** – אם הבעל הראשון, הוא לא יודע כלום, לוקח אותה בחזרה ובא עליה ויש לו ילד – **הרי הולד ממזר מדבריהם**. כיון שהקידושין לא תפסו – הקידושין של השני; בעצם השני הוא "יוציא" משום "שמא יאמרו" מדרבנן; את הגט הוא צריך לתת רק משום "שמא יאמרו". כי האיסור שלו הוא איסור דרבנן,

ר' יצחק: הילד הוא ולד ממזר, אבל רק ממזר דרבנן,

ר' יואל אשר: לא ממזר דאורייתא. כן, מה עושים עם ממזר דרבנן? כנראה לומדים את זה במקום אחר,

ר' יצחק: בהלכות איסורי ביאה. כן.

ר' יואל אשר: אני חושב שכלום. בכל אופן, ספק ממזר וולד ממזר – האם מותר לו לישא ספק ממזרת, זו השאלה.

ר' יצחק: ולד ממזר... ממזר דרבנן. האם ממזר דרבנן מותר לישא ספק ממזרת – זו כאן השאלה. טוב. לא, הוא ממזר מדרבנן,

ר' יואל אשר: אסור לו לישא אף אחת, אלא רק ממזרת מדרבנן אחרת. או גיורת. לא, גיורת אסור...

ר' יצחק: גם לו לא להתחתן סתם כך. זה לא יהודי חסידי.

הלכה ז': אם נטלה כתובה ומזונות לפני שנודעה האמת

הלכה ז'. טוב, מה אם המצב הוא כך:

ר' יואל אשר: גירשה השני ונטלה ממנו כתובה – פירוש, עוד לפני שהבעל הראשון חזר הביתה, או עוד לפני שהתברר שהגט הראשון היה בטל, כבר היו לה איתו נישואין, היא נישאה לו, והתגרשה, ולקחה את הכתובה. **ואחר כך בא בעלה** – אחר כך חוזר הבעל הראשון – **או נמצא הגט בטל**, ומתברר שמעולם לא הייתה נשואה לשני, וממילא הבעל השני רוצה בחזרה את כסף הכתובה שלו: **אין מוציאין מידה מה שנטלה** – לא מוציאים ממנה בחזרה. למה? **לא מן המזונות ולא מן הכתובה**, אם היא כבר התגרשה. בלגן, אני לא יודע.

הבהרת הלכה ו' על סמך הלכה ז'

ר' יצחק: ברמה מסוימת זה הגיוני,

ר' יואל אשר: שזה נשמע הגיוני, אבל מה הסיבה הלמדנית?

ר' יצחק: אני לא יודע.

ר' יואל אשר: זה מסתדר, טוב מאוד! זה מסתדר, להיפך!

ר' יצחק: נראה שזה הרבה יותר מעורב, שאמרתי לא נכון. כלומר, מה שמחזירים מזונות – זה גם רק המזונות שהיא לקחה אחר כך,

ר' יואל אשר: מאוחר יותר! אה, הכל נלקח באיסור! כשהיא נודע לה שלא הייתה לה חתונה אמיתית, כן, היא חטפה. אה, עכשיו הכל מסתדר טוב מאוד.

ר' יצחק: וממילא מה ש...

ר' יואל אשר: "תחזיר" היה כשהיא לקחה באיסור. כמו תמיד, גנב צריך להחזיר את מה שגנב.

ר' יצחק: לכאורה, כל שכן גנב. אילו היא לקחה בהיתר,

ר' יואל אשר: לקחו בהיתר.

ר' יצחק: אבל כן, זה מעולם לא היה בהיתר.

ר' יואל אשר: "בהיתר" פירושו שזה בטעות. כשהיא לקחה...

ר' יצחק: שלא ביושר – זה "תחזיר".

ר' יואל אשר: אבל כאן, כשהיא לקחה את הכתובה אחרי הגט, הרי היא באמת חשבה שבעלה הראשון...

ר' יצחק: לא, אפשר לקרוא לזה בטעות.

ר' יואל אשר: לא מן המזונות ולא מן הכתובה. אפשר לעשות הפסקה קטנה.

הלכה ח': יבום על סמך שמועה מוטעית שהאח מת

ר' יצחק: כן. [[#6]] כן. הלכה ח', לומדים שאותו דבר הוא במקרה אחר.

ר' יואל אשר: כן. אנחנו לומדים כך: **וכן הדין** – אחיו של אדם – **וכן הדין באחיו שקידש אשה והלך ושמע בו שמת ויבם אשתו**. היה אדם שנסע; אדם קידש כאן אשה ונעלם, ופעם שמעו שהוא מת. בא האח ועשה את מה שצריך לעשות במקרה כזה, ייבם את האשה. **ואחר כך בא** – אחר כך חוזר הבעל הביתה. אז היא עכשיו אשת איש, וגם הוא נשא אותה כאשת אח.

ר' יצחק: סליחה.

ר' יואל אשר: הוא נשא אשת אחיו, כן, הוא נשא אשת אחיו שלא כדין. אז **תצא מזה ומזה,**

ר' יצחק: היא צריכה ללכת משניהם.

ר' יואל אשר: לצאת משניהם, **וצריכה גט מזה ומזה וכל הדרכים...**

דיני אשת אחיו, אחות אשתו ושאר עריות

ר' יואל אשר: הוא נשא **אשת אחיו** שלא כדין, אז **תצא מזה ומזה,** היא צריכה לצאת משניהם, **וצריכה גט מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה,** כל הדברים שלמדנו קודם במקרה רגיל נוגעים גם כאן. אין הבדל, נוסף יותר איסור, אבל לא נגרע כלום, כך שכל החומרות קיימות גם כאן.

וכן אם קידש במדינה אשה, מישהו קידש אשה במקום אחר, **והלכה,** היא עברה **למדינה אחרת ושמע שמתה,** הוא שמע שהיא מתה, **ונשא אחותה,** הוא נשא את אחותה. אסור לאדם לישא אחות אשתו בחייה, כל זמן שהיא חיה. אבל כשהאשה כבר אינה בחיים, מותר לישא את...

ר' יצחק: אחות האשה.

ר' יואל אשר: לכן הוא נשא את אחותה, הוא חשב שזה בהיתר. **ואחר כך נודע שלא מתה**, שהאשה הקודמת מעולם לא מתה, והוא חי עכשיו עם אחות אשתו באיסור, **צריכות ממנו שתיהן גט**, שתיהן צריכות גט, הקודמת צריכה גט...

ר' יצחק: כי הוא נשא אותה וגם את זו.

ר' יואל אשר: שתיהן, כי עכשיו שתיהן אסורות עליו משום אחות אשתו. כלומר, השנייה אינה באמת אחות אשתו, כי הקידושין לא תפסו. כאן כנראה לכאורה האיסור הוא מדרבנן שלא יאמרו, **וכל הדרכים האלו בהן**, כל החומרות שהיו בדין אשת איש הקודם, גם לכאורה לגבי הדברים הממוניים, כל הדברים שלמדנו...

ר' יצחק: אז **וכל הדרכים האלו בהן. אבל**,

ר' יואל אשר: תסתכל כאן, **אבל אם הלכה אשתו הנשואה**

ר' יצחק: למדינה אחרת ושמע שמתה... כלומר, כל זה רק כשמדובר באשה מקודשת, שתי ההלכות היו בקידושין.

ר' יואל אשר: אה. שתיהן היו כשהיו רק קידושין, אבל מה קורה אם היו גם נישואין? **אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת ושמע שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קיימת**, אז **אין אחותה צריכה ממנו גט**,

ר' יצחק: האחות, השנייה...

ר' יואל אשר: האשה, אינה צריכה ממנו גט, אלא היא צריכה לצאת כי מעולם לא היו קידושין.

ר' יצחק: כן, היא אסורה, היא אחות אשתו, זו לא השאלה, אבל גט היא לא צריכה. למה?

ר' יואל אשר: אין גט, כי הקידושין מעולם לא תפסו.

ר' יצחק: ואשתו מותרת, חוזרים למצב הקודם.

ר' יואל אשר: וכן שאר העריות, נראה מה הרמב"ם יאמר. **וכן שאר העריות שנישאו בחזקת היתר**, עריות אחרות שחשבו שהן מותרות מסיבה כלשהי, למשל חשבו שהקרוב כבר אינו בחיים, הקרוב שיוצר את האיסור, וכדומה, **ונמצאו ערוה**, ומתברר שכן ערוה, **אינן צריכות גט**, משום **שאין קידושין תופסין בעריות**.

ההבדל בין אירוסין לנישואין והחשש של "שמא יאמרו"

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, הרמב"ם מסביר, מה באמת ההבדל בין שני הדברים? למה כשזה היה כך באחות אשתו בקידושין מחמירים בחומרות הרגילות של שתיהן צריכות גט, וכשהיו נישואין, שלכאורה היה צריך להחמיר יותר, ההלכה קלה יותר ואשתו מותרת?

אומר הרמב"ם: **ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט?** אומר הרמב"ם: **שמא יאמרו**, אנשים יאמרו, **תנאי היה באירוסין וכדת נשא אחותה**. אנשים יחשבו שהיה תנאי ב...

ר' יצחק: אתה הרי זוכר שבאירוסין יש לאנשים תירוצים בראש.

ר' יואל אשר: יכול להיות שהיה תנאי וכן הלאה. ממילא,

ר' יצחק: כיון שהוא רק...

ר' יואל אשר: הוא היה מאורס לאחותה, רק היה באירוסין, יאמרו אנשים שהאח שהיה כאן לפני זמן רב והלך, וזוכר אתה שהוא עשה קידושין? אה, היה תנאי בקידושין, התברר שהוא לא באמת נשא אותה, התנאי התבטל. ממילא היה מותר לו לשאת את האחות, **וכדת נשא אחותה**, ופתאום יראו שההיא הלכה בלי גט, ויחשבו אשת איש יוצאה בלא גט.

מעניין, כי במקום לחשוד בו שזו סתם אשת איש יוצאה בלא גט, אפשר לעדכן את הסיפור שבנית בראשך שתנאי היה באירוסין. אבל אי אפשר למנוע מאנשים את החששות שלהם.

ר' יצחק: הרי אי אפשר להתחשב בהשערות הכורסה שלהם, באיך שאנשים חושבים. העובדה היא שאנשים חושבים.

ר' יואל אשר: והואיל ויוצאה אחותה בגט אחותה שהיא ארוסתו...

ר' יצחק: ועכשיו יוצא ששתיהן אסורות. אה, שואל הראב"ד, בסדר, למה השנייה צריכה גט אני מבין. למה הראשונה צריכה גט? למה הראשונה נאסרת?

ר' יואל אשר: אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה כדי שלא יאמרו נשא אחות גרושתו. ברגע שהיא יוצאת בגט, אנו יודעים שאין זה גט דאורייתא, ממילא היא לא נעשית באמת אחות גרושתו, אבל ברגע שיש גט... מעניין, הפתרון החדש מביא בעיה חדשה, כי זו הסיבה מדוע באירוסין...

כלל בקנסות חכמים: "שלא יאמרו" לבדו אינו מספיק

ר' יצחק: אהה. ממילא עושים. יוצא בסך הכל מן ההלכה שכל החומרות שלמדנו מגט בטל או ממי שמתה אשתו הן דווקא באותם מקרים, ועוד מקרה אחד, אחות אשתו או אשת אח. שניהם. אשת אח או אחות אשה באירוסין. אבל בכל שאר העריות אין את החומרות הגדולות. ובדרך כלל, בקידושין, אין את החומרא של תצא מן השני, כי הקידושין לא תפסו, אבל אפשר בהחלט לחזור כראוי לראשון, אין את כל החומרא, כי החומרא היא רק מסיבה מסוימת בכל המקרים האלה.

ר' יואל אשר: זה הגיוני מאוד, כי בנישואין יש יותר סיבה לרצות להציל את הנישואין וכדומה.

ר' יצחק: אינני מדבר רק לגבי נישואין, אני מדבר באופן כללי,

ר' יואל אשר: אפילו זה... כן כן, אני אומר שבאופן ספציפי זה עוזר, כי את הנישואין אצל נשואה אנו רוצים להציל.

ר' יצחק: אהה. לא, להפך. כן.

ר' יואל אשר: לא הנשואה, המקורית.

ר' יצחק: אבל זו לא הנקודה. לכל הדברים האלה אין את ה... רק באופן שבו או בית הדין או האשה נחפזו, רצו ללכת, אמרו מת בעלה, או משום שחשבו שזה גט כשר, אז יש צרות גדולות, ועוד מקרה אחד של אחות אשה או אשת אח מן האירוסין. בכל שאר המקרים הולכים כרגיל מעיקר הדין.

הסיבה לכך היא, לכאורה כפי שלמדנו קודם, שאלו מקרים שבהם הייתה בעיה חמורה יותר: היה גט פסול, או שטעו שההוא מת,

צריך לקנוס, או שזה נעשה בעיה שלמה, שלא יאמרו. מה שאין כן, אבל הרי אני אומר, בכל ערוה, שגם שם יש שלא יאמרו, לא אומרים את השלא יאמרו. נראה שהשלא יאמרו אינו מספיק. צריך גם לבוא עם עניין הקנס, שבאופן כזה, אדם צריך לוודא שלא להינשא למי שהגט שלה לא היה טוב, או שהעדות על המיתה לא הייתה טובה. נכון? טוב מאוד.

טעות של הסופר או של בני הזוג בגט ובשובר

ר' יואל אשר: בסדר. נו. נלמד עוד מקרים שבהם הגט לא היה גט טוב, מה הדין אז עם האשה. וכך: **כתב הסופר וטעה**, עשו טעות בגט, **ונתן**... לא, לא בגט, **וטעה**.

ר' יצחק: הוא עשה טעות, **ונתן**, זו הטעות.

ר' יואל אשר: ונתן גט לאיש ושובר לאשה.

דיון: לשון הרמב"ם לעומת המשנה

ר' יצחק: לכאורה היה צריך לנסח כך: "וטעה ונתן גט לאשה".

ר' יואל אשר: שהסופר, אין זו באמת טעות של הסופר. כוונתי לומר, כשהסופר הוא זה שמסדר את הגט כביכול, הוא יותר זה שמוסר, כן?

ר' יצחק: לא, הוא כותב אותו ונותן אותו לכל אחד, הרי זה מה שהסופר עושה.

ר' יואל אשר: אה, אתה מתכוון שהגיעו ל... סליחה, עוד עומדים לפני הגט.

ר' יצחק: הם פשוט החזיקו את המסמכים הלא נכונים. אממ. כן. נותנים גט לבעל ואת השובר לאשה, הוא טעה, זו הייתה טעות. מעולם לא היה גט. את הגט מקבלת האשה ואת השובר האיש, הוא טעה. כלומר, במילים אחרות,

ר' יואל אשר: לא, אבל תמיד את הגט נותן הסופר לבעל, כדי שהבעל ייתן אותו לאשה, לא? מה פירוש הוא היה שליח כמו? ובמקום לתת את הגט לאשה ולהחזיר לבעל שובר? מה פירוש הוא היה מעין שליח כאן?

ר' יצחק: אהה, אינני יודע. זה לא הגיוני, היה צריך להיות להפך.

ר' יואל אשר: זהו ציווי לסופר כך.

ר' יצחק: אינני מבין בבירור. הנקודה היא שהם נשארים עם השטרות הלא נכונים, ההפוכים. ההלכה אינה ברורה. **או שטעו הם**, הרמב"ם אומר... אה, הוא מביא מפירוש המשניות,

ר' יואל אשר: אז מה עוד אומרים, כן? איני יודע. שהסופר היה מעין שליח הבעל.

ר' יצחק: יש משנה: **נתן גט לאשה**,

ר' יואל אשר: באופן פורמלי הסופר צריך תמיד לתת את הגט לאיש,

ר' יצחק: ושובר לאשה. במשנה כתוב להפך: **נתן גט לאשה ושובר לאיש**. זה הגיוני, כי הוא צריך לתת את הגט לאיש ואת השובר לאשה, והם מתחלפים בשעת הגט. הרמב"ם הרי כותב בדיוק להפך!

ר' יואל אשר: מדובר כאן בסופר כזה שכאשר הוא אמר "כתבו ותנו", ועכשיו יש את הסופר שמסדר את העניין. ובדרך כלל כשהוא מבצע הכול כראוי, היה צריך להביא לאיש שובר, כן, ביצעתי את העניין שלך, ולמסור לאשה כשליח את הגט, והוא טעה. אם כן, לא הייתה נתינת גט אמיתית. בקיצור, מעשה שהיה.

ההבדל בין "לא נישאת" ל"נישאת"

ר' יואל אשר: או שטעו הם, הבעל והאשה טעו, **ונטל הבעל הגט**, במקום שהבעל ייקח מהשליח את הקבלה, ויוודא שהאשה קיבלה את הגט, היה להפך: **נטל הבעל הגט ונטלה היא השובר וכמדומה להן שנתגרשה**, שניהם חושבים שהיא נתגרשה, שהיה זה גט טוב. **ולאחר זמן**, זמן מה, הבעל בודק את המסמכים שלו או משהו, **והרי הגט יוצא מתחת ידי האיש**, הגט אצלו. איך הגט אצלו? איך הגט הגיע אליי? אוי, האשה לא התגרשה.

אז **אם לא נישאת**, אם היא מעולם לא נישאה, **הרי זו אינה מגורשת**, אנו אומרים שההלכה היא כפי שהמציאות אומרת לנו, שלא היה זה גט טוב. **ונתגלה הדבר שעדיין לא נתגרשה**, מה יש לעשות אז? **ויתן לה הגט בפנינו**, יתקנו עכשיו מהר וימסרו את הגט. הרי השטר עדיין קיים. **ותהיה מגורשת משעת נתינתו**, ממתי היא מגורשת? מעכשיו.

ואם נישאת, אבל אם היא כבר נישאה **ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר עדיין לא נתגרשה שהרי הגט בידי ולא הגיע לידה אין שומעין לו לאסרה על בעלה**.

ר' יצחק: טוב מאוד.

ר' יואל אשר: אז הוא אמר, כברירת מחדל אין סומכים על הבעל, אפילו אם הוא היוצא מתחת ידו, **אלא הרי זו בחזקת גרושה**. היה כמדומה להן, כולם ראו אותם כגרושים. **הרי זו בחזקת גרושה**, אה, הבעל מביא פתק? **ונפל הגט מידה ומצאו זה והרי בא לאסרה על בעלה השני**.

הפרדוקס בניסוח הרמב"ם: מציאות לעומת נאמנות

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד, כי הרמב"ם היה צריך לנסח כותרת אחרת, כי בכותרת הוא גילה לנו את הסוד שאכן היה זה גט פסול.

ר' יצחק: זה מעניין מאוד.

ר' יואל אשר: אין שומעין לו לאסרה על בעלה. זה מעניין מאוד. לא מאמינים לו. זה קצת כך, בדיחה טובה. לא מאמינים לו, אז הוא צריך לשנות את הכותרת. ועכשיו יודעים שחכמים אומרים שעלינו להאמין לסיפור, שהאשה הייתה עם גט,

ר' יצחק: והבעל מצא אותו. הלו, זה היה המעשה, רק ההלכה היא שלא מאמינים לו. לא, זה מעניין מאוד. הרמב"ם אינו באותו מקרה, הרמב"ם רשאי לדעת את המציאות. רק שתי המילים הוחלפו.

ר' יואל אשר: כמו כל השאלות, אילו אליהו הנביא היה בא והוא אכן ראה, ממרומים שבהם הוא רואה יכול הוא לראות את כל המציאות, היה שונה.

ההבדל בין המציאות לבין פסק בית הדין

ר' יצחק: לא מאמינים לו.

ר' יואל אשר: כאן הוא צריך לשנות את הכותרת. כי עכשיו אנו יודעים, חכמים אומרים שעלינו להאמין לסיפור הזה, שהאשה הייתה עם גט, והבעל מצא אותו.

ר' יצחק: הלו, זה היה המעשה? רק עד כדי כך שלא מאמינים לו. זה לא קיים.

ר' יואל אשר: כן.

ר' יצחק: זה מעניין מאוד. [[#2]] הרמב"ם אינו באותו מקרה, הרמב"ם רשאי לדעת את המציאות. רק שני האנשים.

ר' יואל אשר: כמו כל השאלות, אילו אליהו הנביא היה בא והוא אכן ראה, ממרומים שבהם הוא רואה יכול הוא לראות את כל המציאות, האם היה שונה?

ר' יצחק: ההלכה, צריך לנסח אותה כך: שבעל שבא אחרי חתונה...

ר' יואל אשר: באים לפני בית הדין, באים איש ואשה, האיש אומר כך היה הסיפור, הרי אתה רואה שזה מגיע לידיי. אומרת היא, לא, זה נפל מידיי והוא סתם רוצה לאסור אותי על בעלי השני.

ר' יצחק: כשזה לפני הגט חוששים, וכשזה אחר כך לא. זה באמת איך...

הסברא מדוע לא מאמינים לבעל (חזקת שונא)

ר' יואל אשר: אבל זה מתיישב כאן טוב מאוד, זה מעניין מאוד. ההלכה הזו היא הלכה מסוג אחר, זו הלכה של נאמנות הבעל לומר "הגט שלך הוא גט פסול". רק משום שלמדנו שיש הלכה של תצא מזה ומזה, ממילא הרי יש עכשיו הזדמנות טובה שבה הבעל הראשון יכול עכשיו לקלקל לבעל השני. הבעל הראשון הרי בכל מקרה אינו מעוניין בה, הוא ניסה לתת גט, והוא מסכן שלומיאל, זה לא הצליח לו. מה הוא כן רוצה לעשות עכשיו? הוא רוצה להזיק לשני.

הרי כבר למדנו מן האשה השונאת, חזקת שונאה, זו חזקת שונא. כי למדנו תצא מזה ומזה, אומר הרמב"ם, יש חזקה שהבעל הוא שונא. כשהוא בא עם סיפור כזה, כמו שאמרתי, זה מעניין מאוד, **אם לא נישאת** מאמינים לו, מאמינים לו מספיק. למה מאמינים לו? [[#3]] אהה. כי אז הרשעות שלו הרי גם לא תצליח, כן? כן. תופס, מלך? **אם לא נישאת**, הרי הוא לא ישיג כלום ברשעות שלו.

ר' יצחק: אני שומע, בסדר, אפשר לומר שבעצם...

ר' יואל אשר: הוא גם לא צריך לתת גט במקרה כזה, כי אז אין סיבה להיות רשע. כן. כן, אם אנו יודעים שהבעל לומד, הרי יש גם את הבעיה,

ר' יצחק: שאם הבעל לומד...

ר' יואל אשר: אהה. הרי זו בעיה, כן?

ר' יצחק: כן, אני שומע. יש, אינני יודע אם זה הנימוק. אתה אומר סברא, לא סברא כמו איזו אנושית...

ר' יואל אשר: צריך לעיין עכשיו בגמרא, אינני זוכר איך זה כתוב במשניות, אבל זה העיקר.

ר' יצחק: אין לו זכות לאסור, זה העיקר. יש לו זכות לאסור על עצמו ולא על אחר, כביכול אתה מבין כך, לגרום שאתה בעצמך צריך לייצר בעיה. כן. בסדר, נלמד הלאה. [[#4]] רגע, רגע.

מתי בכלל יש לבעל כוח לערער על גט?

ר' יואל אשר: הרמב"ם עוד לא אמר לנו, מה קורה כשהבעל מביא פסול בגט, לאחר שהיא נישאה שוב? הוא מביא את המעשה של השובר. אבל מה קורה כשהוא מראה פסול גס?

ר' יצחק: הוא מראה ששם נכתב לא נכון. בוא נבין כאן,

ר' יואל אשר: בוא נבין כאן בבירור יותר.

ר' יצחק: מה יהיה הדין אז? אינני יודע, אין הלכות כאלה, אין שם שנכתב לא נכון, אינני יודע שאפשר להגיע לכך שיש בעיה כזו. אין דרך.

ר' יואל אשר: הרי זה מספיק, הרמב"ם הרי מנה בהתחלה. נניח שהוא יאמר שהוא עשה מודעה, לא עשו מסירת מודעה בשעתה, עדיין יש דרכים שבהן הוא יכול לפסול. מתי מאמינים לו ומתי לא? כבר היה לנו משהו.

ר' יצחק: לא? לא כתוב שלבעל יש זכות, למה הבעל? בכל מקרה, כל יהודי יכול לומר אם יש בעיה, יש נושאים אחרים. אבל לרמב"ם עוד לא הייתה הכרעה. אבל מה שאנו מדברים כאן הוא נושא אחר. אני חושב שמדובר בגט מעושה, לא? כאן הפירוש לא, רגע, רגע.

מה שאנו מדברים כאן הוא אפילו, כך הוא פירש, אפילו שהוא עומד עם הגט, זה הרי העיקר, נכון? באופן כללי בוודאי, למה שתהיה לו זכות לערער על הגט? אין הווא אמינא שלאדם יש זכות לערער על גט של אחר. הרי הוא עומד עם הגט, וממילא משמע שהיה זה מעשה מוזר.

ר' יואל אשר: אבל כאן הוא מראה לכאורה שאם זה מעשה מוזר, זה נפל מידיה, והוא מצא אותו.

ר' יצחק: לא מאמינים. אין זה מעשה, אני יודע שהיה גט, מוחזק שהיה גט.

ר' יואל אשר: [[#5]] כן. טוב מאוד.

ר' יצחק: כן. בסדר. זה עד כאן, אפשר להמשיך או לא?

ר' יואל אשר: אפשר להמשיך, אבל אני מנסה להיזכר שלמדנו משהו, שכבר עסקנו במקרה כלשהו שבו לבעל יש או אין זכות לערער על הגט לאחר שנתנו.

ר' יצחק: כן, כן, יש הרבה דברים.

ר' יואל אשר: אבל מה הדין עכשיו?

ר' יצחק: איך, מתי?

ר' יואל אשר: אינני יודע. תמיד היה הדין. אבל בפשטות שלבעל אין...

ר' יצחק: אמור לי שוב, אתה מדבר על בפני נכתב ובפני נחתם, אינני מבין. הרי זו ההלכה, שאם לא אומרים יכול הוא לערער, שמא יבוא הבעל ויערער. ואם אמרו בפני נכתב אינו יכול לערער, על זה אתה מדבר, נכון? הרי זו כל ההלכה של מביא גט ממדינת הים, שלמדנו בפרק ח', אינני יודע אם זה אחד מהפרקים ז' או ח', זה אחד מאותם פרקים, הרי זו כל ההלכה. אבל מה שכאן, הוא שתק.

ר' יואל אשר: בסדר.

ר' יצחק: טוב מאוד. שם כתוב שלבעל יש זכות לערער, זכות מיוחדת.

ר' יואל אשר: טוב מאוד, איפה.

ר' יצחק: כאן לא מדברים על אותו ערעור שהוא עושה. כאן הוא מדבר,

ר' יואל אשר: הרי יש לו טענה חדשה. ⟦#6⟧ כן. נו.

המוציא את אשתו משום שם רע או משום נדרים

הקדמה להלכה

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם,

ר' יצחק: אז אנו לומדים הלאה, בוא נבין, אנו ממשיכים ללמוד מה שקורה לאחר הגט, בעיקרון, אז אנו לומדים עוד הלכה שקורה לאחר גט.

ר' יואל אשר: כבר סיימנו את הנושא הזה של אם מתברר שהיה גט בטל, עניין תצא מזה ומזה, עוד הלכות שנוגעות לאחר הגט.

ר' יצחק: אומר הרמב"ם כן, אפשר לומר עוד אנשים שאסור להם להחזיר, לקחת בחזרה את אשתם, או עוד דרכים שבהן האשה נאסרת לאחר הגט. יש סוג כזה...

ר' יואל אשר: אה, כאן כבר מדובר שאכן היה גט טוב.

ר' יצחק: אכן היה גט טוב. יש עוד הלכה, צריך לעשות זאת בדרך מסוימת, גם בגלל חששות מסוימים של מחזיר גרושתו וכדומה, אבל אני חושב שזו הדרך שבה זה נכנס כאן.

ר' יואל אשר: הרמב"ם בהלכות גירושין אמר לנו שבזה יש שתי מצוות לא תעשה. כאן זה והאיש אשר יעשה בזדון?

ר' יצחק: לא, לא, עוד לא. רק הפרק הבא מתחילים הלאווין.

ר' יואל אשר: מתחיל כראוי עם הלאווין?

ר' יצחק: כן, כן, כן. לא, לא, הפרק הבא. כאן זה רק משום מה שכבר למדנו פעם אחת, משום שלא יאמרו מחזיר גרושתו. כבר מסיימים, כבר יודעים את אותה מצווה. הוא לא אומר כאן עיקר...

ר' יואל אשר: המוציא שם רע ומחזיר גרושתו משום... לא.

ר' יצחק: לא, תיכף, תיכף נלמד. לא, לא.

דין המוציא משום שם רע או פרוצה בנדרים

ר' יואל אשר: המוציא את אשתו משום שם רע, כמו שכבר למדנו, שאם יש שם רע על אישה, **או משום שהיא פרוצה בנדרים,** או אם יש לה הרבה נדרים, כבר למדנו בהלכות כתובות שזו סיבה לגרש.

ר' יצחק: פרוצה בנדרים פירושו שהיא נודרת ואינה מקיימת, שלמדנו שזו אחת מן העוברת על דת שיוצאה בלא כתובה.

ר' יואל אשר: ⟦#7⟧ לא, לא,

ר' יצחק: לא, זה נושא של מקח טעות, נושא אחר לגמרי.

ר' יואל אשר: אומרין לו, אומרים לבעל, **הודיעה שמפני זה אתה מוציאה.**

ר' יצחק: אהה.

ר' יואל אשר: תודיע לה שזו הסיבה שאתה רוצה לגרש אותה, **כדי לייסרה.** בסדר. להוכיח אותה, שהיא תדע... בסדר.

ר' יצחק: ודע אתה, שהיא תדע שאתה...

ר' יואל אשר: עושה זאת מן הסיבה הזו. אהה. **ודע שאין אתה מחזיר אותה לעולם,** דע לך שאחרי הגט שהוא מן הסיבה הזו, אסור לך לשאת אותה שוב.

ענין "כדי לייסרה"

ר' יצחק: כן, מעניין שהידיעה הזו לא נכנסת כאן. הידיעה הזו היא אולי סתם ענין של מוסר שאדם ידע, אבל לכאורה נראה שזה כמו חלק מזה, שאדם לא יוכל לומר: אני משתמש בתירוץ כדי לגרש, אבל אני לא מצהיר על כך.

ר' יואל אשר: צריך להצהיר. בסדר, הרמב"ם כבר יסביר, אני מבין. בסדר, לגבי **לייסרה** חשבתי, שרש"י אומר בתחילת דברים שמשה רבינו, לפני מותו, זה הזמן הטוב ביותר להוכיח, כי קודם לכן הדברים עדיין מסובכים. אז גם זוג, יש לך כאן עליה טענה רצינית, התביישת לומר לה בפניה: דעי לך, יש לך שם רע, דעי לך שאת פרוצה בנדרים. הוא מעולם לא אמר לה זאת, כי לא מקבלים. ואתה כן בעל טוב? אבל עכשיו, כשמתגרשים, זה הזמן הנכון, הוא צריך לייסר אותה. הוכח תוכיח את עמיתך, דבר יפה, נכון? הוא צריך לקיים איתה שיחה, לא כדי להרע לה. **כדי לייסרה,** שיוכיח אותה, שהיא תדע שמגרשים אותה בגלל השם הרע, או פרוצה בנדרים. אולי עכשיו תעשי תשובה.

ר' יצחק: היא הגיעה לשפל. בסדר, אני רק רוצה לומר, ייתכן שהרמב"ם מכניס את **לייסרה,** אבל אני חושב שהעיקר כאן הוא שצריך להודיעה, אבל ה"צריך להודיעה" הוא הקדמה להלכה שאנו לומדים כאן.

הטעם לגזירה: שמא יאמר אילו הייתי יודע

ר' יואל אשר: נכון. אבל העיקר שהוא אומר כאן הוא שאסור לו לשאת אותה שוב. לכאורה, מדוע אסור לאדם לשאת שוב את אשתו לשעבר? אם אחר כך מתירים, לכאורה מותר לו לשאת אותה שוב. אין איסור לשאת אישה ש

ר' יצחק: יש לה שם רע.

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **ומפני מה המוציא את זו לא יחזירה לעולם**, מדוע באמת הבעל שמגרש את אשתו משום שם רע אסור לו לשאת אותה אחר כך? אומר הרמב"ם: **גזירה**, הגזירה היא כך: **שמא תינשא לאחר, ותעשה תשובה**, היא תינשא לאחר ותתחיל להתנהג כראוי, **ותהיה צנועה תחתיו. ויאמר הראשון**, הראשון יאמר: **אילו הייתי יודע שכן הוא, לא הייתי מגרשה.** אילו ידעתי שאפשר לעשות ממנה בן אדם, הייתי הרי עושה ממנה בן אדם, לא הייתי מגרש אותה. **ונמצא**, בראשו הוא

ר' יצחק: יאמר שזה

ר' יואל אשר: הרי **כמגרש על תנאי**. בסדר. **ונמצא כמגרש על תנאי ולא נתקיים**, במקרה כזה הרי היה

ר' יצחק: גט בטל למפרע. אבל אגב, ייתכן שבאמת על פי אמת יכולה להיות לו טענה כזו, זה הרי העניין, על פי אמת יכולה להיות לו טענה כזו.

ר' יואל אשר: ויאמר הראשון פירושו מה, הוא יבוא כאילו לומר לבית דין?

ר' יצחק: כן, תהיה לו טענה כזו.

ר' יואל אשר: הרי יש טענה כזו. הוא לא ירצה להתחתן, הראשון יאמר שהוא מעולם לא... כן, כן, השני לא היה נישואין טובים.

ר' יצחק: כן, כל הדברים שקרו. ונמצא שילדיו מן השני הם ממזרים.

ר' יואל אשר: במקרה כזה הרי היה גט בטל למפרע, יהיה לו את ה... הוא יוכל לעשות את הערווה, כן.

ר' יצחק: כן, נמצא שהבאים הם ממזרים. זו הרי הבעיה.

דיון: כיצד יכול הבעל לעשות תנאי למפרע?

ר' יואל אשר: כלומר, אבל אני רוצה להבין, בדרך כלל אין לבעל

ר' יצחק: זכות לומר

ר' יואל אשר: שהיה תנאי. בעל לא יכול לבוא אחרי גט ולומר שהיה תנאי, נכון?

ר' יצחק: מה פירוש? הרי דיברו בבירור בבית דין.

ר' יואל אשר: היא נישאה שוב. האם הוא יכול עכשיו לבוא ולומר שהיה זה גט על תנאי? לא היה לי את זה, בסוף דיני תנאים היה כתוב משהו על זה.

ר' יצחק: על מה? שמה?

ר' יואל אשר: שתמיד אפשר לחשוש שהיה תנאי?

ר' יצחק: אני לא מבין. מה פירוש לחשוש? שיש דבר כל כך ברור שכאן

ר' יואל אשר: ראינו, למדנו ש

ר' יצחק: באמת אצל שכיב מרע.

ר' יואל אשר: אחר כך, היה גט, לא הזכירו שום תנאים.

ר' יצחק: כן הזכירו. הרי אפילו הודיעו לה **שמפני זה אתה מוציאה.** הרי דיברו, באים לבית דין, מדוע הוא לא נותן כתובה? כי היא גויה.

ר' יואל אשר: לא, זה הרי דבר אחד ארוך, מפני מה אתה מוציאה. אני מבין.

ר' יצחק: שוב, הרי מדברים עכשיו על זה.

ר' יואל אשר: מפני מה אתה מוציאה – זו שיחה בין שניהם.

ר' יצחק: לא, לא, ודאי בבית דין. הרי הוא לא נותן כתובה בגלל זה. על מה אתה מדבר? ודאי. זה דבר ברור שהוא מגרש בגלל זה. אנו צריכים להוסיף לזה, כדי שהוא לא... הייתה לו טענה לגיטימית, זו הייתה ממש טענה לגיטימית. ממילא אומרים לו שלא, הרי יש בעיה, ממילא אומרים לו שידע שלעולם לא יוכל להחזיר אותה. כלומר, הוא לא עושה תנאי. בקיצור, מבהירים שהוא לא עושה את התנאי. זה הכול. כי כשאתה משנה את הדעת, זו דרך אחרת לומר שאתה לא עושה תנאי, זה הכול. **לפיכך**,

ר' יואל אשר: כן. **לפיכך אומרין לו גמור בלבך לגרשה**, אינך יכול לעשות כזה חצי... גט הוא דבר רציני מאוד, אי אפשר להשתמש בו כאיום.

ר' יצחק: לא, לא, **שאין זו**,

ר' יואל אשר: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם. הפשט, כשהוא בא לבית דין, אומר הבית דין בשעת הגט,

ר' יצחק: אומרים לו שלעולם לא יחזיר את האישה.

ר' יואל אשר: אומרים שני דברים, אומרים לה.

ר' יצחק: הכול חלק מאותה משנה. זה מעניין.

ר' יצחק: בקיצור, מבהירים שהוא לא עושה את התנאי, זה הכול. **ודע אתה שאין אתה מחזיר**, זה פירושו דרך אחרת לומר שאתה לא עושה תנאי, זה הכול. **לפיכך**, כן.

ר' יואל אשר: לפיכך אומרין לו גמור בלבך לגרשה, אינך יכול לעשות כזה חצי... גט הוא דבר רציני מאוד, אי אפשר להשתמש בו כאיום.

ר' יצחק: לא לא, **שאין זו**,

ר' יואל אשר: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם. אה, במילים אחרות, הוא בא לבית דין, אומר הבית דין בשעת הגט. בשעת הגט אומר הבית דין,

ר' יצחק: אומרים לו שלעולם לא יחזיר את האישה.

ר' יואל אשר: אומרים שני דברים, אומרים לה,

ר' יצחק: הכול חלק מאותו מעשה.

ר' יואל אשר: לה אומרים כדי לייסרה, ואין צורך לומר לה את **אין אתה מחזיר אותה לעולם, ודע אתה** הוא שהוא ידע, נכון.

ר' יצחק: בדיוק, ממילא ברגע שאומרים לו את זה, הרי ברור שהוא לא התכוון לעשות תנאי שרק על מנת שאם היא תשתפר הוא יחזיר אותה, כי הרי הוא ממילא לא יכול להחזיר. אלא מאי? זה כמו עונש, היא לא הייתה טובה איתו, הוא מגרש אותה לנצח נצחים. ושוב, ממילא אין יותר את הבעיה.

דיון: גדר "ואם עבר והחזיר לא יוציא" ומדוע אין מבטלים את התנאי

ר' יואל אשר: ממילא מאותה סיבה **ואם עבר והחזיר לא יוציא**. אם הוא כן, הוא בחור ממולח, כן, הוא אומר: כל העניין הרי היה כדי שלא אוכל לומר, אני באמת לא אומר.

ר' יצחק: הרי פשוט, למה לא? למה כן יוציא? **עבר והחזיר** אינו כלל שום איסור. איזה איסור עשה בכך שהחזיר? הוא רק עשה תנאי,

ר' יואל אשר: את כל התנאי. אמרו לו את זה, **שאין**

ר' יצחק: אתה מחזיר אותה לעולם. אפשר לומר אחר כך, הסיבה שאמרו היא רק כדי לומר שהגירושין יהיו אמיתיים, שכשהוא מחזיר, לא

ר' יואל אשר: הוא אומר שהגירושין אינם מערער... כשהוא אומר **עבר**, כשאומרים **ואם עבר והחזיר**, אסור לו לעשות זאת כי התרו בו, הזהירו אותו.

ר' יצחק: עשו גזירה כזו. בדיוק, כאילו הוא עושה תנאי כזה. מהו התנאי בדיוק? מדוע זה איסור מדרבנן? אני לא יודע בדיוק מה. אבל זה נכון? נכון מה שאני אומר? זה פשוט. אבל למעשה כשהוא מחזיר, אם **עבר והחזיר** אינו אומר שאינו צריך קידושין חדשים, שהגירושין היו פסולים. סתם, הוא עובר על

ר' יואל אשר: זה כאילו שהזהירו אותו,

ר' יצחק: כן, בדיוק. הוא עובר על

ר' יואל אשר: האיסור שהזהירו אותו, כן. הוא אומר: אני לא יודע,

ר' יצחק: כן. הוא כן יודע, אבל הוא מצפצף על זה. הוא אומר: איזו עבירה אני עושה? בסדר. באמת אינו עושה עבירה.

ר' יואל אשר: איזו עבירה הוא עושה? אפשר לעשות תנאי טוב יותר. **ודע** – צריך לומר לו שאין לך שום זכות לערער, זה לא תנאי. אם תרצה לשאת אותה שוב, או אם זה עוד סתירה של בעל, או אם הבעל השני יגרש אותה.

ר' יצחק: אבל הרי זה כן התנאי,

ר' יואל אשר: נכון? הוא צריך לבטל את התנאים, צריך ללמד לבטל תנאים. מדוע צריך לומר לו **שאין אתה מחזיר אותה לעולם**? זה לא דבר אמיתי. חכמים הם מציאותיים.

ר' יצחק: לכן נראה שהדרך היא, אם הוא כן מחזיר, פירושו שעשה עבירה, כאילו שחכמים אינם מניחים לו. הרי הוא עבר על מה שאמר, אבל... הוא עבר על מה שאמר, הוא עבר רק על כמו "מוצא שפתיך תשמור", או שהוא עבר על הדבר ש**אין אתה מחזיר אותה לעולם**. אבל דבר פשוט: אין דרך לעשות ביטול תנאי, הוא הרי אומר שברור שאני עושה זאת בגלל זה. ממילא אומרים לו שאין עסקה אחרת. אם יש לך פתרון טוב יותר. אי אפשר סתם לומר...

ר' יואל אשר: לא, לכן נראה לי שכל העניין הוא קצת הלכה גדולה יותר מזה. שבעל אינו יכול להשתמש בשם רע או בנדרים כמשחק, הוא צריך לדעת שזה רציני מאוד, אם הוא מגרש אז...

ר' יצחק: אני לא יודע מאיפה אתה מוציא את ההלכה החדשה הזו, כתובה כאן בבירור הבעיה. הבעיה היא שהוא יאמר שהגט בטל, והוא יוציא לעז שהיא נישאה אחר כך, הוא יאמר שהוא מעולם לא התכוון לגרש. ודאי שהיא השתפרה, הוא גירש רק כי היא הייתה רעה. ממילא לוקחים ממנו את האפשרות. מה יאמרו בבירור, איזו מסירות נפש? ייתכן, אבל זו לדעתי הדרך הטובה ביותר להבהיר, כי אם לא, הרי הוא יוכל להמשיך לטעון...

ר' יואל אשר: כמו שלמדנו לגבי מודעה, שמחייבים ב

ר' יצחק: גט לבטל מודעות, ש... כן, אבל זו לא מודעה, זו עובדה. הרי זו עובדה שהוא מוציא משום שם רע, הרי אפילו אומרים, הוא אומר בבירור: "אני מוציא משום שם רע". מתברר שאין שם רע – לא התכוונתי להוציא. לכן הדרך היחידה למנוע את הטענה היא לעשות את התנאי, כאילו שאומרים לו שהוא לא יוכל להוציא שום...

ר' יואל אשר: זה דומה יותר למקח טעות, לא כמו מגרש על תנאי. זה כמו...

ר' יצחק: זה תנאי, כל מקח טעות הוא תנאי משתמע שכל אחד מבין,

ר' יואל אשר: כן. אה, זה תנאי שלא היה צריך להוציא בפה, כביכול.

המגרש משום אילונית או רואה דם בכל עת תשמיש

ר' יצחק: ואותו דבר, ואת זה כבר למדנו אגב בהלכה פעם אחת. אותו דבר... זה דבר שלא נשמע כמוהו.

ר' יואל אשר: מישהו צריך, לצערו, לגרש את אשתו מסיבות, או משום שהתברר שהיא אילונית, אינה יכולה ללדת. או משום שאסור לו לדור איתה כי היא **רואה דם בכל עת תשמיש**,

ר' יצחק: גם... כן,

ר' יואל אשר: כמו שנלמד על זה בהלכות איסורי ביאה, הרמב"ם... כבר למדנו פעם את ההלכה הזו, נכון?

ר' יצחק: בהלכות כתובות

ר' יואל אשר: למדנו את שני הדברים. אה, כן כן כן. **הרי זה לא יחזיר לעולם**, אסור לו גם לשאת אותה שוב. מדוע? **שמא תינשא לאחר ותלד האילונית**, יתברר שיקרה נס, **ותתרפא הנידה, ויאמר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרש**, אילו ידע שאפשר לתקן את זה, לא הייתי מגרש אותה. **ונמצא הגט בטל**, אם היו מאמינים לו, היה יוצא שהגט בטל, **והבנים ממזרים**. כי הוא היה משכנע את עצמו שזה תנאי, אמרנו לו שלא, הוא לא יכול,

ר' יצחק: ממילא הוא לא יאמר דבר כזה, הוא לא יעשה תנאים כאלה.

דיון: האם החשש הוא מצד אנן סהדי או רק אם הבעל טוען זאת במפורש

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד, כי נראה שאילו היינו מסתכלים, שצריך לראות את זה כאילו זה באמת תנאי כזה, שאנן סהדי שבמקרה כזה הוא לא היה מגרש, אולי היו חכמים אומרים שהבעל החדש צריך לתת לה קידושין חדשים אחר כך,

ר' יצחק: אחרי שזה מתברר,

ר' יואל אשר: וגט מחומרא. תצא מזה ומזה, או משהו היה צריך להיות. נראה, רק אם הוא אומר זאת. דבר מעניין, נראה כל הזמן שרק אם הוא אומר זאת, ממילא ברגע שמצאו דרך שהוא לא יאמר זאת, לכן קבעו את הדין **הרי זה לא יחזיר**.

ר' יצחק: לא, ודאי שרק אם הוא אומר זאת. הוא לא עשה תנאי, הוא באמת לא עשה תנאי. זו טענה,

ר' יואל אשר: אבל אני רוצה לומר מקרה שבו יש אנן סהדי, כל אחד יודע שקידושין במקרה כזה, כן? קידושין, בסדר, הלאה. **ואם עבר והחזיר, לא יוציא**. הלאה, אומר הרמב"ם:

ר' יצחק: אותה הלכה כמו קודם. כן. שוב.

שליח, עד, חכם והנטען שאסורים לישא את האשה

ר' יצחק: בסדר, עכשיו לומדים עוד כמה דברים בעניין נישואין, כלומר כתקנה, אפשר לומר שהפרק הזה הוא הלכות נישואין לאחר גט. אולי איזו כותרת כזו היה צריך לעשות. אפשר ללמוד עוד אנשים, עוד אופנים. כאילו, זה לא הלכות זיווג שני, הלכות התירה. אה! רציתי לומר כך, לאחר גט היא נעשית מותרת לכל אדם, הגבלות בענין התירה לכל אדם,

ר' יואל אשר: משהו כזה. בסדר, כי כבר למדנו קודם,

ר' יצחק: הלכות כאלה, שהיות ש...

ר' יואל אשר: אני לא יודע. לא, רציתי לומר שהיות שזה תצא מזה ומזה, אין מאמינים לאנשים מסוימים.

ר' יצחק: זה לא אותו ענין.

ר' יואל אשר: שאלה של, בסדר. האדם שנאמן על אדם אינו יכול להיות זה שנושא אותה אחר כך,

ר' יצחק: כן?

שליח שהביא גט, עד אחד שהעיד שמת בעלה, והחכם שאסר את האשה בנדר

ר' יואל אשר: בסדר, אומר הרמב"ם כך: **שליח שהביא גט מחוצה לארץ**, ששם ההלכה, כפי שכבר למדנו, שבחוץ לארץ צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כי הבית דין אינו יכול כל כך בקלות לקיים

ר' יצחק: לאשר גט.

ר' יואל אשר: אהה. הרי הוא האדם שהתיר אותה בדבריו, הוא הנאמן העיקרי, על סמך דבריו היא נעשית מותרת לשוק. ההלכה היא: **הרי זה לא ישאנה**, אסור לו להינשא לה עכשיו. מדוע? משום **שאנו חוששין שמא עיניו נתן בה ולפיכך העיד לה**. מכיוון שהחכמים נתנו לשליח כזה כוח כה גדול, שעל סמך דבריו הוא נחשב כשני עדים, ועל סמך דבריו היא נעשית מותרת, הרי יש דרך לאדם שחשק באשה, אהה. אם הוא מכיר אשה מסוימת שבעלה נסע, הוא יבוא ויאמר: יש לי רעיון טוב מאוד, ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם". ומשום כך העיד, ומשום כך אסרו חכמים. ברגע שהוא נאסר, החשש מוסר. נכון. לכאורה זה גם מה שנותן נאמנות מלכתחילה,

ר' יצחק: זה עובד באופן מעגלי. אותו דבר עד אחד לגבי בעל.

ר' יואל אשר: **וכן עד אחד שהעיד לאשה שמת בעלה**, למדנו שיש הלכה ייחודית שאף על פי שתמיד אין דבר שבערוה פחות משנים, יש מקרים ספורים שבהם לאדם אחד יש נאמנות, כמו השליח היחיד שאומר בפני נכתב. יש מקרה נוסף, שאם מישהו אומר "מת בעלך", יש היתר עגונה, קולא מיוחדת, שאפשר להינשא על פי עד אחד לעגונות. **עד אחד שהעיד לאשה שמת בעלה ונישאת על פיו**, היא הלכה ונישאה על סמך העדות הזו, **הרי זה לא ישאנה**, אסור לאותו עד להינשא לה מאותה סיבה, שכיוון שמאמינים לו, שמא אמר שקר.

ר' יצחק: הוא עצמו, אז צריך לוודא שהוא לא הולך, איך מוודאים? על ידי שאוסרים אותו, ומשיודעים שהוא מתכוון ברצינות,

ר' יואל אשר: זה נותן לו נאמנות. **וכן החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה**. מקרה נוסף.

ר' יצחק: חכם פסק שהיא נדרה, שתשמיש או מה שלא יהיה,

ר' יואל אשר: ואכן זה אסור, והוא אסר אותה על בעלה, והוא חייב לגרשה. נכון. הוא זה שפסק שצריכים להתגרש. **הרי זה לא ישאנה**, אסור לו להינשא לאשה שהוא סידר לה גט.

ר' יצחק: זה לא סידר. הוא כפה עליה, נכון?

ר' יואל אשר: הוא כפה עליה את הגט, אבל מדוע? גם כן. **וכן**, מאותה סיבה.

הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה

ר' יצחק: לא, זה אותו דבר, **הנטען**. **הנטען על השפחה ונשתחררה**, כלומר, נטען פירושו שמדברים עליו לשון הרע שהוא מסתובב איתה, או **על הנכרית ונתגיירה**. כלומר, כשהיא עדיין הייתה שפחה, שזה אסור,

ר' יואל אשר: כשמישהו היה לו קשר עם שפחה, שכאשר יש קשר עם שפחה, שפחה אינה תופסת קידושין, אבל אומרים שיש לו איתה קשר. ועכשיו היא נשתחררה, ועכשיו הוא רוצה להינשא לה כדת וכדין. אהה. או **על הנכרית**, שאחר כך נתגיירה, **הרי זה לא ישאנה**. מה זה? קנס רגיל? גם כן. משום שהיה לו עסק איתה באיסור? האם זה איסור כזה, האם זה קנס כזה עליו?

ר' יצחק: הוא אומר שאנשים יאמרו שהיא התגיירה, שזה לא היה שחרור אמיתי. להינשא לו. כן, זה לא היה אמיתי, אוקיי,

ר' יואל אשר: בגיור אני עוד יכול לשמוע, אבל שפחה? שפחה צריכה להיות לשם שחרור? כן, ודאי.

ר' יצחק: מה, שחררו אותה? מה פתאום? לא התכוונו לשחרר. התכוונו רק שההוא י'...

ר' יואל אשר: אולי זו הייתה השפחה שלו עצמו.

ר' יצחק: אני יכול להאמין ל...

ר' יואל אשר: הייתה השפחה שלו, לך תדע. לא, לא. השפחה שלו והוא שחרר אותה, מה הבעיה? עכשיו היא מותרת.

ר' יצחק: זו לא דרך, אני לא יודע.

ר' יואל אשר: זו לא דרך לעשות כך. בגיור, אתה אומר לי כאן איזה חידוש, שמכיוון שגיור לשם איש אינו גיור טוב, אני לא יודע, כאן זה אומר הרמב"ם?

ר' יצחק: המפרשים כבר שואלים את הקושיא. אין בעיה.

ר' יואל אשר: לא, אבל מה שאמרת בגיור היה שזה...

ר' יצחק: אמרתי מה שכתוב. כל מה שאני אומר – כתוב.

ר' יואל אשר: מי? אבל הרמב"ם בהלכות גיור, אינני זוכר שהרמב"ם אומר ש... מה?

ר' יצחק: ודאי שהוא אומר כך. הוא אומר שדווקא זה עובד, הגירות חלה, אבל זו לא דרך. זו לא דרך כזו. שמישהו יסתובב עם גויה ואחר כך, אה, היא התגיירה. אתה קולט שזה חשוד?

ר' יואל אשר: זה בעצם סתם קנס. **הרי זה לא ישאנה,** קנס, לא מניחים לו.

ר' יצחק: כל הדברים כאן הם קנסות, כלי ספק... לא,

ר' יואל אשר: לא, זה שונה מאוד. הדברים האחרים הם משום שכל הנאמנות מדוע מותר לה להינשא תלויה בו. כאן הרי מדברים על **ונשתחררה,** ומי אומר שהיא שוחררה?

ר' יצחק: אמת, אמת, זה לא אותו דבר.

ר' יואל אשר: או שהיא אומרת, או מה שלא יהיה,

ר' יצחק: יש לה גט שחרור. בקיצור, זה קנס **שלא ישאנה.** כמו שיש לנו כלל גדול: כל הדברים שאתה לא יודע ואני לא יודע, אף אחד לא יודע. והמפרשים אכן מתחבטים בקושיא הזו. רש"י אומר אולי סברא אחרת, שזה כמו שאתה אומר,

טעם האיסור בשפחה וגוי/עבד (קנס או לעז)

ר' יצחק: אתה קולט שהמעשה חשוד?

ר' יואל אשר: זה בעצם סתם קנס, **הרי זה לא ישאנה.** קנס, לא מניחים לו.

ר' יצחק: כל הדברים כאן הם קנסות, כלפי עגלה...

ר' יואל אשר: האחרים שונים מאוד, כי בדברים האחרים כל הנאמנות מדוע מותר לה להינשא תלויה בך. כאן הרי מדברים על **נשתחררה,** מי אומר שהיא שוחררה?

ר' יצחק: אמת, אמת, זה לא אותו דבר.

ר' יואל אשר: או שהיא אומרת שהאדון שלח גט שחרור.

ר' יצחק: בקיצור...

ר' יואל אשר: זה קנס.

ר' יצחק: לא ישאנה. כמו שיש לנו כלל גדול: כל הדברים שאתה לא יודע ואני לא יודע, אף אחד לא יודע, והמפרשים אכן מתחבטים בקושיא הזו.

רש"י אומר סברא קצת אחרת. רש"י אומר שזה לא יפה, יאמרו, אולי יאשרו את הקול, יאמרו: אה, זה אכן היה אמת. הוא אומר: לא, מה פתאום? רק עכשיו נשאתי אותה, היא רק עכשיו נתגיירה.

בקיצור, קנס על מה? אני קולט שלא ברור על מה הקנס.

ר' יואל אשר: על העבירה שעשה, שחי עם שפחה שאסורה, כן?

ר' יצחק: הציבור הרי חישב ש... כן, אני שומע, על זה? מה? זה לא ברור, זה לא ברור.

ר' יואל אשר: כן, עכשיו אתה עוד תהיה נבל ברשות התורה, עוד קיבלת יפה... עד עכשיו היה לך סוד אפל, והיית עצוב על כך, והיית באמצע לעשות תשובה. עכשיו הכל יילך לך טוב.

ר' יצחק: אוקיי, אוקיי. סוף דבר, זה לא ברור, ויש מפרשים שמתחבטים כיצד להסביר, אבל כך, אצל הרמב"ם זה אכן לא ברור. מדוע הרמב"ם כבר חיבר, ההלכות מחוברות קודם? כן, הכל משנה ביבמות פרק ב'. צריך לסדר שאפשר יהיה לפתוח את המשניות טוב יותר.

ר' יואל אשר: אוקיי. [[#2]] הייתי אומר שכאשר הוא זה שמעיד שהיא נשתחררה או...

ר' יצחק: אבל לא זה כתוב, לא זה כתוב. אוקיי.

גוי ועבד הבא על בת ישראל, ודין "אם עברו ונשאו"

ר' יואל אשר: אתה עושה יותר... **וכן גוי ועבד הבא על בת ישראל** – אותו דבר. **גוי ועבד הבא על בת ישראל, אף על פי שחזר הגוי ונתגייר והעבד ונשתחרר הרי זה לא ישאנה,** מאותה סיבה, או כפי שאני אומר, משום קנס.

וכולם אם עברו ונשאו, אם לא שמעו והם כן נישאו, **אין מוציאין מידם.** זה דין דרבנן, והרבנן לא הלכו כל כך חזק וכל כך רחוק עד כדי להוציא מידם, אפילו כשאין ילד. קודם כן למדנו, דרבנן מסוימים הם רק...

ר' יצחק: אם יש ילד. זה לא כל הדרבנן. זה יותר כמו...

ר' יואל אשר: כמו שאתה אומר.

ר' יצחק: זו גדר כדי ש... קודם כל אצל ה...

ר' יואל אשר: בואו נבין, בהלכות הנאמנות, **אין מוציאין מידם** זו שוב קושיא מהשליח...

ר' יצחק: [[#3]] לא, כי ההלכה הרי הייתה כך. הוא יכול להתחכם, אבל זה הרי עוזר שתהיה נאמנות. עכשיו זה כבר היה. אוקיי, מבין. כן, זה דומה למי שהוא, כפי שהולכים מעשים כאלה, הוא היה מטפל, הוא אמר לאשה להתגרש, ואחר כך נשא אותה. שלא יעשה, מבין, זה כזה...

ר' יואל אשר: הגדר עוזרת שאנשים לא ייתנו עצות כאלה. כן.

הם מעוררים דבר מעניין, שהוא אומר כאן **אם עברו ונשאו** – אם רק נתן קידושין, יכפו אותו לתת גט. אבל אם הוא כבר חי איתה, הרמב"ם אומר **ונשאו**.

ר' יצחק: הוא אומר, הראשונים כבר דיברו על זה. כן, אני לא יודע אם אפשר לדייק כך, אבל אוקיי. זה הרי פשוט שלא מניחים לכתחילה, מתי זה לא מניחים לכתחילה? כן, זה לא ברור.

חריגים שבהם מותר לכתחילה

ר' יואל אשר: אוקיי, אומר הרמב"ם הלאה: **וכולם שהיו להם נשים**, מה קורה כשלשליח, או לעד, או לחכם, יש אשה, אז כשהוא מתיר לאשה את הנדר על בעלה, הרי יש לו אשה, הוא לא מתכוון להינשא לה. אהה. אולי הוא רוצה עוד אשה? אוקיי, אינני יודע. **ומתו נשיהם, או נתגרשו,**

ר' יצחק: והיו הנשים הן שהרגילו את בעליהן לגרשן. אהה, נכון. שוב. לא הוא גירש אותה; אדם יש לו אשה והוא מתגרש, אין זו ראיה. הוא מתגרש גם לכבוד זה. הוא מתגרש באופן שהאשה הייתה אשמה.

שיחה: הלשון "הרגילו" וכוחה של אשה להביא לגט

ר' יואל אשר: מעניין שהאשה הרי לא יכולה לכפות גט, היא כל הזמן מדברת...

ר' יצחק: מזה ועד שזה נהיה עובדה.

ר' יואל אשר: היא יכולה לעשות גילוי, היא יכולה לעשות...

ר' יצחק: אני לא יודע, זה לשון מעניין. לא הייתה לנו עד עכשיו משנה כזו בגיטין: **הרגילו**. הוא אומר **הרגילו** – שהם רבו.

ר' יואל אשר: מעניין. אני חושב כך, שלגברים יש כוח לכפות דברים. **שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך**, כי גברים יכולים מוסר אביך, זה העניין. אוקיי. נשים – תורה פירושה משהו שחוזרים עליו, משהו שמרגילים. אשה מרגילה את הילדים, מרגילה את הילדים לעשות דברים. היא יכולה גם להרגיל את הבעל. איך? היא מדברת על כך אלף פעמים, ובסוף הבעל נתן גט.

אוקיי. **הרי אלו מותרות להינשא להם לכתחילה**, כי זה שהייתה להם אז אשה אחרת, נכון, מסיר את החשד. זהו. אני עדיין יכול לחשוב שאולי רצו עוד אשה, אבל זה כבר הלאה...

ר' יצחק: לא, הוא כן התגרש, הוא התגרש. אבל הוא לא נכפה, הגט לא היה באשמתו. הוא לא התכוון... לא הוא יזם את הגט.

כשהאשה נישאה קודם לאחר

ר' יואל אשר: אוקיי. **וכן אם הלכו נשים אלו**, ומקרה אחר, הנשים שהוא התיר, או שהשליח התיר, נישאו לאחר – **ונשאו לאחרים** – ועכשיו הן שוב פנויות משום ש**ונתאלמנו או נתגרשו**. אז שוב **הרי אלו מותרות להינשא להן לכתחילה**, כי זה שהלכה ונישאה הראה, חתך, כאילו שזו לא הייתה הסיבה של השליח.

כלומר, כל האנשים האלה לא משחקים, איך אומרים בשחמט, משחקים שחמט ארבע-ממדי, איך קוראים לזה?

ר' יצחק: לא, להפך.

ר' יואל אשר: לא משחקים, הדברים פשוטים.

הלכה ט"ז: נישואין לקרובי העד/החכם ("אין אדם חוטא כדי שייהנה אחר")

ר' יצחק: הלאה. **וכל אחת מהן.**

ר' יואל אשר: וכל אחת מהן מותרת – זה שאסור להינשא לעד עצמו...

ר' יצחק: זה רק העד.

ר' יואל אשר: ומה עם בנו? אה, נכון? אדם היה יכול לחשוב שלא יסמכו על שליח, כי אולי הוא רוצה שהאשה תהיה פנויה לבנו. יש לו בן, בחור מבוגר. זה לא הולך כל כך רחוק.

אומר הרמב"ם: כן, זה דבר מעניין. **וכל אחת מהן מותרת להינשא לבן העד שהעיד לה.** מותר כן להינשא לבנו. **או לבן חכם שאסרה על בעלה, או לבן הנטען עליה**, או לבן של זה שאומרים עליו שהוא עם השפחה, **או לשאר קרוביהן, שאין אדם חוטא כדי שייהנה אחר.** יש כלל שכאשר אדם חוטא, הוא חוטא לעצמו. דברים טובים עושים בשביל אחרים; לחטוא – חוטאים בשביל עצמך.

שיחה: הפסיכולוגיה של החטא ומדוע אב לא יחטא בשביל בנו

ר' יצחק: טוב מאוד. אי, בנו שלו? בכל זאת. אדם חוטא לתועלתו שלו. לומר שקר, מעשה שלם, להתיר אשת איש מבעלה...

ר' יואל אשר: זה פשוט יותר מזה. אדם חוטא בגופו, בבטנו, לא בראשו. למצוא דרך איך לעזור לבן – לא זו ה...

ר' יצחק: הדרך שבה חוטאים. אוקיי, הייתי יכול לדמיין שאנשים עושים זאת. בכל אופן, אוקיי.

ר' יואל אשר: ומותרת האשה...

ר' יצחק: אולי בזמנים של היום האדם נעשה גרוע יותר בתחום הזה סתם, חוטאים כבר גם בשביל אחרים.

ר' יואל אשר: נו, זה היה, אם אדם באמת חוטא **כדי שייהנה אחר**, זו הייתה עבירה לשמה, זו מדרגה אחרת לגמרי, זו שיחה בפני עצמה.

ר' יצחק: עשה לי טובה. אתם מבינים? אנשים אינם במדרגה ההיא. אנשים שחוטאים, כמו שאתה אומר – את זה אמרת טוב – חוטא חוטא, כל מציאות החטא היא שההנאה שלי טובה יותר מהעיקר. הוא יעזור לאחר?

ר' יואל אשר: בנוסף, הרי הוא גם לא רוצה להכניס את בנו עם... הרי הוא היחיד שיודע שהאשה, כן? במקום שבו הייתי כן מאמין לחשד, הוא יודע שהאשה היא אשת איש, הוא ירמה את בנו?

ר' יצחק: לא, לא תהיינה לו אמונות. לעצמו, מסכן, יש לו תאוות. לא תהיינה לו אמונות. אין לו אמונות. אוקיי.

ר' יואל אשר: לא, אני אומר, הצד השני הוא מה? שהוא יכניס את בנו עם אשת איש כי הוא רוצה לעזור לבנו?

ר' יצחק: עזר לבן. [[#4]] **ומותרת...**

שני עדים (גירושין, מיאון) או שלושה דיינים (חליצה)

ר' יואל אשר: ומותרת האשה להינשא לאחד מעדי גירושיה. אם אדם יכול לחשוב, על סמך ההלכה שאתה אומר, שמי שעוזר שהחלות תתרחש – למשל זה שהעיד ואמר בפני נכתב – שנאמר כך על שני העדים שחותמים על גט, או עדים שבפניהם אשה עשתה מיאון – **או לאחד מעדי מיאונה** – כי העדים הרי מקיימים שהיא תיקרא אשה גרושה, **או לאחד מן הדיינים שחלצה בפניהם**, שיש שלושה דיינים שבפניהם עשו חליצה.

אומר הרמב"ם: לא, **שאין חוששין אלא לעדות אחד.** אדם אחד יכול לחשוב, לאדם האחד יש שליטה מלאה על העניין הזה לתאוותו, לחשבונותיו. אבל כשיש שני עדים, הדבר נופל.

אומר הרמב"ם: **ולעולם יתרחק אדם מעדות מיאון...**

ר' יצחק: הוא מביא כאן לשון ירושלמי: **אין שנים מצויין לחטוא בשביל אחד.** בדיוק כמו שאדם אינו חוטא בשביל אחר, ששני אנשים יחטאו בשביל אחד – כלומר העד השני הוא תמיד, בדיוק, זו הסברא.

אוקיי, הלאה, הרמב"ם אומר הלכה מעניינת.

"ולעולם יתרחק אדם מעדות מיאון וידבק בעדות חליצה"

ר' יואל אשר: כשאדם מחפש מצוות, יש את אנשי המצוות, איזו מצוה הוא מחפש? אם זו עדות מיאון, מקרה שבו נערה רוצה לומר מיאון בפני שני אנשים, התרחק מזה, כי זה מאוד אפשרי – אני חושב שכך הוא מביא מהגמרא – שאנו חושבים שנערה היא הרי נערה מסכנה, נערה צעירה, והיא לא אוהבת את בעלה עכשיו, אבל היא תתבגר ותתחרט על המיאון. מי ביקש ממך ללכת לבית דין לומר את העדות? אז אל תחפש את המצוות האלה.

אבל להיות עדים על חליצה – **וידבק בעדות חליצה** – זה דבר טוב. זה מתיר יבמה לשוק. כבר למדנו כמה פעמים שיבמה רוצה להיות מותרת לשוק. אבל נערה רוצה להיפטר מ...

ר' יצחק: לא, בחליצה אין מוצא שאפשר לחזור בו. אה, זה מה שחשבתי שאתה אומר.

ר' יואל אשר: חליצה היא תמיד טובה לאשה. מיאון – היא עדיין ילדה קטנה, אין לנו חזקה שהיא באמת רוצה את המיאון הזה.

שיחה: הקושי בהלכה של "יתרחק אדם מעדות מיאון"

ר' יצחק: לא, לא ברור. אינני יודע, טוב, נראה את דיני מיאון לקמן. אבל בכלל, מה פירוש, מה כוונת ההלכה?

ר' יואל אשר: מה פירוש **יתרחק אדם**, זה לא ברור.

ר' יצחק: כי אם יש...

ר' יואל אשר: שני אנשים ששמעו נערה צועקת "אינני רוצה את בעלי", סתם, ייתכן שזה לא בגדר **אם לא יגיד**, זו דרגה אחרת.

ר' יצחק: אבל היא הולכת לטיפול.

ר' יואל אשר: אבל הוא הרי מדבר, מה? לא, אם יש שני אנשים ששמעו אותה אומרת שהיא ממאנת, שאינה רוצה את בעלה, הרי הם שמעו את זה. **יתרחק אדם** פירושו משהו כמו: אל תחפש, אל תחפש את זה. אינני יודע.

ר' יצחק: כן, אבל מה פירוש הדבר? שאם יש מיאון, אף אחד לא היה... אילו כל ישראל היו ישרים מאוד ויראי שמים ומקיימים את ההלכה, לא היה אפשר לעשות שום מיאון, כי אין עדים!

ר' יואל אשר: מי שאומר – צריך לקבל זאת, או שהיא הולכת לבית דין – בית הדין צריך לקבל זאת. אבל לא האדם שמסתובב...

ר' יצחק: אצל ילדות קטנות ונותן עצות. אתה מבין, הלכה כזו מעורפלת, כן, הלכה מעורפלת מאוד, לא? ולא ברור לי איך מחברים את זה בכלל. אתה מבין מה אני שואל, כן? זו מן ההלכות שהן כמו, אינני יודע.

ר' יואל אשר: לעולם, הוא אומר, **לעולם** פירושו משהו. זה...

ר' יצחק: זה בערך קצת כמו, אתה יודע כמו שאומרים, יש מצוות שלא כל אחד צריך לעשות את כל המצוות, אתה מבין? את מצוות עדות מיאון שיעשה מישהו אחר. אבל מי יהיה ה"אחר"? נכון. וחליצה, ומה עניין חליצה לכאן? חליצה בכלל אינה שייכת לכל הנושא הזה.

ר' יואל אשר: בסדר. חליצה עושים בבית דין. בסדר.

ר' יצחק: כל העניין לא ברור. טוב. גם מיאון, בסדר.

הלכה י"ז: המגרש את אשתו וחזר ובעלה

ר' יצחק: [[#5]] עכשיו נלמד עוד הלכה חשובה על מה שקורה לאחר שגירשו.

ר' יואל אשר: לאחר גט. נכון. עוד הלכה שנכללת בקטגוריה של לאחר הגט. אומר הרמב"ם: מה שאחרי, לאחר הגיטין. אומר הרמב"ם:

ר' יצחק: המגרש את אשתו, יהודי שגירש את אשתו, אחר כך: **וחזר ובעלה בפני עדים קודם שתינשא לאחר.**

בעלה אין פירושו כמובן שעשה בעילה ממש בפני עדים, אלא כמו תמיד, כפי שנלמד בקידושי ביאה, פירושו שהעדים ראו שהוא מתייחד לשם ביאה.

בין שגירשה מן הנישואין בין מן האירוסין, אין הבדל אם הגירושין היו כשהיתה כבר נשואה לו או שהיתה רק ארוסה לו, כך הוא הכלל: **הואיל ואשתו**, ברגע שהיתה כבר אשתו, אפילו היתה רק...

המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"המגרש את אשתו"**,

ר' יצחק: יהודי שגירש את אשתו, אחר כך **"וחזר ובעלה בפני עדים קודם שתינשא לאחר".** "בעלה" אין פירושו כמובן שעשה בעילה ממש בפני עדים, אלא כמו תמיד, כפי שלומדים בקידושי ביאה, פירושו שעדים ראו שהוא מתייחד לשם ביאה.

"בין שגירשה מן הנישואין בין מן האירוסין", אין הבדל אם הגירושין היו כשהיתה כבר נשואה לו או שהיתה רק ארוסה לו, כך הוא הכלל: **"הואיל ואשתו היתה"**, ברגע שהיא כבר אשתו – אפילו היא רק ארוסה, ואינה נשואה שיש בה קרבה יתרה, וממילא היה אפשר יותר לחשוב שאולי לא בעל לשם נישואין – עם כל זה, **"הרי זו בחזקת שהחזירה"**, כלומר שהחזיר את גרושתו, ועכשיו החזיר אותה, **"ולשם קידושין בעל לא לשם זנות".**

כלומר, הרי יש שתי אפשרויות: אדם פוגש את גרושתו ברחוב, יכול לעשות בעילה לשם זנות, סתם כי היא מוצאת חן בעיניו, או שאתה יכול לעשות לשם קידושין. אם יודעים שהיו עדים, יש חזקה שכוונתו לשם קידושין.

"ואפילו", אומר הרמב"ם, **"אפילו ראו אותו שנתן לה מעות"**, אפילו הוא משלם לה כביכול כזנות, כן? מעות כמו שנוהגים בזנות, הולכים, ואחר כך משלמים, עם כל זה אין אומרים כך. מדוע? **"שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו באשתו"** – זהו חידושו של הרמב"ם ותיכף נראה בעניין זה – **"בעילת זנות, והרי בידו לעשותה בעילת מצוה".** הרי הוא יכול בקלות רבה; למה יעשה אדם סתם רשעות כשהוא יכול לקחת מצוה?

ר' יואל אשר: הרי הוא יכול לעשות קידושין חדשים ולקחת אותה.

ר' יצחק: למה שתעשה באיסור? **"לפיכך הרי זו בחזקת מקודשת קידושי ודאי"**, אין זה ספק, זו חזקה; כל חזקה עושה ודאי. **"וצריכה ממנו גט שני"**, היא צריכה עוד גט. שלום יוסל. זוהי ההלכה שכתובה בגמרא,

ר' יואל אשר: פרק הזורק.

ר' יצחק: צריך שיהיו עדים פשוט משום שאם לא – אין קידושין, קידושין צריכים עדים, נכון? העדים אינם כדי לומר שהיה, העדים הם פשוט משום שקידושין צריכים עדים.

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד, כשאומרים "לשם קידושין בעל לא לשם זנות", הכל מבוסס על כך שיודעים שהם מתייחדים?

ר' יצחק: כן, בוודאי. מעניין. הרי רואים אותם,

ר' יואל אשר: בוודאי. אולי יש איזה מקרה שיודעים שבעלו?

ר' יצחק: הכוונה אפילו, כמו כל עדי ביאה, איך שעדי ביאה פועלים. בסדר. נתייחד,

---

הלכה י"ח: נתייחד עמה בפני עדים – ההבדל בין נישואין לאירוסין

ר' יואל אשר: עכשיו. זהו אם "בעלה", אבל אם **"נתייחד עמה בפני עדים"**, הוא רק התייחד – לא באופן שהעדים יודעים שהיתה בעילה, אלא הוא עשה איתה פיקניק, רק נתייחד עמה – כך הדין: **"אם היתה מגורשת מן הנישואין"** – אז זה תלוי, אז נעשה הבדל בין מן האירוסין למן הנישואין.

מן הנישואין, כבר למדנו, הוא "לבו גס בה", ר' יצחק פירש שפירושו שהם קרובים מאוד זה לזה. **"חוששין לה שמא נבעלה"**, שמאחר שהם קרובים מספיק, הייחוד מדליק נורה אדומה ואומרים שמא נבעלה. אומר הרמב"ם, אבל **"והוא שיהיו שני העדים כאחד והן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה".**

ר' יצחק: טוב מאוד, כפי שהרמב"ם כבר אמר. כלומר אם זה מן הנישואין – חוששים. אין זה ודאי כמו קודם, אבל זה חשש. וזה כל זמן שאותם עדים – מה פירוש "כאחד"? היו שני עדים,

ר' יואל אשר: שני העדים רואים שהם התייחדו,

ר' יצחק: זה מספיק, כי הן הן עדי

ר' יואל אשר: ייחוד הן הן עדי ביאה. האם הוא עושה ביאה בלי עדים? הרי הוא עושה גם ביאה, הרי ראה שני עדים שם, זה מה שהוא מתכוון לומר,

ר' יצחק: כן? לא, כי "הן הן" – הוא מסביר איך זה יכול להיות: הרי אמרנו עכשיו עדים, הרי אמרנו שקידושין צריכים עדים, וכאן אתה אומר חילוק שראו רק נתייחד, היכן רואים את הביאה? אומר הרמב"ם שיש כלל: הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה. כל מקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים, אלא בדרך כלל איך יודעים? כי הוא אומר להם. כאן יש להם ספק כי הוא לא אמר,

ר' יואל אשר: אולי עשה רק ייחוד בלי ביאה, אבל בעצם ייחוד וביאה הם אותה עדות, אין צורך בשתי עדויות.

שיחה: כוונת העדים וההבדל בין ספק ייחוד לוודאי ביאה

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד, כי כדי לעשות קידושין צריך הרי תמיד עדים. אז האיש רואה שני אנשים מסתכלים. הם מסתכלים כי הם אנשים גסים ושיפוטיים, הם סבורים שהוא הולך לעשות כאן... הם מסתכלים איך הוא עושה דבר פסול, כן? הם רואים איך הוא מתייחד, כן? הוא צדיק כזה, הוא בטוח שהם כאן עדי קידושין.

ר' יצחק: לא, זו החזקה, ויש ספק שאולי זו כוונתו.

ר' יואל אשר: לפיכך... לא, שוב. אולי כוונתו לביאה, אבל הרי צריך שיהיו עדים. תמיד כשעושים קידושין כלשהם בלי עדים

ר' יצחק: אין אלו קידושין.

ר' יואל אשר: נו, יש כאן עדים. יש עדים. מה רואים שני העדים? שני העדים אינם קולטים ש

ר' יצחק: הם צופים בקידושין...

ר' יואל אשר: לא, הרי כבר שואלים את השאלה. לא, הם חושבים שהם רואים מישהו שעושה עוולה,

ר' יצחק: כן? לא, זהו הספק.

ר' יואל אשר: כמו השאלה קודם אצל...

ר' יצחק: לא, לא. הם רואים ייחוד. עכשיו, ייחוד אינו ודאי ביאה, ממילא יש להם רק ספק. אילו היו רואים ביאה, היו רואים קידושי ביאה, שיש חזקה שאדם אינו עושה זאת. הספק כאן אינו אם הביאה היא לשם קידושין או לא. ודאי שאם כוונתו לביאה – כוונתו לקידושין. הספק הוא רק אם הוא עושה ביאה בכלל, כי אולי עשה סתם ייחוד. ממילא זה ספק.

הרמב"ם מוסיף שם את כל ההסבר, כי הרי אמר עכשיו את ההבדל בין ייחוד לביאה. מה פירוש ייחוד: ביאה פירושה שהוא אומר להם שהוא הולך עכשיו לבעול – אינני יודע איך יודעים בבירור שזה ייחוד של ביאה – אבל בעצם הן הן עדי ייחוד, הן הן עדי ביאה, ממילא אין הבדל לעניין העדות. ההבדל הוא רק שכאשר ראו רק את הייחוד, ייתכן גם שלא נבעלה,

ר' יואל אשר: ממילא אין חזקה שהיו קידושין.

ר' יצחק: "לפיכך צריכה גט מספק." אהא. **"והרי היא ספק מקודשת"**, זה ספק.

ר' יואל אשר: מדוע איננו אומרים כאן ודאי כמו החזקה?

ר' יצחק: כבר אמרתי,

ר' יואל אשר: כי זו רק

ר' יצחק: חזקה אם היתה בעילה. אם היה רק ייחוד, יש רק סברא שהיתה בעילה. אין זה ודאי שהיתה

ר' יואל אשר: בעילה.

ר' יצחק: אהה. במשנה כתוב: **"המגרש את אשתו ולנה עמה בפונדק"**, הם ישנו יחד.

ר' יואל אשר: העדים יודעים בוודאות רק שהיה ייחוד.

ר' יצחק: לא, הם אינם יודעים בוודאות שהיתה בעילה. במידה שזה כבר עושה ספק בעילה, יש להם עדים על הבעילה, אבל זה עדיין לא נקרא עדים על ודאי בעילה,

ר' יואל אשר: צריך גט מספק, והרי היא ספק מקודשת. הייחוד עושה ספק קידושין.

"ואם היתה מתגרשת מן האירוסין", אז **"אין חוששין לה, שהרי אין לבו גס בה"**, הרי הוא אינו קרוב כל כך אליה, אנו חושבים שהוא אינו עושה איתה בעילות,

ר' יצחק: זה רק ייחוד.

הלכה י"ט: שיטת מקצת הגאונים בפנויה ובשפחה

ר' יצחק: והנה עכשיו, על הלכה זו באו כמה גאונים עם חידוש גדול ונורא.

ר' יואל אשר: כן? **"הורו מקצת הגאונים"**, על סמך ההלכה שלמדנו עכשיו שיש חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, למדו ממנה גאונים מסוימים הלכה מעניינת כך, הם הרחיבו אותה הלאה. הם אמרו: **"שכל אשה שתיבעל בפני עדים"**, כל אשה פנויה ששני עדים ראו שהיא נבעלת לאיש – בדרך כלל היו חושבים, בסדר, מה קרה כאן? הוא עשה עוולה ובעל

ר' יצחק: פנויה בלי קידושין.

ר' יואל אשר: היו רואים בזה סתם עניין של זנות. אומרים הם: **"צריכה גט"**, כי הם הרחיבו את החזקה. הם אמרו שיש חזקה ש**"אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"**, כי בני אדם אינם עושים בעילת זנות, ותמיד כשיש לאדם הזדמנות לבעול אשה, יבעל לשם קידושין. כך אמרו מקצת הגאונים, כי לא דקדקו בלשונו של הרמב"ם: "אין אדם עושה בעילתו באשתו".

ר' יצחק: הרמב"ם עשה את הדיוק כי כבר ידע זאת. הם לא ידעו שהוא כאן

ר' יואל אשר: היה. בגמרא כתוב: **"אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"**, שיש חזקה כזו. למדו גאונים מסוימים שזו חזקה שבני אדם בכלל לא יבואו על אשה באופן של זנות,

ר' יצחק: אלא תמיד יעשו בעילה

ר' יואל אשר: לשם קידושין.

ר' יצחק: אבל הרמב"ם אינו סבור כך. הרמב"ם אומר: **"והגדילו והוסיפו"**, הם

ר' יואל אשר: אמרו עוד יותר: **"והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם"**, החידוש שחשבו – הוסיפו עליו

ר' יצחק: עוד חידושים. "עלה על דעתם" הוא דרכו של הרמב"ם לומר שזו היתה מחשבה והיא היתה מוטעית, נכון? כן.

ר' יואל אשר: "עד שהורו", הם פסקו, **"שמי שיש לו בן משפחתו"**, שאפילו אדם

ר' יצחק: שיש לו ילד משפחתו,

ר' יואל אשר: ששם הרי יש סיבה לחשוב שהרי אין זו אשתו שקידש, שבעל,

ר' יצחק: ודאי שזו בעילת זנות, ודאי שזו שפחה.

ר' יואל אשר: אבל **"חוששין לו"**, יש לחשוש שהילד הזה כן כשר כראוי, הוא כראוי בנו, **"ולא תתייבם אשתו"**. מדוע? לאדם הזה לא היו ילדים, היתה לו רק שפחה, ומן השפחה היה לו ילד. ובדרך כלל אנו יודעים שלילד משפחה אין ייחוס, אינו נקרא בנו. אבל הם חששו שעל סמך החזקה שאין אדם בא בעילת זנות, נאמר גם שהאדם הזה לא בא סתם על שפחתו באקראי, אלא בעל אותה לשם קידושין,

ר' יצחק: כלומר שחרר אותה,

ר' יואל אשר: שחרר אותה, כן,

ר' יצחק: כי אחרת לא היו

ר' יואל אשר: תופסים קידושין, אוי כן, ונאמר שבמקרה כזה אין צריך לייבם את אשתו, כי השאיר אחריו ילד,

ר' יצחק: "שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה".

ר' יואל אשר: הרמב"ם מראה לנו את ההתפתחות של טעות, עד כמה רחוק היא יכולה להגיע.

ר' יצחק: כך הוא מציג זאת.

ר' יואל אשר: "ויש מהן שהורה", אחד הרחיק לכת כל כך ואמר **"שודאי שחרר"**, לא רק שיש לחשוש שהאשה לא תתייבם אלא תחלוץ למשל. **"שודאי שחרר, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"**, והוא ילד כשר. ממ-הם. שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

אבל הרמב"ם אומר: לא כך. אומר הרמב"ם: **"וכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד",**

הרקע ההיסטורי: מעשה בוסתנאי ראש הגולה

ר' יצחק: אני צריך לספר לכם קצת לשון הרע מתקופת הגאונים,

ר' יואל אשר: חשוב מאוד. לא, לא,

ר' יצחק: לא, כי אני רוצה לספר – אתה סיפרת יפה מאוד את הצד של הרמב"ם בזה, אני רוצה לספר מעשה. היה יהודי אחד, בוסתנאי, שמעת עליו?

ר' יואל אשר: יש מקום על שמו,

ר' יצחק: בוסתנאי. בוסתנאי היה ראש הגולה. בסדר, בזמן הגאונים. ראש גלותא פירושו שהיה המלך של היהודים. עכשיו, ראש הגולה היה, כמו שאתה אומר, מקורב למלכות. היה שם מלך, שמו היה עמר בן כטאב. אינני יודע. לא. כן, עמר בן כטאב היה מלך ישמעאל. הוא נתן לבוסתנאי את בתו של איזו נסיכה, בתו של מלך פרס שלקח בשבי או משהו, ונתן אותה לבוסתנאי לשפחה. נתן לו שפחה במתנה. כך היה הסדר בין המלכים באותו זמן. ממ-הם.

והשפחה ילדה בן. יש לה אפילו שם: איזדאדואר. אינני יודע. איזדאדואר היתה השפחה של בוסתנאי שקיבל במתנה מן המלך, שזה לקח מן המלך האחר. ממ. עכשיו, היא מתה. עכשיו, בוסתנאי מת, החכם, הצדיק, אינני יודע. ולשפחה היו ילדים.

באו היורשים של בוסתנאי, האחים למחצה, ורצו למכור את הבן. הרי הוא עבד, הם רצו למכור אותו הלאה. נעשה דין תורה שלם אם מותר למכור אותו, אם הוא יהודי או גוי, אם הוא בן שפחה או יהודי.

היו גאונים שאמרו שוודאי, הרי בוסתנאי היה אחד מאנשינו, ואיך ייתכן שהיה לו ילד משפחה? מוכרח לומר שהוא שחרר את איזדאדואר, משום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אחרים אמרו בערך כפי שהרמב"ם טוען. כלומר, הדבר נעשה עניין פוליטי מאוד, ובכלל לא דבר פשוט. והיו צדדים רבים אצל הגאונים, אם לומר לגמרי שהוא עבד, או שמא לומר שהוא...

סברת הגאונים אצל אדם חשוב (נשיא)

ר' יואל אשר: הסיבה שהייתה מחלוקת כה גדולה היא משום שהרי זה לא סתם עבד, זה עבד מיוחס מאוד, מכרו אותו במכירות פומביות יוקרתיות. זה עבד של הרב הקדוש משה.

ר' יצחק: כן? בקיצור, והם אמרו כל שכן נשיא, הוא לא סתם אדם, "אין אדם עושה".

ר' יואל אשר: תאר לעצמך, המנהיג של היהודים.

ר' יצחק: בקיצור, אומר הרמב"ם הקדוש: אם אתה תופס שלגאונים הייתה סיבה טובה לפסוק את הפסק הזה.

ר' יואל אשר: אבל אפשר לשמוע שאין צורך לומר חזקה כללית, אבל אפשר לומר שעל אדם גדול כזה יש להם חזקה כזו.

ר' יצחק: אתה יודע אם הוא היה אדם גדול, או רק היה אדם גדול בגדולי הדור?

ר' יואל אשר: אדם חשוב, רבי. הייתה סיבה לחשוב כך.

ר' יצחק: כל שכן נשיא.

ר' יואל אשר: נשיא אינו חי עם...

ר' יצחק: אני חושב שאצל החסידים שלנו לא מקבלים מתנות כאלה. טוב, בכל אופן. טוב, **"וכל הדברים האלו"**, אומר הרמב"ם, הרמב"ם בכלל לא מחזיק מזה.

לשון הרמב"ם: מתי אומרים "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"?

ר' יואל אשר: הרמב"ם לא מחזיק מזה, **"וכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה"**. לומר, לקחת את החזקה "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", ולהרחיק אותה עד כדי כך,

ר' יצחק: ולהחמיר כל כך,

ר' יואל אשר: אינו נכון. **"ואין ראוי לסמוך עליהן. שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד"**, החזקה ש"אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אומר הוא, אומרים החכמים שאדם עם אשתו, שכבר גירש אותה, הרי הוא מספיק קרוב אליה, והוא יכול לעשות עמה בעילה כראוי, הם נשואים, או **"או במקדש על תנאי ובעל סתם"**, שגם את זה למדנו, שיש לנו חזקה כזו

ר' יצחק: שהוא

ר' יואל אשר: ביטל את תנאו, **"שהרי היא אשתו ובאשתו הוא שחזקתו שאינו עושה בעילתו בעילת זנות, עד שיפרש שהיא בעילת זנות"**. החזקה היא שאדם שכבר יש לו סוף סוף אישה, עם אותה אישה הוא לא הולך לחיות כמו...

ר' יצחק: אף שגירש אותה, אבל האפשרות נשארת אצלו,

ר' יואל אשר: כן. **"עד שיפרש שהיא בעילת זנות, או שיפרש שעל תנאי הוא בועל. אבל בשאר נשים, הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות, עד שיפרש שהוא לשם קידושין"**. בדיוק הפוך. בשאר נשים, כמו המעשה שסיפרו, מישהו שהיה לו ילד משפחתו, הרי זה פשוט, מה זה הבא על שפחתו? זה סוג של זנות. עד שיפרש שהוא לשם קידושין,

ר' יצחק: "ואין צריך לומר בשפחה

ר' יואל אשר: או גויה שאינה בת קידושין, שאין חוששין להן כלל, והרי הבן מהן בחזקת גוי ועבד, עד שייודע בודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה".

[[#2]]

חקירה ביסוד החזקה: חזקת כשרות לעומת דרך אישות

ר' יצחק: בקיצור, הרמב"ם הסתכסך כאן לגמרי עם המשפחה המיוחסת של בוסתנאי, והוא אמר בחריפות רבה שכולם גויים. הרמב"ם סובר, אני חושב, למרבה המזל, את סברת הרמב"ם, אני רואה שהוא מביא תשובה.

הרמב"ם סובר דבר פשוט. יש אדם, הוא נוהג בדרך אישות. הוא התחתן, פעם הוא התגרש, אבל הרי אנו זוכרים שגיטין זה דבר שחוזר חלילה. פעם הוא התפייס והם חיים יחד. רואים הרי שאישה חוזרת לביתו, ישנה במיטתו, טוב, מסתמא, הרי זו אשתו! גרושה לא מבטלת את היותה אישה. גרושה מבטלת את היותה אישה רק מבחינה למדנית, אבל למעשה הרי כל הדברים,

ר' יואל אשר: "לבו גס בה" הרי נשאר.

ר' יצחק: נכון, אז החזקה היא, למה שיאמר שזו זנות? הרי זו אשתו! אבל סתם רואים אדם שהולך לזונה, איזו שייכות יש, כאן הרי זו סתם בעילת זנות, אתה אומר איזו חזקה בדיוק הפוכה?

ר' יואל אשר: כבר פעמיים, הוא צווח ועומד, אני חושב שכן,

ר' יצחק: הוא צווח ועומד, הוא בא, מחר באים נכדיו לבית דין ואומרים, ראו, או שפחה. שפחה היא שפחה. זו שפחה, למה שנחשוב שהוא שחרר אותה?

ר' יואל אשר: אם יודעים שהוא שחרר, אין בעיה, הוא יכול לשחרר. אבל למה?

ר' יצחק: זו סברת הרמב"ם, זו סברא טובה. אפשר לשמוע גם את הסברא השנייה, זה לא המקרה של זונה. לא,

ר' יואל אשר: אבל אני הייתי אומר קצת יותר בלמדנות.

ר' יצחק: הייתי אומר שהחכמים האחרים ראו זאת כמין חזקת כשרות, שהרי יהודי הוא יהודי ירא שמיים. נכון, אה.

ר' יואל אשר: יהודי ירא שמיים לא ילך לעשות זנות, הוא יעשה קידושין מהירים.

ר' יצחק: כי אפשר טכנית, לא מהר, אלא טכנית. כשהוא יכול, נכון, כשהוא יכול, אה, טוב מאוד, כשהוא יכול.

ר' יואל אשר: הוא לא צריך לעשות כלום.

ר' יצחק: כשהוא יכול.

ר' יואל אשר: הוא יכול לגייר,

ר' יצחק: הוא יכול לשחרר.

ר' יואל אשר: הרי הוא לא צריך לעשות כלום, צריך רק להניח, לשחרר הוא כן צריך. מה זה אומר, שהחזקה כבר עושה את השחרור? כלומר, בזה משחררים.

ר' יצחק: לא משנה, כן, שחרור, נאמר שצריך שטר. לא, אבל הייתי אומר שהחכמים האחרים ראו זאת כמין חזקת כשרות.

ר' יואל אשר: הרמב"ם אומר שזו לא חזקת כשרות, זה מין טבע של, נכון, שאדם, בעלים לשעבר עם נשותיהם, ואף שלבו גס בה והם ממסדים מחדש את נישואיהם וחיים בקביעות.

ר' יצחק: טוב, כן.

ר' יואל אשר: זה הגיוני. זה קשור לכך שהם כבר חיו כזוג, ורוצים להמשיך לחיות כזוג, אבל עם זו הוא לא רוצה לחיות כזוג. רגע,

ר' יצחק: הרמב"ם מדבר על כך שהחזקה היא כשאנשים חיים בדרך אישות, אבל נראה שלרמב"ם יש איזה רעיון בראש מה נקרא דרך אישות, על זה זה נקרא, אני חושב שאתה אומר טוב. גם,

ר' יואל אשר: כי לפי הגאונים היו עוקרים את כל הדרך שבה הרמב"ם פותח, קודם מתן תורה. עכשיו יהודי, כל מי שחי עם אישה על אם הדרך עשה מהר איזה קידושין, כן? כל העניין של נישואין הרי הוא לעשות דבר אמיתי. אבל עם אישה לשעבר הרי כבר...

ר' יצחק: הוא אומר שהשולחן ערוך פוסק בעיקר כרמב"ם, אבל הרמ"א מביא את היש אומרים, את השיטה האחרת. טוב, זה לא ברור, את ההלכה עוד אפשר, אפשר עוד לשחק בה אם רוצים, ולפעמים צריך מאוד היתר.

משמעות "רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה" (חומרא לעומת פוליטיקה)

ר' יואל אשר: אבל חשבתי, כשהרמב"ם אומר את הלשון שזה רחוק עד מאד מדרכי ההוראה, זה על מי שאומר לכתחילה שוודאי שחרר, והוא רוצה אפילו להקל בזה, נו? נכון? כן. אני מתכוון, צריך, עם ודאי שחרר הוא מתכוון שהוא יכול להמשיך לחיות איתה, כן? לא צריך קידושין אפילו לחומרא. נו? זה בטוח שלרמב"ם יש כאן בעיה משום שאתה מקל, אבל הוא אומר, השני סבור שהוא מחמיר כאן, אבל זה רחוק מדרכי ההוראה. לא,

ר' יצחק: יוצא, ההלכה, החקירה התחילה עם בן השפחה, כך אני רואה מהמעשה.

ר' יואל אשר: טוב, אבל אני אומר, לא, אבל אני חושב שאולי, כשהרמב"ם אומר רחוק מדרכי ההוראה, כוונתו לומר, אם זה לא מתקבל, הרי פשוט שזה לא מתקבל, אבל אפילו אם אתה רוצה לקבל זאת לחומרא. הרמב"ם, זה רחוק מדרכי ההוראה להוסיף חומרא כזו ולומר שיש לחשוש תמיד צריכה גט.

ר' יצחק: כן, כן, הרמב"ם אומר בבירור, הרמב"ם שואל את הקושיא בתשובתו,

ר' יואל אשר: תאמר שכל מי שמזנה עם פנויה צריך גט בעדים? לא, אני שומע, כן, נכון, אני רק אומר, אבל הלשון על מי שמקל, הרי זה פשוט, אתה עושה עוולה. ה"רחוק מדרכי ההוראה" הוא על החומרא. אתה חושב שעכשיו אתה ירא שמיים גדול מאוד?

ר' יצחק: לא, לא, אני לא מסכים. לשונו היא, ה"רחוק מדרכי ההוראה" הוא משום שתסתכל במעשה ותראה. הרמב"ם אומר, בוא הנה, חבילה של עניינים פוליטיים וזה קשור לטעם.

ר' יואל אשר: הרב הרשע הרי אמר,

ר' יצחק: זו הרי בכל זאת עבירה. זו לא דרך, תסתכל, כל אחד, אני חושב שהרמב"ם סובר, כך אני רואה רק מהסתכלות במעשה, אני חושב שהרמב"ם סבר שכאשר שואלים את האדם בבית המדרש מה ההלכה, גם הוא היה מודה לו. זה לא דרכי הוראה, זה דרכי פוליטיקה. טוב, בעיקרון זו פוליטיקה.

ההבדל בין מנהיג פוליטי (ריש גלותא) לתלמיד חכם ("תורה וגדולה במקום אחד")

ר' יואל אשר: הבעיה הרי היא הילד, הילד שנולד, רוצים הרי לעשות אותו גאון גם יום אחד,

ר' יצחק: כן? לא, לא, רצו למכור אותו. אני מתכוון, השאלה היא אם לנהוג בו כיהודי, אני לא יודע.

ר' יואל אשר: אה, השאלה לא הייתה

ר' יצחק: אם הוא יכול להיות גאון, כי... אני לא מאמין שהוא היה... הוא לא היה הגאון, לא הגאון. הראש גלותא, ראש הגלותא הוא הפוליטיקאי, המנהיג, לא ה... בזמנים קדומים ידעו את ההבדל בין הצדיק למלך, היום הרבה אנשים התבלבלו. אבל ריש גלותא פירושו הרי, פירושו ראש ממשלה, כמו מנהיג פוליטי.

ר' יואל אשר: היה פעם, הגמרא אומרת, לא,

ר' יצחק: לא, לא, מימות רבי, די, די, די, זה דבר נכון מאוד. כתוב, עכשיו הנה זה, יש ביטוי שנקרא "תורה וגדולה במקום אחד". העולם חושב שתורה וגדולה פירושו תלמיד חכם שהוא גם עשיר, זו טעות גמורה. כתוב **"מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד"**, פירושו שהנשיא יהיה גם ראש הישיבה. רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, היה גם הנשיא, המנהיג הפוליטי של היהודים, וגם היה בקי בתלמוד תורה.

אבל באופן כללי אין תורה וגדולה במקום אחד, ולכן בגמרא כתוב לא ימצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור. גדולי הדור הוא בחזקת שאינו תלמיד חכם. אם מישהו אומר היום שגדול הדור הוא גם תלמיד חכם, אל תאמינו. הוא גדול הדור, צריך לכבד אותו בתור גדול הדור. אבל תורה וגדולה במקום אחד כמעט לא קורה, ורב נחמן היה חתנו של ריש גלותא, אבל זה לא עשה אותו תלמיד חכם.

ר' יואל אשר: ריש גלותא בדרך כלל היה מפשוטי העם.

ר' יצחק: התנאים כמו האמוראים הסתירו מפני ריש גלותא? בעניין לולב הגזול הסתירו מפני ריש גלותא. טוב, לפעמים יכלו להסתיר, לפעמים לא. ולפעמים הם גם מינו דיינים, כמו שנוהגים היום, אבל רק שלא יתבלבלו. יש דבר כזה של ריש גלותא, או דרכים שונות שבהן אנשים הם מנהיגים פוליטיים, אבל בדרך כלל הוא לא אותו אחד כמו התלמיד חכם.

ר' יואל אשר: בדרך כלל אלה שני דברים שונים. אז,

ר' יצחק: אותו דבר, בוסתנאי היה הריש גלותא, הוא לא היה התלמיד חכם. שאלו את רבני הישיבה. כן, אנשים מצחיקים מאוד. צריך לכבד, כשמישהו הוא רבי, בדיוק, כשמישהו הוא רבי של קהילה גדולה אפשר לכבד אותו בתור גדול הדור. אבל לא בתור תלמיד חכם, בתור צדיק. איך נעשים צדיק מכך שאתה המנהיג? אין שום קשר בין שני הדברים. טוב, מה זה נוגע לכאן? כלום.

[[#3]]

הלכה כ': קול גירושין לעומת חזקת אשת איש וקול קידושין

קול של גירושין אצל מוחזקת אשת איש

ר' יצחק: טוב. חזקה, בואו נמשיך, כן? סתם חזקה. עכשיו, כשכבר מדברים על חזקה של אשת איש, אומר הרמב"ם את ההלכה של חזקה, של חזקת מגורשת וחזקת מקודשת.

ר' יואל אשר: **"מי שהוחזקה אשת איש"**, אחת שיש לה חזקה, באים, קוראים לה גברת, יודעים שהיא אישה נשואה, **"בין מן הנישואין בין מן האירוסין, ויצא שמה בעיר מגורשת"**, יום אחד שמעו שמועה, האישה התגרשה. **"אפילו רוב העיר או כולן מעבירין קול שנתגרשה, אין חוששין לה"**. זה קול חזק, רוב העיר מדברים כך, אין חוששין לה, אהה, אין צורך לחשוש שמא היא עדיין אשת איש, **"והרי זו בחזקתה"**.

ר' יצחק: רגע, החזקה, הקול, אין דבר כזה קול גירושין, למדנו, הם כבר הולכים ללמוד את זה.

ר' יואל אשר: אבל הפוך. **"אין חוששין לה"**, לא חושבים שהיא נעשתה גרושה, **"והרי זו בחזקתה"**, כן.

ר' יצחק: כן, והרי זו בחזקתה שהיא

ר' יואל אשר: עדיין אשת איש. שהיא עדיין אשת איש. קול אינו מוציא מידי חזקה.

ר' יצחק: נכון. אבל, הפוך,

קול של קידושין ומשמעות "הוחזק הקול בבית דין"

ר' יואל אשר: **"אבל אם יצא שמה בעיר מקודשת, והוחזק הקול בבית דין, שהרי היא מקודשת בספק"**. בנוגע להלכות אישות,

ר' יצחק: שיש דבר כזה קול קידושין, אין דבר כזה קול גירושין, לומדים כאן. לגירושין לא מספיק קול, משום שכל קול גירושין הוא נגד חזקה, חזקה אמיתית של קידושין.

ר' יואל אשר: של אשת איש. של אשת איש.

ר' יצחק: אבל כל האשת איש, אם כל הסיבה שאנו חושבים שהיא מקודשת אינה משום

ר' יואל אשר: שהייתה כאן החתונה באולם הזה וכל העיר ראתה. נכון,

ר' יצחק: היה קול,

ר' יואל אשר: איזה קול שהם זוג או שהיא אישה מקודשת,

ר' יצחק: כן. והוחזק, אפילו הוחזק הקול בבית דין, שבית הדין אומר שזה, נו,

ר' יואל אשר: ודאי, אז אפילו כשבית הדין אומר, אנו רואים אותה כמקודשת בספק,

ר' יצחק: **"כמו שביארנו"**. את זה למדנו בהלכות אישות פרק ט'. **"ואחר כך"**, כן?

ר' יואל אשר: רגע, למדנו שם שאפילו קול שהוחזק בבית דין נקרא רק קידושי ספק?

ר' יצחק: כן. והרמב"ם עצמו אומר שכך למדנו,

ר' יואל אשר: דרישת שלום הביתה.

ר' יצחק: מה זאת אומרת? אני לא מבין, אבל בדרך כלל הרי הולכים אחר קול. לא, מה עולה בדעתכם? למדנו בבירור, ספק מקודשת, משום שאין כאן עדות ברורה.

ר' יואל אשר: אה,

ר' יצחק: אין כאן עדות ברורה. **"ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקידושין"**, אחר כך בא קול שאותה...

ר' יואל אשר: אה, הוחזק, אה לא, הייתי קצת מדי... יש דבר כזה "הוחזק בבית דין" שפירושו שבית הדין חקר. כאן פירושו שבית הדין רשם בפרוטוקול שהיה קול, בדיוק. אבל זה בסך הכל רק קול. בית הדין לא בירר כלום. נכון. ואז הקידושין הם רק בספק כמו שביארנו. **"ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקידושין"**, היא כן מגורשת, **"שקול אסרה וקול התירה"**. כל האישה תלויה, מסכנה, הכל...

קול אסרה וקול התירה – ההבדל בין קול לחזקה

ר' יואל אשר: טוב, אין עדות ברורה.

ר' יצחק: **"ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקידושין"**, אחר כך בא קול שאותה... הוחזק? לא.

ר' יואל אשר: הייתי קצת מדי... יש דבר כזה "הוחזק בבית דין" שפירושו שבית הדין חקר, כאן פירושו שבית הדין רשם בפרוטוקול שהיה קול. אבל זה בסך הכל רק קול, בית הדין לא בירר כלום.

ואז היא רק **"מקודשת בספק כמו שביארנו ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקידושין"**, היא כן מגורשת, **"שקול אסרה וקול התירה"**. כל האישה תלויה, מסכנה, הכל תלוי במה שאנשים מדברים, זה לא רציני.

אבל מה שאין כן כשיש חזקה, חזקה אמיתית – אינני יודע בדיוק מה פירוש חזקה, נאמר שכולם יודעים שהיא התחתנה באולם פלוני ביום פלוני, זו חזקה חזקה – על זה צריך שני

ר' יצחק: עדים שהיא נעשתה מגורשת. אז, עד כאן לעניין מה קורה כשמתגרשים.

הלכה כ"א: איסור להינשא או לחיות עם אישה כשדעתו לגרשה

ר' יצחק: עכשיו, מסיבה כלשהי, נדמה לי שמשהו נכנס כאן, הרמב"ם אומר מתי, או האם, יש לגרש בכלל. סוף סוף הולכים לברר האם יש לגרש! לא, בוא נראה, קודם כל כך: אולי זה המשך להלכות הקודמות, כמו זה שמביא ומחזיר, ולוקח לכאן ולוקח לשם? לא ברור. הלכה חדשה:

ר' יואל אשר: **"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה"**, אדם לא יתחתן עם אשה כשהוא חושב לגרש אותה.

ר' יצחק: ואותו דבר,

ר' יואל אשר: הרמב"ם מסביר: זה לא... בסדר, שני דברים.

ר' יצחק: זה מופיע בגמרא, הוא מביא שתי גמרות:

ר' יואל אשר: **"ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה"**. לא, אני חושב שכן, זה יותר כך

ר' יצחק: לא, לא, אלו שני דברים. גם שלא: אדם מתחתן, ויש לו תוכנית לגרש. הוא לא אומר לה; אם הוא אומר לה זו אולי שאלה אחרת, אבל הוא לא מדבר על זה, כאן מדובר בבירור שהוא לא אומר לה. הוא אומר לה: בואי נתחתן, והוא מתכנן לתת לה גט מחרתיים. אם הוא כמו רב: **"מאן הויא ליומא"**, אין שאלה, כי הוא אומר בפירוש: אני מתחתן איתך היום ומחר גט.

ר' יואל אשר: אם לא, להתחתן ודעתו לגרשה זו מעין דרך לרמות אותה.

ר' יצחק: ואותו דבר, כבר התחתן אבל

ר' יואל אשר: התחתן בכוונה ראויה לחיות איתה,

ר' יצחק: אבל הוא החליט

ר' יואל אשר: לגרש אותה. אבל עד שהוא מגרש, עד שיסיים את השנה, הוא עדיין רוצה ליהנות ממנה, אינני יודע. **"ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו"**, הוא אינו יכול להחזיק אותה תחתיו ולגרום שהיא תמשיך לשמש אותו כך

ר' יצחק: כפי שלמדנו שהאשה צריכה

ר' יואל אשר: לשמש את הבעל. נכון, **"ודעתו לגרשה"**, כי הוא חושב על לגרש.

יסוד האיסור: "אל תחרש על רעך רעה" וניצול הזולת

ר' יואל אשר: זה דבר מאוד לא יפה. הגמרא מביאה פסוק: **"אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך"**. זו עוולה גדולה כששני אנשים הם רשמית חברים, ואתה חושב עליו מחשבות רעות, אתה רוצה לנצל אותו, והוא המסכן סומך עליך, הוא חושב שאתה חבר טוב – זו עוולה גדולה. לא, זה דבר פשוט מאוד: אתה מנצל אותה,

ר' יצחק: היא משרתת אותך בנאמנות,

ר' יואל אשר: היא משרתת אותך בנאמנות, כי היא אשה נאמנה, כי היא חושבת שאתה אוהב אותה, ובינתיים אתה חושב מתי תיפטר ממנה. ובינתיים אתה עוד חוטף את השירותים

ר' יצחק: שהיא עושה בשבילך. קורה הרבה פעמים שאנשים רוצים

ר' יואל אשר: לנצל אדם אחר,

ר' יצחק: להתחבר אל השני, אבל יש לו תוכנית לזרוק אותו.

ר' יואל אשר: נכון, אז הרמב"ם, הוא לא מדבר הלכות... אחרות שבינו לבין חברו, מסתמא הרי זה פסוק,

ר' יצחק: **"אל תחרש"**, הפסוק אינו מדבר על אשה, זה הרי קל וחומר

ר' יואל אשר: על אשה או מה שלא יהיה. אבל אם אתה רוצה שהוא יתרום נדבה גדולה – אם אתה רוצה ממנו נדבה, בקש ממנו נדבה; אם אתה רוצה לכבד אותו, כבד אותו.

ר' יצחק: כן, זו בעיה. אומר הרמב"ם הלאה... זו בעיה, לא בדיוק זה. כן, זה נכון, חנופה, זה נושא של חנופה, אבל בסדר, זו הלכה אחת. [[#2]] הלכה נוספת היא:

איסור גירושי אשתו ראשונה וההבדל באשה שניה

ר' יואל אשר: "ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר". כבר למדנו את כל המקרים שבהם בעל רשאי לגרש את אשתו, אבל זה לא מומלץ. חכמים אומרים שאין לגרש את האשה הראשונה, אלא אם כן **"שנאמר כי מצא בה ערות דבר"**, רק אם מוצאים ערות דבר. וכידוע לשון חז"ל, שכאשר אדם מגרש אשתו ראשונה אז **"מזבח מוריד עליו דמעות"**. גם כאן כתובה המילה **"אשתו ראשונה"**.

ר' יצחק: זו ההלכה הקדושה, כך כתוב ברמב"ם.

חידוש: מדוע "ערות דבר" חל רק על אשתו ראשונה – המחויבות לאשת נעורים

ר' יואל אשר: זה מעניין: מדוע אומרים ש**"כי מצא בה ערות דבר"** חל רק על אשתו ראשונה? אם לומדים זאת מהמילים **"כי מצא בה ערות דבר"**, זה צריך להיות דבר כללי!

ר' יצחק: הגמרא עושה הבחנה כזו. הוא טוען שזה המשך, כפי שהרמב"ם לומד, זה המשך של ההלכה הקודמת. כלומר, כלפי אשתו ראשונה יש לאדם מחויבות מסוימת כלפיה, זו הנקודה. כמו **"אל תחרש על רעך רעה"**, הרי היא חברתך, היא התחתנה איתך, יש לך מחויבות מסוימת.

אם היא **"ערות דבר"**, הפשט הוא שהיא בגדה במחויבות, אפילו אם זה לא ממש... ערות דבר לא חייב לומר דווקא ממש עריות, זה יכול לומר שם רע. בסדר, אם היא אינה מתנהגת כראוי, הוא יכול לגרש אותה, אבל אם לא, לא יפה לגרש אשתו ראשונה. השניה היא כבר יותר מעין עסקה, אינך חייב לה כל כך הרבה – כך נראה לי ההבדל.

הרמב"ם אומר: **"ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה"**, שלא ימהר לגרש את האשה,

ר' יואל אשר: "ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה", את האשה הראשונה אין לגרש כל כך מהר. כמה בדיוק הוא לא אומר, אבל צריך לנסות לגרום לזה להצליח. **"אבל שניה"**, האשה השניה, **"אם שנאה"**, אם הוא שונא אותה, **"ישלחה"**, הוא רשאי לשלח אותה, אינו צריך להתאפק זמן רב, אינו צריך לנסות לגרום לזה להצליח. נראה שאשה ראשונה היא דבר מאוד לבבי, **"אשת נעורים כי תמאס"** כתוב בפסוק, כן.

ר' יצחק: זה דבר פשוט, כי שניהם נתנו את עצמם, זו מחויבות בינו לבין חברו, כפי שאני לומד. כן, כי היא נתנה לו את הראשונה שלה, היא הייתה הראשונה שלו, היא נתנה את עצמה בשבילו, לא יפה לזרוק את זה, נכון.

כאשר שניהם יודעים ומסכימים לגט (דברי הכסף משנה והרמ"א)

ר' יצחק: [[#3]] אני רואה שהוא מביא בבירור, כתוב על הרמב"ם בכסף משנה, שאם אומרים בבירור לאשה שהוא יגרש אותה מאוחר יותר, מותר. כל ה**"לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו"** הוא משום שהיא אינה מבינה, והיא המסכנה משוכנעת. אבל אם אומרים ויודעים – אפילו נניח שזוג יודע בבירור שהם עומדים להתגרש, הם עדיין רשאים לחיות יחד, כך. כן.

ר' יואל אשר: כי לעתים קרובות אומרים: בוא ננסה לגרום לזה להצליח. זה בסדר, לנסות לגרום לזה להצליח זה בסדר. אפילו אם כבר החליטו שלא.

ר' יצחק: אפילו אם כבר החליטו שלא,

ר' יואל אשר: הם עדיין יכולים לסכם ביניהם שהם עוד יהיו יחד.

ר' יצחק: כן, למה לא?

ר' יואל אשר: מלבד האיסור האחר, אם יש איסור של תשמיש בדעתו לגרשה, את זה אינני יודע.

ר' יצחק: ייתכן שגם זה תלוי בזה, כמו כאן.

ר' יואל אשר: לא, אם יש מריבה, זו עוד מעין מריבה, כן.

ר' יצחק: ייתכן. אבל ייתכן שגם זה כשהוא מרמה אותה, אבל אם היא יודעת, אדם רשאי לכאורה להתחתן לשעה – אני לא מתכוון לשעה, על מנת, לא על מנת...

ר' יואל אשר: אבל אפשר הרי לומר שבדעתו לגרשה.

ר' יצחק: כן. כך הוא מביא כאן, אני רואה שהוא מביא שיש על זה דיון.

וגם השולחן ערוך פוסק כך, שאסור לגרש את אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר. הרמ"א אומר היתר, לפי מה שאני לומד – כפי שגם אמרתי – הרמ"א אומר שזה נאמר רק כשמגרשים בעל כרחה. הלאה, משום שהוא בוגד בה; אבל אם הם סתם מסכימים כך, אין את ההלכה.

חידוש: הלכת "אין ראוי למהר" כשהאשה רוצה את הגט

ר' יואל אשר: בסדר, אבל על בסיס זה, על בסיס ההלכה, כשזה בא מהבעל בית הדין ידחה וכן הלאה, משום **"אין ראוי לו למהר"** ו**"ולא יגרש אדם אשתו ראשונה"**, בגלל שתי ההלכות האלו.

ר' יצחק: בזמנים של היום, שרוב הגיטין הם משום שהאשה אומרת שהיא שונאת אותו – כמו "מאיס עלי" שהרמב"ם אמר – צריכה להיות אותה הלכה מהצד השני.

ר' יואל אשר: להפך, שלא ימהרו להיענות לה וכדומה.

ר' יצחק: שהיא לא תמהר. במילים אחרות, מה שכתוב בעצם, שזה ששונאים זה את זה אינו תירוץ טוב, אינו תירוץ לגיטימי לגבי האשה הראשונה. לגבי אשה שניה זה תירוץ לגיטימי. מהאשה הראשונה, אתה שונא אותה, אבל הרי היא אשתך! אז, אני חושב שזה פשוט שזה פועל גם בכיוון ההפוך.

הלכה כ"ב: אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה – מצוה לגרשה

ר' יואל אשר: [[#4]] טוב, עכשיו הרמב"ם הולך למנות את מי שכן מצוה לגרש, אפילו אשה ראשונה לכאורה: **"אשה רעה בדעותיה"**, אשה שיש לה מידות רעות, טוב מאוד. "דעותיה" אין פירושו שיש לה השקפות; דעות ברמב"ם פירושו

ר' יצחק: דעות פירושו מידות.

ר' יואל אשר: היא אינה מתנהגת כראוי, **"ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות"**.

ר' יצחק: אה.

ר' יואל אשר: מה שהרמב"ם מנה, עוברת על דת שהרמב"ם גם אמר, זו שאינה מתנהגת כבנות ישראל הכשרות, **"מצוה לגרשה"**, זו מצוה לגרש אותה. **"שנאמר גרש לץ"**, את הלץ צריך לגרש, ובזה ייצא המדון, **"ויצא מדון"**. עכשיו, ייצא המדון שיש בחייך.

ר' יצחק: החיכוכים הרעים. אה, אולי מדון פירושו שהיא עושה מריבות, כך זה מתפרש. כן, **"רעה בדעותיה"** פירושו שהיא רבה כל הזמן.

ר' יואל אשר: היא עושה מריבות, תפסיק את המריבות.

ר' יצחק: איך מפסיקים את זה? גט. גט צריך לסיים מריבות.

דיון: גדר הלכות צניעות לפי הסביבה ומנהג המדינה

ר' יואל אשר: זה קצת מעניין, כי בדיוק עכשיו שאל אותי אברך – יש לי הרבה את השאלה הזו – הלכות צניעות,

ר' יצחק: מה שכתוב כאן, הלכות צניעות,

ר' יואל אשר: כשאני אומר שזה קשור קצת לאיזו קהילה אתם משתייכים, לאיזו משפחה אתם, הוא חושב כאילו אני עונה לו שהכל פוליטיקה. אבל זה לא כך. כי תראה, מה נקרא צנועה? **"צנועה כבנות ישראל הכשרות"**. הבט סביבך בסביבה שלך איך נשים יהודיות הולכות, זו צניעות.

ר' יצחק: לא רק פסיק זה, כמו שכתוב במידה בספר של רבי. הרמב"ם אמר שיש מנהג המדינה שהנשים נוהגות יותר כך; הרמב"ם מסתמא סבר שזה לא בסדר, אבל לענין כתובה, לענין ההלכות האלו, אינך יכול לבוא בטענות. הרי אינך יכול לבוא בטענות על מי שנוהגת כמנהג עירה.

ר' יואל אשר: אבל הרמב"ם כבר אמר שאסור לגור בעיר כזו, משום שאדם מושפע מסביבתו, טוב מאוד.

ר' יצחק: כי זה פשוט, יש דברים ש... בסדר, בקיצור,

אשה שנתגרשה משום פריצות

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"ואשה שנתגרשה משום פריצות"**.

ר' יצחק: בסדר, צריך לדייק,

ר' יואל אשר: בוא נדבר על זה בחוץ. אומר הרמב"ם כך: אשה שגורשה משום פריצות, כן, **"אין ראוי לאדם כשר שישאנה"**, זה לא דבר חכם, זה לא דבר טוב לאדם כשר שיתחתן איתה. **"שאין זה מוציא רשעה מביתו וזה מכניסה לתוך ביתו"**. "אין זה" הוא סתם לשון קשה, סתם לשון גמרא. זה לא דבר חכם שמה שהוא סוף סוף נפטר מהרשעות בביתו, ואתה מכניס את הרשעות.

מעניין, כי הרי היה לנו קודם שהרבה פעמים הן עושות תשובה, כן?

ר' יצחק: בהלכה הקודמת. אי, עשתה תשובה – היא עשתה תשובה!

ר' יואל אשר: הרי מדובר שהיא עדיין לא... אדם כשר אינו רוצה לקחת סיכונים. טוב לומר: אני זוכה שהיא עשתה תשובה. קודם לעשות תשובה, כן.

ר' יצחק: אם אני זוכר זו הגמרא שם, רש"י נדמה לי מביא זאת בחומש, כן? **"והיתה לאיש אחר"**, אומר רש"י: הוא טיפוס אחר, זה סוג אחר של אדם. הראשון הוא אדם נורמלי, הוא הוציא את הפרוצה מביתו; ה"אחר" הוא איש אחר כלשהו, הוא נוהג להפך, הוא עוד מכניס את הפריצות.

דיון: האם אשה כשרה רשאית להתחתן עם בעל רע – מעשה דינה ועשו

ר' יואל אשר: [[#5]] מה ההלכה לגבי איש שאינו מתנהג כראוי, האם גם "אין ראוי לאשה" להתחתן איתו? בפרשת השבוע כתוב מעשה עם דינה ועשו, שהמדרש אומר שיש תביעה על דינה שהיא לא לקחה אותו.

ר' יצחק: כן, זה חידוש כלשהו, מדרש פלאי.

ר' יואל אשר: ייתכן שזה מתיישב עם ההלכה, שרק את האשה אין צורך לתקן; זה לא התפקיד של איש לתקן. מעניין.

ר' יצחק: זה מדרש פלאי משהו, ההוא לגבי דינה, אי אפשר לומר שזו הדרכה כיצד להתנהג.

ר' יואל אשר: מדרש קשה, כי לפי ההלכה הייתי אומר: אשה, אדרבה, אל תתחתני עם בעל רע. בסדר.

ר' יצחק: אתה צודק. כאן מדברים על... בדרך כלל הגמרות, המדרש, הרמב"ם, הכל מניח מתוך הנושא שהבעל הוא בעל הכח; היום זו מציאות אחרת, אי אפשר להשוות. אם אתה אומר דינה, הרי אתה מדבר על כך שיעקב היה צריך לתת את דינה, לא שהיא עצמה הייתה צריכה, כן? אני שומע, אני שומע. אולי עם להיות מחותן אפשר לעשות תשובה, זה נושא אחר.

הלכה כ"ג: גירושי חרשת ושוטה

ר' יואל אשר: אני שומע. עכשיו נעבור להלכה חדשה. למדנו שיש קידושין דרבנן: חרש או חרשת, שמן התורה אינם יכולים לעשות קנין, כמו שכל חרש שוטה וקטן אינו יכול לעשות קנין, אבל החכמים כן תיקנו קידושין לחרשת כדי שלא יהיו הפקר, הצילו אותה מלהישאר לבד.

"מי שנתחרשה אשתו הרי זה מגרשה בגט", הוא יכול לתת לה גט, **"ותהיה גרושה"**, חכמים

גירושי חרשת: ההבדל בין קידושין לגירושין

ר' יצחק: כן. אני שומע, אני שומע. אולי כשנהיה מחותנים אפשר יהיה להחזיר אותה בתשובה, זה נושא אחר.

ר' יואל אשר: אני שומע. עכשיו נלך לראות הלכות חדשות. למדנו שיש קידושין דרבנן, חרש או חרשת, שמן התורה אינם יכולים לעשות קנין, כמו שחרש, שוטה וקטן אינם יכולים לעשות קנין. אבל החכמים כן תיקנו קידושין לחרשת כדי שלא תהיה הפקר, הצילו אותה מלהישאר לבד.

"מי שנתחרשה אשתו, הרי זה מגרשה בגט", הוא יכול לתת לה גט, **"ותהיה גרושה"**. חכמים תיקנו... למה לא?

ר' יצחק: חרשת,

ר' יואל אשר: זה לפי דעתה?

ר' יצחק: חרשת אפשר לגרש. לא, לא, גט אינו צריך דעת האשה בעצם. כן, רק צריך שלא תהיה משלחה וחוזרת. אבל חרשת אפשר לגרש.

ר' יואל אשר: חרשת אפשר לגרש, כי הרי אפשר לתת גט לאשה בעל כרחה, היא אינה צריכה דעת.

גירושי שוטה: מדאורייתא או מדרבנן?

ר' יצחק: "אבל אם נשתטת",

ר' יואל אשר: אם היא נעשתה שוטה, אז **"אינו מוציאה עד שתבריא"**, אי אפשר להוציא אותה עד שתבריא. ואת זה הגמרא לומדת...

ר' יצחק: הרמב"ם אומר כאן אחרת. לא צריך משלחה וחוזרת, אבל אני רואה,

ר' יואל אשר: אני רואה שהרמב"ם אומר שזה רק דרבנן. אה, אינני זוכר בדיוק, זה הדבר הראשון שלומדים בחדר בגיטין.

ר' יצחק: כן, אבל אני זוכר, אינני מבין, הרמב"ם אומר ש

ר' יואל אשר: זה רק דרבנן. הרמב"ם אומר שזה דרבנן,

ר' יצחק: "ודבר זה תקנת חכמים הוא",

ר' יואל אשר: "כדי שלא תהיה"... לכן אסור לו להוציא אותה. אה, **"כדי שלא תהיה הפקר לפרוצים"**, הראה שוב, **"שהרי אינה יכולה לשמור את עצמה"**. הרי לאשה עד עכשיו היה בעל, עכשיו היא נעשתה המסכנה שוטה, אם הוא יפקיר אותה, היא תהיה עכשיו הפקר

ר' יצחק: לכל הפרוצים שבעיר,

ר' יואל אשר: והיא אינה יכולה לשמור על עצמה, שיחזיק אותה, שלא יגרש אותה.

ר' יצחק: "לפיכך", מה הוא עושה עם...

ר' יואל אשר: כלומר, הרמב"ם לומד כאן שמן התורה זה נקרא גט טוב.

ר' יצחק: נכון, נכון, כך היא המסקנא שרבי יצחק סבר כך, נראה שזו מחלוקת.

ר' יואל אשר: כך היא ההלכה כרבי יצחק.

ר' יצחק: איני יודע מדוע זכרתי אחרת. רבי יצחק אמר: דבר תורה, שוטה מתגרשת. מדוע? כי הרי היא מתגרשת בעל כרחה, כמו פיקחת, אין צורך בדעתה. אלא מה? הרבנן אינם מניחים לגרשה בגלל בעיית הפריצות. **"לפיכך"**, אני שומע, מה הוא עושה עמה?

חיובי הבעל ופטוריו אצל שוטה

ר' יואל אשר: מה, האם יצטרך האדם לדור עמה? נכון, מסכן, הרמב"ם יאמר מיד שאי אפשר לכפות אדם לדור עם שוטה

ר' יצחק: בדירה אחת. כן, כן.

ר' יואל אשר: עם נחש בכפיפה. אם כן, יש כאן... כן. **"לפיכך מניחה ונושא אחרת"**, הוא יכול לישא אשה אחרת,

ר' יצחק: "ומאכילה ומשקה משלה". אינו צריך עוד לתת מזונות,

ר' יואל אשר: כי הרבנים מחייבים אותו **"ומאכילה ומשקה"** ממה שיש לה

ר' יצחק: ממה שיש לה

ר' יואל אשר: אינו יכול לעזוב אותה, ומשלה, היא צריכה לשלם. הרי אין מניחים לו לגרשה, אבל הוא נוטל את נכסי המלוג שלה, כל מה שיש לה. **"ואין מחייבין אותו בשאר כסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים בבית אחד"**. לבר דעת אין די כח לדור עם שוטה.

ר' יצחק: אי אפשר. זו דרך לומר אי אפשר, אין אדם.

ר' יואל אשר: אי אפשר. מדוע, לשוטה יש כח לדור עם בן דעת?

ר' יצחק: שוטה הוא שוטה. הוא אינו יודע אם יש לו כח או לא. **"ואינו חייב"**, אינו חייב כלום.

ר' יואל אשר: נדרש כח רב מאוד מבר דעת להיות עם שוטה.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בעניין רפואה לשוטה

ר' יצחק: אין זה אפשרי, אי אפשר לחייב דבר כזה. כן, **"ואינו חייב לרפאתה"**, וכאן הראב"ד חולק. הראב"ד אומר שאם אפשר לרפאתה, כלומר מן השטות,

ר' יואל אשר: שירפא אותה.

ר' יצחק: הראב"ד אומר: **"כמה יש משתטות מכח חולי וכשחוזרים מתרפאות"**. אבל הרמב"ם לכאורה אינו מדבר על רפואתה מן השטות. הרמב"ם לכאורה מדבר על רפואתה סתם, מדבר אחר.

ר' יואל אשר: כלומר, לשטות אין רפואה קלה כזו.

ר' יצחק: לא, הראב"ד אומר שכן, הראב"ד אומר: **"כמה יש משתטות מכח חולי"**. הראב"ד מדבר על דיכאון שלאחר לידה. יש נשים רבות מאוד שיוצאות מדעתן, ואחר כך מחלימות.

ר' יואל אשר: לא דווקא לאחר לידה, מכח חולי. אני מתכוון, חולי,

ר' יצחק: כוונתו לומר שיש בזה מעט חולשות.

ר' יואל אשר: דברים גופניים שגורמים לכך, כן.

ר' יצחק: אה, איני יודע, אולי דמיונות. על כל פנים, אתה זוכר שהרמב"ם אמר שאצל פיקחת אסור לו לגרש את אשתו אפילו אם הרפואה עולה ביוקר רב, אין זה דרך ארץ. אבל כאן נראה שכן, מה ש...

ר' יואל אשר: **"ואם גירשה"**, כי אין כח בבן דעת, כן,

ר' יצחק: אי אפשר לחייב אדם לחיות עם שוטה. **"ואם גירשה הרי זו מגורשת"**,

ר' יואל אשר: השוטה מתגרשת, כפי שהרמב"ם אומר שזו רק תקנת חכמים, **"ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור ולהיטפל בה"**, אינו צריך לטפל בה. כן.

מוסר השכל: כח התורה וההבדל בין שוטה, בור ועם הארץ

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד, כי **"אין כח בבן דעת לדור עם השוטים"**. מכאן אנו רואים את כח התורה הגדול: בתורה הרי צריך ללמד תורה עם עמי הארץ. כל תלמיד חכם יכול מיד לצעוק: "אין לי כח"! כלומר, נדרש, כשאומרים לאדם שעליו להרבות תורה, אומרים לו גם בכך שלא יסתובב רק עם בעלי דעת שבדרגתו, אלא שיסתובב עם מי שהם באופן יחסי שוטים, כן? הוא אומר, אין לי כח. אבל לימוד התורה חשוב מאוד. להישאר נשוי אין דורשים מאדם, אבל לשבת עם תלמידים אתה צריך לשבת עד שיפסיקו להיות שוטים. כן.

ר' יצחק: אני שומע, אבל לא שוטים חס ושלום, בורים, בורים. יש הבדל בין בור לשוטה. בור פירושו מי שאינו יודע,

ר' יואל אשר: הוא עדיין אינו יודע. בור, שוטה ו...

ר' יצחק: הוא מדבר לגבי עבירות. כן, זה היה: בור פירושו מי שאינו יודע, הוא אינו רשע וגם אינו טיפש באופן פעיל. שוטה הוא טיפש פעיל, הוא משתגע. בור הוא מי שאינו יודע. הרמב"ם באבות

ר' יואל אשר: אומר שבור אינו יודע כלום,

ר' יצחק: עם הארץ רק אינו יודע תורה. כן, לגבי נושא אחר. כן, כן, אין זו הלכה פסוקה, שם זה יותר כמו... בסדר, זה סתם דרך אגב, הפרק כבר ארוך דיו. אם כן, עד כאן פרק י' מהלכות גירושין.